IVLII CLEMENTIS SCOTI

PLACENTINI COMITIS &c.

Animaduersionum

Opusculum Tertium;

Quod in Duodecim Capita tribuitur:
In quorum singulis

Animaduersiones Vigintiquinque
Reponuntur

Scilicet Pro

Bibliothecam Instituente.
Lectiones in Scholis Habente.
Lectiones in Scholis Dictante.
Accedente ad Publica Gymnasia.
Vacante Priuato Lectionum Studio.
Disputante Generatim.
Respondente.
Arguente.
Respondenti Assistente.
Disputationi Præsentibus.
Platonicę Philosophię Studioso.
Stoicę Philosophię Studioso.

PATAVII, Typis Sebastiani Sardi. Anno IVBILAEI M. DC. L.
In Singulos Vigintiquinque Annos Romæ Recurrente.

Cum Superiorum Facultate.

INDEX CAPITVM OPVSCVLI TERTII.

ELENCVS EORVM,

Quibus Trigintasex Trium Opusculorum Capita Dicata sunt.

ALoysius Molinus Patauij Prętor.
Aloysius Quirinus à Sec. Ven. Sen.
Aloysius Scotus Plac. Marchio.
Aloysius Squadronius Cong. Caſ. Prętes, & Abbas S.N. Venet.
Anastasius Galdiolus Ab. Iadrenſ.
Andreas Contarenus Eques, ac Proc. D. M.
Annibal Capilistius Patricius Pat.
Antoninus Diana Cler. Reg.
Antonius Benzonus Patric. Venet.
Arnaldus Discaltius Ab. S. Iust. Pat.
Augustinus de Bellis Cler. Reg.
Bartholomęus Brusantinus Marchio Ferrariensis.
Bernardinus Calcaneis I.V. ac Philosophię Doctor.
Bononiensis Academia.
Cęsar Martinengus Cęsar. Comes Brixiensis.
Ciprianus Filippinus Ord. Predic. Professor Patauinus.
Cracouiensis Academia.
Federicus Scotus Co: Plac. Frater.
Fortunius Licetus Prof. Patau.
Franciscus Battarus Venet.
Francisc. Maria Picinius Cler. Reg.
Fulgentius Micantius Teologus Serenisſ. Reipublicę Venetę.
Gaspar Leonigus Conſ. Reip. Ven.
Gustauus Bannier Syndic. Iurisc.
Hieronymus Bendādus Prior Cōg. Caſ. Professor Patauinus.
Hippolitus Cauaturta Placentinus
Ioannes Cottunius Prof. Pat.
Ioannes De Lugo Card. Soc. Iesu.
Ioannes Galuanus Profeſ. Pat.
Ioannes Grimanus Eques Procurator Diui Marci.
Ioannes Pisaurus Eq. Proc. D. M.
Ioannes Rhodius.
Io. Bapt. Benzonus Patric. Ven.
Io. Bapt. Lezana Ord. Carmelit.
Io. Bapt. Marinus modò Ordinis Prędicatorum Mag. Generalis.
Io. Bapt. Verus Episc. Pat. Georg. Cor. Cubic. Prętect.
Io. Franc. Scotus Plac. Ord. Capuc.
Io. Michael Pieruccius Prof. Pat.
Isaacus Basirius.
Leo Sanctius Soc. Iesu Stud. Præf.
Louaniensis Academia.
M. Aurelius Galuanus Fer. Prof. P.
Marinus Cerchiarius Ord. Prędic. Magister, & Concionator.
Matthęus Vegl ēsis Min. Con. Pr. P.
Nicolaus Albertus Episcopus Vlatiſ. & Pomer. &c.
Nicolaus Crassus Conſ. Reip. Ven.
Parisiensis Academia.
Patauina Academia.
Petrus Benzonus Patric. Venet.
Petrus Martir Rusca Min. Cōuent. Vicarius Gen. S. Off. Pat.
Pompeus Benzonus Patric. Ven.
Pompeus Cauaturta Placentinus.
Robertus Papafaua Abbas Pat. P.
Roccus Fidelis Corneaneus Venetus Aduoc.
Salmaticensis Academia.
Scipio Pannocheschi Archiep. Piſ. Nuncius Apostolicus Venetijs.
Sebastianus Michaelius Pat. Pręf.
Thomas Cauaturta Placentinus.
Toldus Constantinus Proth. Apost.
Vincentius Candidus Ord. Prędic. Sacri Palatij Mag.
Zacharias Pasqualigus Clericus Regularis.

Eminentiſſimo, ac Reuerendiſſimo

IOANNI DE LVGO

SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE CARDINALI
Ex Illuſtriſſima IESV Societate;
Quam Purpurati Patres
FRANCISCVS TOLETVS,
AC ROBERTVS BELLARMINVS,
Simul & IPSE
Triplici, ne dum Summæ Religionis,
Verùm & Sapientiæ,
Diademate exornat;
Nam in Sacrarum Interpretatione Literarum,
Theologia Morali, ac Philoſophia
Præſtat PRIMVS;
In Controuerſijs cum Romanæ Fidei Hoſtibus,
In Eccleſiaſtica Eruditione,
Atq; in fouenda Varijs Opuſculis Catholicorum Pietate
Præcellit ALTER;
In Scholaſtica Theologia,
Iureque Canonico, ac Ciuili
TERTIVS inter IESV Socios Eminet:
Animaduerſiones Vigintiquinque
PRO BIBLIOTHECAM INSTITVENTE
IVLIVS CLEMENS SCOTVS
Placentinus Comes &c.
Præceptori in Theologicis Quatuor Annorum Spatio
In qualibet Vitæ Ætate, & Conditione
Beneficiorum Nunquam obliuioſus
D. D. D.

Caput Primum.

ELENCVS EORVM.

Quibus Trigintasex Trium Opusculorum Capita Dicata sunt.

Aloysius Molinus Patauij Prętor.
Aloysius Quirinus à Sec. Ven. Sen.
Aloysius Scotus Plac. Marchio.
Aloysius Squadronius Cong. Cas. Pręses, & Abbas S.N. Venet.
Anastasius Galdiolus Ab. Iadrens.
Andreas Contarenus Eques, ac Proc. D. M.
Annibal Capilistius Patricius Pat.
Antoninus Diana Cler. Reg.
Antonius Benzonus Patric. Venet.
Arnaldus Discaltius Ab. S. Iust. Pat.
Augustinus de Bellis Cler. Reg.
Bartholomęus Brusantinus Marchio Ferrariensis.
Bernardinus Calcaneis I.V. ac Philosophię Doctor.
Bononiensis Academia.
Cęsar Martinengus Cęsar. Comes Brixiensis.
Ciprianus Filippinus Ord. Predic. Professor Patauinus.
Cracouiensis Academia.
Federicus Scotus Co: Plac. Frater.
Fortunius Licetus Prof. Patau.
Franciscus Battarus Venet.
Francisc. Maria Picinius Cler. Reg.
Fulgentius Micantius Teologus Serenis. Reipublicę Venetę.
Gaspar Leonigus Cons. Reip. Ven.
Gustauus Bannier Syndic. Iurisc.
Hieronymus Bendādus Prior Cōg. Cas. Professor Patauinus.
Hippolitus Cauaturta Placentinus
Ioannes Cottunius Prof. Pat.
Ioannes De Lugo Card. Soc. Iesu.
Ioannes Galuanus Profes. Pat.
Ioannes Grimanus Eques Procurator Diui Marci.
Ioannes Pisaurus Eq. Proc. D. M.
Ioannes Rhodius.
Io. Bapt. Benzonus Patric. Ven.
Io. Bapt. Lezana Ord. Carmelit.
Io. Bapt. Marinus modò Ordinis Prędicatorum Mag. Generalis.
Io. Bapt. Verus Episc. Pat. Georg. Cor. Cubic. Pręfect.
Io. Franc. Scotus Plac. Ord. Capuc.
Io. Michael Pieruccius Prof. Pat.
Isaacus Basirius.
Leo Sanctius Soc. Iesu Stud. Præf.
Louaniensis Academia.
M. Aurelius Galuanus Fer. Prof. P.
Marinus Cerchiarius Ord. Prędic. Magister, & Concionator.
Matthęus Veglēsis Min. Con. Pr. P.
Nicolaus Albertus Episcopus Vlatis. & Pomer. &c.
Nicolaus Crassus Cons. Reip. Ven.
Parisiensis Academia.
Patauina Academia.
Petrus Benzonus Patric. Venet.
Petrus Martir Rusca Min. Cōuent. Vicarius Gen. S. Off. Pat.
Pompeus Benzonus Patric. Ven.
Pompeus Cauaturta Placentinus.
Robertus Papafaua Abbas Pat. P.
Roccus Fidelis Corneaneus Venetus Aduoc.
Salmaticensis Academia.
Scipio Pannocheschi Archiep. Pis. Nuncius Apostolicus Venetijs.
Sebastianus Michaelius Pat. Pręf.
Thomas Cauaturta Placentinus.
Toldus Constantinus Proth. Apost.
Vincentius Candidus Ord. Prędic. Sacri Palatij Mag.
Zacharias Pasqualigus Clericus Regularis.

Eminentissimo, ac Reuerendissimo

IOANNI DE LVGO

SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE CARDINALI
Ex Illustrissima IESV Societate;
Quam Purpurati Patres
FRANCISCVS TOLETVS,
AC ROBERTVS BELLARMINVS,
Simul & IPSE
Triplici, ne dum Summæ Religionis,
Verùm & Sapientiæ,
Diademate exornat;
Nam in Sacrarum Interpretatione Literarum,
Theologia Morali, ac Philosophia
Præstat PRIMVS;
In Controuersijs cum Romanæ Fidei Hostibus,
In Ecclesiastica Eruditione,
Atq; in fouenda Varijs Opusculis Catholicorum Pietate
Præcellit ALTER;
In Scholastica Theologia,
Iureque Canonico, ac Ciuili
TERTIVS inter IESV Socios Eminet:
Animaduersiones Vigintiquinque
PRO BIBLIOTHECAM INSTITVENTE
IVLIVS CLEMENS SCOTVS
Placentinus Comes &c.
Præceptori in Theologicis Quatuor Annorum Spatio
In qualibet Vitæ Ætate, & Conditione
Beneficiorum Nunquam obliuiosus
D. D. D.

Caput Primum.

1 IN *aliqua saltem Scientia* sit illustris Bibliothecam Instituens; *tum* quia ad librorum emptionem minori cum sumptu necessaria est, nedum peropportuna, eorum Qualitatis cognitio saltem mediocris: *tum quia* si homo plane imperitus illam velit instituere, gloriam solùm quamdam futilem sibi videtur habere propositam (contra quod Seneca c. 9. de Tranq. An.) vt scilicet alij minus periti hunc librorum intuentes apparatum, altè de illius sapientia sentiat. *Publico quidem Bono valde consulunt illi*, qui in Scientijs quoq; nullatenus versati in studiosorum Vtilitatem Bibliothecas instituunt copiosissimas, ad quas cuilibet certis horis in singulos ferme dies datur accessus, stipendio satis congruo statuto illarum Custodibus, ac illis, quorum munus est excipere ad illas accedentes, lege illis statuta, ne quidquam muneris loco etiam ab accedentibus recipiant; secus enim pauperes studiosi, qui sępe præ alijs in literis proficiunt, librisque indigent magis, ab earum accessu retardarentur. Esset quidem *res Risu, ne dum Vituperatione* Dignissima; Si huiusmodi celeberrimis Bibliothecis, Maxime si ex Præfectura aliquod lucrum reportaretur, præficerentur Viri Idiotę, atq; in Scientijs, literisque Hospites, & hoc propter Affinitatem, vel aliam extrinsecam causam; cum tamen illa Pręfectura Viris sapientibus, & quorum redditus essent amplificandi, reique familiaris augenda iure meritò, demandari posset. 2. *Esset valde commodum*, si multi Priuati secum conuenirent, vt Bibliothecam v.g. vnus institueret ex solis *S. Scripturæ Interpretibus*; alius e solis *Theologis Scolasticis*; alius e solis *Theolog. Moralib.* alius e solis *Philosophis*; alius e solis *Medicis*; alius e solis *Mathematicis*; alius e solis *Canonistis*; alius e solis *Iurisperitis*; alius e solis *Historicis*, alius e solis *Oratoribus*; alius e solis *Poetis*, alius e solis *Grammaticis*; alius e solis *Eruditionum libris &c.* Sic enim, & sumptus parciores forent vnicuique; sollicitus quisque foret magis de habendis libris, qui ad talem spectant Scientiam, vel Artem; accedensque ad Bibliothecam certæ studiosus Disciplinæ, esset ferme certus, quod sibi occurreret liber, quem quęrit. Peculiari commendatione dignus est, pręter laudes summæ Religionis, Prudentiæ, Propensionisq; in sapientes Viros, Reuerend. P. *D. Hermagoras Bassanellus* Patauinus anno superiori in Celeberrimo *S. Iustinæ Pataui*, modò *Brixiæ* in SS. *Faustini, & Iouitæ* nobili Monasterio Abbas *Congregationis Casinensis*, qui a multis annis Bibliothecam construxit *Pataui*, in qua omnes Historicos, quotquot reperire potuit, ac potest, reposuit, ac reponit, qui de Italicis agunt rebus. Cuius laudes sanctè æmulatur Reuerendissimus P. *D. Aloysius Squadronius Venetus* Abbas modò *Sancti Nicolai de Littore*, in S. *Georgij Maioris*, vt dicitur, Monasterio Bibliothecam adornans, quæ ob Librorum copiam, varietatem, raritatemq; inter illustriores Bibliothecas erit reponenda. Et Monasteriorum quidem S. Bene-

dicti in Germania nominatim ea peculiaris laus est, quod habeant illustres Bibliothecas, in quibus Manuscripta pręclarissima, quorum pleraq; sunt antiquiorum Monachorum, asseruantur. 3. *Indices habeat, tum* librorum omnium Generales, qui iam editi sunt non semel & aucti; *tum* illos, qui à celeberrimis in Christiani Orbi Bibliopolis eduntur idemtidem; *tum* illos, qui à multis nationibus, ac Religiosis ordinibus vulgati sunt, enumerantes Nationum, Ordinumque peculiarium Scriptores; *tum illos*, qui comprehendunt solos v.g. Philosophos, Medicos &c. vt ex his possit aptiores seligere. 4. *Si Bibliothecam* Manuscriptis quoque velit exornare; Bibliothecarum manuscriptarum, quæ in plurimis Ciuitatibus apud priuatos quoq; seruantur, notitiam assequatur: ex his autem selectas nonnulla curabit describenda; & integras quandoque ex illis Bibliothecas emere, & non multo pretio licebit, si nouerit ad hæredes vel indoctos, vel plus nummorum, quam librorum auidos, peruenisse. Edidit cum laude *Iacobus Philippus Tomasinus* Patauinus *Episcopus Æmoniensis* Bibliothecas *Patauinas* Manuscriptas Publicas, & Priuatas; *Venetas*, aliasque similes adhuc vulgaturus. 5. *Iuuabit maximè*, aliquod habere commercium cum Bibliopolis præcipuis, qui sunt *Romæ*, *Venetijs*, *Parisijs*, *Lugduni*, *Antuerpiæ*, *Coloniæ*, *Francofurti*, *Salamanticæ*, *Vlisipone*, *Amsterodami*, *Lugduni Batauorum &c.* Vt ex illis intelligat, quinam libri euulgentur in dies, & qui à peritis soleant maiori haberi in prætio. *Conducet* quoque, vbi aliquis vir doctus ex aliquo remotiori loco accesserit, illum interrogare, *An* in tali Prouincia, vel Ciuitate liber aliquis recenter vulgatus, qui in Sapientum manibus versetur, *Quinam libri* soleant à Sapientibus ibi pluris æstimari &c. *Qua commodiore* via, minorisq; sumptu illi haberi possent. 6. *Locus Bibliothecæ. Primò* Spectet ad Orientem; tum quia vsus matutinum postulat lumen; tum quia in illo libri, ac tabulæ non putrescent. Quæcumque enim ad Meridiem, & Occidentem spectant Bibliothecæ, tineis, & humore libros vitiant, atque membranas; quoniam venti humidi aduenientes eas & alunt, fundentesque humidos spiritus pallore volumina corrumpunt. Sic habet *Vitruu. lib.6.c.* 7.& ex eo *Cassanæus in Catal. Glor. Mun. Par.* 12. *Confider.* 73. *Secundo* Non ædificetur in loco Domus, vel Palatij inferiore, tum ad humiditatem repellendam, tum ad obscuritatem subterfugiendam; neque in loco Superiori valde sublimi, vt facilior sit accessus. *Tertio* Sit in loco Soli maximè exposito; ideoq; illius loci fenestræ (quę debent esse amplæ) vitreæ partim Orientem, partim Meridianum excipiant Solem. *Quarto* Sit in parte Domus à proximarum Viarum, & ipsius quoq; Domus strepitu remota. *Quinto* Ad illam sit accessus ex aliqua parte Domus certa, e qua ad alias non facilis sit aditus, vt citra habitan-

tan-

tantium in ea Domo molestiam, minoremq; Bibliothecam adeuntium, frequentantiumq; molestiam, cōmodior ad illam sit accessus. *Sexto* Vel formam referat ampli cuiusdam Atrij, in cuius ostio vbi quis steterit, statim omnes libri illius occurrant aspectui; vel etiam Plures ædificentur quasi Cellæ. Licet illius spatium designari certò non possit, nam pro multitudine librorum ille designandus, Amplius tamen, quam breuius illud designandum; nam prçterquam noui semper eduntur libri, ac in ea copia, vt qui in singulos vulgantur annos; amplum occupare locum possent, qui Bibliothecas instituere incipiunt, licet solam quamdam pecuniæ summam in libros expendere statuerint, librorum amore, vel Bibliothecæ ornandç magis cupiditate capti, copiosiorem sçpissimè statuunt impendere; pœnitetq; non rarò illos non angustiorem locum ædificasse. *Septimo* Sit locus Concameratus, & in superiori parte affabrè depictus, alijsue similibus ornamentis decoratus; nec sua, si adsint intermediæ, columnis desint ornamenta. *Octauo* Duas saltem habeat ianuas: Vnam, per quam externi ingrediātur; alteram, per quam ingrediatur Dominus Palatij, vel Domus; cuius cubiculum saltem, in quo studeat, supponitur esse Bibliothecç contiguum. Opportunum quidem foret, vt contermina semper foret Bibliothecç cella, in qua externus aliquis commodè, & sine aliorum adeuntium impedimento, & sine suo ab adeuntibus impedimento, in studium incumbere posset. 7. *Scamna* sint *Primò* E Cupresso, vel nuce, alioue ligno, quod non facile tineas, corrosionesq; admitat. *Secundo* Non sint valdè sublimia, ne illi, qui scalas ascendere cogerentur, in aliquod periculum, nominatimq; Vertiginis morbum, incidant: ea saltem sint, vt homo mediocris staturæ alterius scamni non magis elati, quam duos pedes, adminiculo e loco extrahere illos commodè possit. Si prç loci angustia id fieri non possit, in superiori scamnorum parte erigatur tabulatum ligneis columnis, vel quo simili exornatum, cui e regione respondeant alia scamna cū libris, quos commode quis e scala lignea eò scandens habere præ manibus queat. *Tertiò* Ita construantur scamna, vt illis libri occludi queant. *Aliqua* quidem adsint semper occlusa, in quibus seruentur manuscripta, & nonnulli libri, qui non debent esse omnibus obuij. *Quarto* sint illa cellulis quibusdam diuisa, partim latioribus, partim angustioribus pro librorum varietate, & in inferiori quidem parte latioribus &c. *Quinto* Depicta, colorataque sint, si e communi, obuioue ligno fiant. Semper quidem ornata sint. *Sexto* Sint ad libellam, & ita vt symetria quædam scamnorum inter se appareat. 8. *In medio Bibliothecæ sint duo,* aut tria scamna lignea concinna cum sedibus suis (satis esse poterit interdum vnum tantummodo latius) atramentario, puluere, calamisq; pluribus, & quan-

quandoq; etiam carta ad commodum adeuntium. 9. *Libri* emantur. *Primò* Celebrium Auctorum, qui in vnaquaq; facultate magis excelluerunt, ac nominatim eorum, qui Principes sectæ, aut scholæ censentur, cum illustrioribus illorum Interpretibus, aut celeberrimis Viris, qui in illos ediderunt Commentarios. *Secundo* Antiquiorum magis, quam Recentiorum, ac nominatim illorum, qui ex alijs antiquioribus describunt. Illi sunt sapientiæ fontes: hi plerumq; Riuuli. Refert *Dom. Grau. c. 16. Cong. Voc. Turtur.* tanquam *optimam*, & *argutam* responsionem cuiusdam P. Casinensis, qui cum ei à quodam *inflato* Scholare obiectum esset, in insigni Bibliotheca illa nō nisi vetustos haberi Codices, paucos autem, vel ferè nullos *modernos* à Baeza (*tom. 3. Conc. lib. 14. c. 16.*) exaltatos authores cum illis Codicibus *annexos*, respondit; *Eam esse illius Bibliothecæ excellentiam, quod Originalia, non Copias contineret.* Cum tamen non nisi inuidi, maleuolique negare possit, quin nonnulli à recentioribus etiam conscripti libri sint valde laudabiles, imò aliqui sint etiam antiquioribus nonnullis præferendi, haud laudabile simpliciter foret, quod celebris Bibliotheca e solis antiquioribus conficeretur. Omittendi quidem vt plurimum Recentiores multi, qui librum e libro rescribunt. *Tertio* Sint iuxta Auctorum Originalia; non emendi qui detruncati, vel quibus ab alijs additum, vel demptum quid est, nisi plane additio, vel subtractio innotescat, & cuius hæc sit; ideoq; cautè nunc emendi, qui e nulla Ciuitate prodeunt libri, & maxime, si ex antiquioribus sint. *Quarto* Qui correctiores fuerint, etiamsi maiori emendi pretio. *Quinto;* Qui rotundiori, ampliori, aptioriq; caractere sunt editi. *Sexto* Plures vnà emantur; nam viliori stabunt prætio. *Septimo* Haud se auidum habendi declaret nonnullos libros: Nam maius pretium exigent Bibliopolæ. *Octauo* Selectissimi quidam libri quouis pretio quandoque emendi, nec permittendum, vt occasio labatur. *Nono* Eorum folia sint concinnè annexa, & conglutinata. Gluten adhibeatur, quod tineas nō admittit, vt cū aloe. *Decimo* Membrana cooperiantur crassiori vel flaua, vel rubea, vel cerulea &c. Consuetudo multorum est modo, vt libri facilius, & minori cum lęsione tractentur, & quasi recenter empti videantur, eos carta tantum crassiori cooperire. *Vndecimo* Ne vnus alteri superimponatur, sed vnus alteri disponatur proximus, cōnexusq; ita tamen vt possit quis leui cū labore vnū sinę alio inde extrahere. *Duodecimo* Qui facilè propter paruitatem asportari queunt libri, & non sunt obuij, in superiori, remotaque potius parte collocentur, quam in inferiori, omniumq; manibus peruia. 10. *Libri possent* ita disponi, vt certus locus tantū statuatur. 1. Sacrę Scripturæ Interpretibus; Et *huic quidem Sacro Codici* peculiaris, ac seorsim ab alijs decernendus vna cum approbatis versionibus *Græca*,

Habræ-

Hebraica, Syriaca, Caldaica &c. & cum Versionibus approbatis *ipsius Vulgatæ.* 2. S. Patribus. 3. Theologis Scholasticis. 4. Theologis agitantibus quæstiones Controuersas cum Hæreticis &c. 5. Theologis Moralibus. 6. Concionatorijs, ac Sermonarijs. 7. Philosophis Moralibus. 8. Philosophis nulli sectæ addictis. 9. Aristoteli, eiusque Interpretibus, ac sectatoribus. 10. Platoni, eiusque Interpretibus. 11. Stoicis. 12. Chimicis. 13. Iuris Canonici Doctoribus. 14. Iuris Ciuilis Doctoribus. 15. Medicis. 16. Mathematicis. 17. Tradentibus Pręcepta de Oratoria Facultate. 18. Oratoribus ipsis. 19. Tradentibus Præcepta de Poesi. 20. Poetis ipsis. 21. Tradentibus pręcepta de Historia. 22. Historicis Sacris, siue Ecclesiasticis. 23. Historicis Prophanis, siue sęcularibus. 24. Eruditionem continentibus Ecclesiasticam. 25. Eruditionem cōtinentibus Prophanā. 26. Politicis. 27. Criticis. 28. Grammaticis. 29. Græcis libris. 30. Facetis quibusdam. *Postremò* Variarum linguarum libris. Possent etiam disponi; *Tum* pro Varietate sæculorum, & maximè à nato Christo, vt quisq; Auctor floruerit; Tum vt *Certus* assignaretur locus illis, qui literalem sensum S. Scripturæ proponunt, *Certusq;* illis, qui spirituales illius sensus amplectuntur; Ac *Certus* illis, qui quęstiones agitant in S. Scripturam: *Certus* Patribus Græcis, Certusq; Patribus Latinis: *Certus* Thomistis, Certus Scotistis, Certus Patribus Soc. Iesu &c. *Certus* illis, qui vniuersam Theologiam Moralem agitant, Certus illis, qui de singulis, ac peculiaribus Materijs agunt; *Certus* Logicis, Certus Physicis, Certus Metaphisicis; *Certus* Græcis interpretibus Aristotelis; Certus Interpretibus Latinis; *Certus* Interpretibus Arabibus: *Certus* similiter Interpretibus Platonis tum Gręcis, tum Latinis: *Certus* Vniuersum Ius Canonicum Ius, Certus aliquam illius partem Interpretantibus: *Certus* Medicis Methodicis, Certus Empiricis, siue Spagiricis, siue Chimicis: *Certus* Oratoribus, ac Poetis antiquioribus, Certus recentioribus: *Certus* Historicis vniuersalibus, Certus illis, qui in Italia, Certus illis, qui in Gallia, Hispania, Germania &c. res gestas conscribunt, Certus ijs, qui singularum Ciuitatum Historias habent &c. Hæc, imò & alia amplior subdiuisio fieri facilè posset ab eo, qui peculiarem Bibliothecam e libris maximè spectantibus ad vnam tantum facultatem construeret v. g. qui e Mathematicis, reponere posset in scamno 1. Geometras Scientes. In 2. Geometras Practicos. In 3. Arithmeticos scientes. In 4. Arithmeticos Practicos. In 5. Perspectiuos, siue Opticos scientes. In 6. Perspectiuos Practicos. In 7. Mechanicos scientes. In 8. Mechanicos Practicos. In 9. Musicos sciētes. In 10. Musicos Practicos. In 11. Astronomos scientes. In 12. Meteoroscopios, & Organicos, qui de Instrumentis Astronomicis agunt. 13. Eos qui de

Calcu-

Calculo Astronomico, Tabulisque Astronomicis tractant. 14. Computistas, qui de Calendario agunt. 15. Gnonomonicos, & qui de Horologijs. 16. Geographos. Addi possunt Astrologi, seu Iudiciarij, secundum quod hi prædicunt illa, quę Agriculturæ, Nauigationi, ac Medicinæ conferunt. Singulorum ferè, qui in hisce artibus floruerunt nomina proponit *pars 2.* Apparatus ad Mathematicas addiscendas, & promouendas repositi in libro, cui titulus *Sphæra Mundi &c.* Edito à *P. Iosepho Blancano Bonon. e Soc. Iesu in Gymnasio Parmensi*(in quo ego quoq; à Nouembri 1632. vsq; ad Augustum 1635. Philosophiam publicè quoscumq; accedētes docui, omnibus e Societate Iesu Scolasticis meis sub finem trienij ex voto quinque illustrirū Professorum eiusdem Academiæ, vbi illi fuerunt examinati, secreto, scriptoque admonitis, vt de vniuersa Philosophia disputationes publicas thesibus impressis haberent. *Quæ Laus* à multis annis, sæpe id attestante R.P. *Hieronymo Serrauallio* tunc in eadem Academia *Studiorū Præfecto*, & Confessario *Serenisſ. Odcardi* Parmæ, ac Placentiæ Ducis, *Serenissimaq; illius Matris*, nulli Philosophiæ Professori tribui poterat; quod & ex libro, in quo huiusmodi iudicia, votaq; reponuntur, nisi minùs sincerus modò reddatur, facilè haberi potest) celebri *Mathematicarum* Professori. Pro Diuersitate etiam Nationum v. g. Italorum, Gallorum, Hispanorum &c. possent illi Disponi. Nequit certa omnino lex haberi. Scamnorum, Lociq; opportunitas multa suggeret. Verissimum est, quò magis fuerint diuisi pro materiarum varietate libri, eo opportuniores vsui futuros: Licet autem vacuę vel ex parte, vel omninò etiam relinquendæ essent cellulæ nonnullę scamnorum (inter libros enim aliqui sunt, vt dicitur, in folio, alij in 4. alij in 8. alij in 12. alij in 16. &c. neque fieri potest, vt omnes eiusdem planè mensuræ respōdentis scamnorum cellulis habeantur) si tamen distributio erit magis ad vsum idonea, haud laborandum. Bibliothecæ haud instituuntur ad ornatum, sed ad vtilitatem studiosorum. 11. *In Fronte libri* omnibus obuia scribatur Auctoris nomen, & cognomen, licet plures non ediderit libros, vnà cum significatione materiæ, attamen breuissimè, de qua agit. *Describatur* postea in cartula eidem fronti in parte inferiori agglutinata, non verò in membrana (nam frequens occasio adesse potest hosce permutandi numeros &c.) numerus 1. 2. 3. prout liber est in cella repositus; simulq; indicetur eadem cartula scamnum (quod per Alphabeti literas præstari poterit) in quo ille collocatus; sic enim facilius occurrere poterit liber quilibet illum inquirenti. 12. *Triplex* saltem conficiatur *Index*. Reponantur in *Primò* Nomina Auctorum: In *Secundo* Cognomina; sæpe enim occurrunt hæc primò, & non illa, eaque ex Alphabeti ordine, exposita breuiter materia, de qua agunt. *Tertius*

Tertius comprehendat materias tum Vniuersales, tum Speciales, significatis Auctoribus ex Alphabeti ordine, qui de illis egerunt, indicataq; cellula (nisi satis esse Primus Index iudicetur) in qua illi reponantur. 13. *Cum eueniat* non raro, vt idem Auctor in eodem libro de Diuersis plane agat, imò & idem liber diuersos Auctores vnà, vel de eadem, vel etiam de Diuersa agentes materia recludat, in Fronte libri omnibus obuia omnes Auctores, ac materiæ exponantur. 14. *Cauendum*, ne libri, dum e sua extrahuntur cellula, vel in ea iterum reponuntur, aliquod patiantur detrimentum, quod facilius accidere posset, cum locus esset valde angustus, vel sublimior, in quo esset reponendus; ideoque par foret, vt Dominus Bibliothecæ, vel illius Custos e cellula conquisitos ab accedentibus libros extraheret, in eaq; iterum collocaret. Ad præcauendum quoque, ne aliquam maculam ex atramento contrahant libri, e quibus nonnulla describuntur, in Bibliothecis adsint scamnula quædam, in quibus veluti stantes libri exponantur, e quorum regione quis stans, illosq; respiciens possit, quæ libuerit, describere. Si nonnullus brachio innixus super libri partem, aliam perlegeret, aut librum apertum alteri aperto imponeret; suauiter monendus est, vt brachium ad se cõtrahat &c. *Aliqui* possunt esse minùs prouidi, maximè alijs detenti occupationibus, & tunc certi studij; *Aliqui* possunt esse minùs accurati eo etiam nomine, quod suis sumptibus libri haud sint empti, cum tamen Æquitas, Honestique mores petant, vt quicumq; sollicitiorem adhibeat operam, ne aliena, quæ sibi est vsui, quam propria res, detrimentum patiatur. Theologi quidem, & Iurisperiti minorem admittunt culpam ad restitutionem obligantem etiam in eo cui *cõmodatum* est quid, si illud auferatur, vel pereat, quam in illo, qui custodit *depositum* ab alio &c. 15. *Libri idemtidem* recognoscendi, ne tineæ, mures &c. eos lædant; à puluere mundandi, leuiter percutiendi &c. Vitandum, ne dum Bibliothecę locus à sordibus purgatur (debet autem ille mundissimus esse, sicuti scamna etiam mundissima) multus excitetur puluis: & eo quidem tempore cellulæ librorum, si non ligneo operculo, saltem tela rubei, siue viridis, siue similis coloris, cooperirentur, esset quam maximè opportunum. Iuuat in singulos annos e suo loco omnes remouere libros bis, aut ter, exactissimè scamna, librosque purgare &c. 16. *Licet facilis* esse debeat cuique ad inuisendam Bibliothecam, & etiam ad ibi vacandum etiam studio certis horis aditus; *animaduertendum tamen*, ne quibusdam ignotis plane hominibus accessus ad illam, aut mora in eadem concedatur, Bibliothecæ Custode non semper illis pręsente; nam furti periculum imminere potest facilè, & maximè, dum insignis Bibliotheca foret, in qua selectissimi quidam Libri, vel Manuscripta (quę non

facilè permittendum, vt illa describantur, nec cuique etiam ostendenda) insigna asseruarentur: Semper ergo vel Bibliothecæ Custos, vel fidelis alius adsit, dum aliquis non notus, domesticusq; in ea adest. Hinc Claui etiam non vulgari obserata sit semper Bibliotheca, dum nulli adsunt, quæ sola penes Dominum, vel Custodem sit. Explorandum identidem, an vlli deficiant libri. 17. *Non facilè Bibliothecæ Dominus* libros iam repositos in Bibliotheca vlli extra Domum commodet; *non solùm quia* periculum est quandoque surreptionis, siue non restitutionis, & aliquando macularum &c. *Verum etiam* quia ipse, aliiq; possunt illis indigere. Hinc nonnulli censent, expedire interdum Voti emissionem de non commodando vlli extra Domum librum vllum in Bibliotheca repositum. Quod tamen non facilè suadendum. Si censet illum commodare, perscribatur in libello diligenter, *Cuinam & Quanam die commodetur*, & *Pro quot dierum spatio*; quo elapso, si non restituatur, mittat, qui illum reportet Domũ, eiq; se in posterum difficiliorem exhibeat in commodandis alijs libris, cũ non steterit promissis de restituendo certo tempore libro. 18. *Quamuis* nullus sit fermè liber adeo malus, vt aliqua non habeat bona, sicuti *nulla falsa doctrina* est (vt *S. August lib. 2. quæst. Euangel cap.* 40. habet) *quæ non aliqua vera* misceat; adeoq; in Bibliothecis quibusdam amplissimis possint reponi omnes fermè libri, qui eduntur, etiã si parũ vtiles sint; Communiter tamen Bibliothecæ omnes magis librorum qualitate, quam numero excellant. Permutandi minùs vtiles, cum magis vtilibus. 19. *Haud libros Hæreticorum* de Religione tractantes, vel alios libros Iure prohibitos in Bibliotheca habeat absq; Superiorum Facultate; imò hac habita plures ex illis certo in loco, & scamno non obuio, imò etiam occluso reponat. 20. *Vt amplificet* Bibliothecam minori pro viribus sumptu, aliquando accedat ad loca, in quibus vænales libri Diebus nominatim festis proponuntur; nam sæpe occurrunt libri vili pretio à dominis empti, qui etiã vili vẽduntur, & tamen per se grandi ære forent emendi: *Vbi etiam alicuius* Viri Docti obitus in proximis etiam Ciuitatibus sibi est nunciatus, *inuestiget* secreto, an illius hæredes libros relictos vendere velint; interdum enim centum nummorum aureorum pretium soluitur pro libris, qui cæteroqui quingentis, & ampliori pretio forent emendi. Si ipse *libros scribat*, edatque, facilè permutatis libris suis cum alijs amplificare breui Bibliothecam poterit. 21. *Ne Construatur* Bibliotheca e solis v.g. libris talis Religionis, talis Nationis &c. *tum quia* videtur fieri quasi iniuria alijs scriptoribus; *tum quia* congruis ennuero carebit laudibus. Proferre possit de *Thesauro suo Noua, ac Veteras* sit veluti *Sagena* omne ferme *genus piscium congregans &c.* ne sinat ea propensione se pertrahi, vt existimet omnes planè libros ab aliquo hominum

gene-

genere conscriptos esse cæteris præferendos, ingeniosos &c. Multorum sapientia, iusto etiam Dei iudicio, si hinc inflati euasissent, cæteros despicerent, omnes suis regere consilijs vellent &c. deficere in dies posset; & licet multi (vt pote numero aucti) multos ederent libros, posteriores tamen nulla ratione videri possent comparandi cum editis, qui Doctrinæ famam illis conciliassent. Ad custodiendam tamen eamdem famam apud imperitos, vel parum peritos, qui multitudinem potius librorum, quam qualitatem attendunt, vel attendere possunt, plurimi posƒent edi, e quibus plerisq; illa posƒent adaptari Senecæ Ep. 66 *speciosa & magna contra visentibus, cum ad pondus reuocata sunt, fallunt.* 22. *Ornari poterit Bibliotheca* in superiori parte Imaginibus, siue Iconibus illustrissimorum in quacumque, vel vnica Facultate, siue Scientia Virorum (more plurium Alexandriæ, & Pergami Regum, pluriumque Romanorum apud *Plin. lib.* 35 *c.* 2. & *Blondum lib.* 8. *de Roma Triumph.*) illis viuentibus simillimis pro virib. vel statuis eorum vultus repræsentantibus superiori scamnorum parti impositis. *Si statuerit* in medio Bibliothecæ duos Globos e magis exacte compositis, ac delineatis *Cælestem, Terrenumq;* exprimentibus Globum: *Si in illa* reposuerit Instrumenta quædam Mathematica illustriora, inter quæ etiam Musica nonnulla instrumenta nobilissima &c. *Si ibidem* collocauerit *numismata*, ac huiusmodi antiquiora; id tum ornamento, tum vtilitati etiam Bibliothecam adeuntium erit. 23. *Vbi quis illorum emerit* numerum librorum, qui satis sit ad Bibliothecam aliquam illustrem reddendam; pro suarum modo facultatum in singulos annos statuat certam pecuniæ summam ad emendos libros alios insigniores, qui in dies eduntur: Si perpetuos quis voluerint esse huiusmodi redditus, licet non fuerint valde copiosi, non plurimorum spatio annorum Bibliotheca, licet non illustris, euadere poterit illustris, imò & insignis. 24. *Cum sæpe edantur* libri ab Auctoribus recogniti diligentius, aucti &c. Annotationes, siue Scholia in eosdem siue ab Auctoribus, siue ab alijs euulgentur &c. hi posteriores emendi; alij iam empti vendi poterunt, vel permutari cum alijs. 25. *Si quis velit Bibliothecam* celebrem a se institutam, ad perpetuam sui nominis, suęq; Familiæ Famam, Studiosorum vtilitatem, Patrięq; Decus immortale seruari; non nisi hæredibus enimuero doctis illa relinquatur, & ea conditione, vt si aliquis distrahatur liber, illa ad aliquem Pium locum v.g. magnæ tamen existimationis, & auctoritatis in Ciuitate, intelligatur statim deuoluta; cui Cartam testamentariam, siue Codicillum de hoc iubeat ab hæredibus præberi, cum obligatione, vt aliquando tali loco Præfecti in singulos annos, cum illis prorsus libuerit, Bibliothecam recognoscant, videantq; *An quid desit* ex illis, quæ in Bibliothecę Inuentario descripta sunt, & *An libri*

alij empti pro reddituum illius annuorum quantitate &c. Si careat hęredibus doctis, alijs relinquat doctis, cum obligatione, vt illa semper ad Viros Doctos, & qui librorum amantes sint, deuoluatur &c. Secus illius possessionem, siue dominum adituris certis Regularibus Ordinibus: Atq; inter cęteros nominatim qui in studium incumbunt, ex Ordinibus Mendicantibus *Fratribus Prædicatoribus*, *ac Minoribus*; *Clericis Regularibus*, siue Theatinis, quorū in Italia ea peculiaris laus est, vt in pluribus Ciuitatibus copiosas, ac illustres construant Bibliothecas; ac Patribus *Societatis Iesu*; nam *S. Ignatius* Fundator prudentissimus p. 4. c. 6. §. 7. Constit. vult quidem, vt, *si fieri potest*, in omnibus *Collegijs* præter priuatos libros, *Bibliotheca* habeatur; cuius clauis solum nonnullis iuxta *Rectoris iudicium tradatur*; & l. G. vt *Præfectus Bibliothecæ* adsit; Cui quidem iam peculiares Regulæ in lib. Regul. Societ. statuuntur: At in *lib. Ordin. Præpos. Gener.* c. 16. in quo agitur de Acceptandis Collegijs *nu. 6.* à Fundatore cuiusuis Collegij etiā *Infimi*, in quo Literæ tantum Humaniores doceantur (hoc iuxta formulam à P. *Claudio Aquauiua* Generali explicatam, probatamque à *Congreg.* 5. *dec.* 69. alere posse debet saltem Triginta e Socijs) exigitur *præparata Bibliotheca*. Imò in *lib. Rat. stud. Reg.* 33. *Prouinc.* sic habet. *Ne Nostris* quantum satis est librorū desit, aliquem reditum annuum, siue ex Collegij ipsius Bonis, siue aliunde, amplificandæ Bibliothecæ attribuat, quem alios in vsus conuertere *nulla ratione liceat*. Vtinam alendorum sociorum nunquam ea sit multitudo, vt non solùm de instituenda, vel amplificanda in Collegijs Bibliotheca parum laboretur; verum & certos redditus ea conditione relictos, siue à Socijs Bonis suis renunciantibus, siue ab Externis, vt in amplificanda Bibliotheca insumantur, Moderatores insumant in subditorum victu, ac Vestitu, nedum in emptione atramenti, atramentariorum, calamorum, cartę &c. pro Scholasticis Societatis; idque vel ex Epicheia, vel ex Facultate, quam e *libro Priuileg. Soc. Verb. Commutatio* §. 4. habent omnes Præpositi, ac Rectores commutandi ex *vno vsu ad alium* necessarium *legata*, quæ relinquuntur Collegijs, ac Domibus (imò & *res donatas per viuentes*) dummodò id fiat sine eorum, ad quos solutio spectat legatorum, vel qui res donarunt, scandalo: Quam commutationem in fine §. *subiungitur*, posse concedere Superiores *Nouitijs*, *sicut & cæteris*: Nam fieret hinc facilè; *Tum vt* in Collegijs, in quibus superiores Facultates non leguntur, Sacerdotes non tempus vtiliter collocarent (& vt otium quidem illi, vitarent nominatim P. *Aquau. Instruct.* 4. n. 2. *in lib Instruct.* anno 1590. cupijt, vt *Soc. Sacerdotes paulò magis delectarentur studijs*; & ad id *iuuare* subdidit, si sit *maior copia librorum varij generis* in Collegijs) *Tum vt* multi retardari possent a multis præclarę Societati tribuendis, legandis &c.

Illustrissimo, ac Reuerendissimo D.D.

SCIPIONI PANNOCHESCHI

Ex COMITIBVS Ilcij;

PISARVM

Vrbis olim Martijs, nunc Palladijs

Artibus insignis

ARCHIEPISCOPO;

Corsicæ, & Sardiniæ Primati, & ibidem Legato Nato;

S. D. N. Papæ Prælato Domestico, & Assistenti;

Ac in toto SERENISS. VENETORVM Dominio

NVNCIO APOSTOLICO;

Ea in Deum Pietate, in Homines Humanitate,

Ad Ecclesiasticos Præsules spectantium nominatim

Scientiarum Peritia,

Christiana in Oeconomicis, Politicisq; Prudẽtia exculto;

Vt si Vniuersæ præficeretur Ecclesiæ,

Probi, Sapientesq; Viri arbitrentur fore,

Vt Mitis Christi, non Seueri Eliæ spiritum præferret,

Christi Legis iugũ suaue, onusq; leue pro virib. redderet;

Oues sibi creditas

Non Suas, sed Christi putaret;

Easque Verbo, Oratione, ac Exemplo pasceret:

Animaduersiones Vigintiquinque

PRO LECTIONES HABENTE IN SCHOLIS

IVLIVS CLEMENS SCOTVS

Placentinus Comes &c.

In Apostolicam SEDEM Obsequij,

In Pontificem Summum INNOCENTIVM X. Obseruantię,

Et in IPSVM Venerationis

Exiguum modò Monumentum,

Ampliora exhibendi cupidissimus

D. D. D.

Caput Secundum.

1 H*Abeat sibi* in instituendis *Adolescentibus* propositam *tum* Diuini Honoris amplificationem, *tum* Euangelicam in Proximos Caritatem, *tum* earum Vniuersitatum, siue Academiarum, in quibus legit, existimationem: Caueatq; diligenter, ne hæ, si maximè e celebrioribus sint, illius vllam ipsius causa faciant iacturam, imò potius illam exaggerare omni opere contendat; *memor*, se ab illa obtinere stipendia, quæ ad honestiorem vitam ducendam inter alios, si non honestissimam, sunt saltem plerumq; satis, præter famam, ac decus, quod e Professoris munere reportat. 2. *Sæpenumero mente* euoluat, se teneri ex Iustitia munere suo diligenter fungi, & per se teneri ad restitutionem stipendij, si in hoc non leuiter, & fermè semper peccaret: Imò si illud augeatur, videri posse adhuc maiori cum diligentia teneri ad id, nisi illud in anteactorum laborum veluti compensationem tribuatur. *An verò teneatur* ex *Iustitia commutatiua* ille, qui minùs aptus, vel ineptus ad Professoris munus obeundum ad illud tamen electus est artibus nõ æquis, vel non congruis homini Christiano, vel Ingenuo, reddere se pro viribus ad illud munus idoneum, examinent periti, sincerique Theologi: *Qui* certè non excusabunt illum à peccato mortali contra Iustitiam, & ab aliqua etiam Restitutione (quod idem dicendum de illius fautoribus) si dolo, aut mendacijs, aut detractionibus aliorum doctrinæ, famæ &c. reuocauerit planè à tribuenda Cathedra alijs Competitoribus, siue illis, qui eamdem Cathedrã sibi concedi postulabant; *Sic neq;* excusabunt illi à peccato graui contra *Iustitiam* saltem legalem eos, ad quos Cathedrarum distributio pertinet, nisi Viris saltem dignis eas decernant: & hi quidem minus publici Boni, *tum Academiarum*, *tum Principum*, quorum partes obeunt, se amantes declararent, si omissis dignioribus, dignos hisce Cathedris præficerent, ac sollicitè non inuigilarent, vt solùm dignioribus illæ conferrentur, nulla prorsus habita ratione priuati sui cuiuslibet commodi, vel cuiusq; commendationis, repetitarum precum &c. Egregij Academiarum Professores honorem Principibus, quorum stipendijs aluntur, & Ciuitatibus in quibus degunt, quæ quandoque ex minus illustribus redduntur illustrissimę (pręter emolumenta, quæ ex auditorum multiplicato numero hisce afferuntur) conciliant enimuerò maximam. 3. *Nullam* e præscriptis lectionibus omittat, nisi e graui causa; hinc enim detrimenta patitur *tum* Academiarum splendor, *tum* Auditorum profectus. Quare non fingat vel infirmitatem, vel aliam causam per se quidem iustam ad eos lectionis onere eximendos: & licet si duas, aut tres in singulos annos e consuetis lectionibus omittat, non videatur peccare contra Iustitiam, adeoque non obligari ad restitutionem illis etiam respondentis stipendij; si tamen fre-

frequenter ex leui causa id præstet, non facilè immunem se ab eo crimine putet. *Neque ad excusandum* se asserat, eos qui studijs præsunt, parum esse sollicitos, an Professores sæpè lectiones omittant; *Quia* præterquam iniuria fit huiusmodi Academiarum Moderatoribus, dum id profertur, qua si ipsi sint minus publici amantes boni; existimant illi iustas re ipsa subesse causas, propter quas Professores lectiones omittant, nec sibi suadere possunt, homines, qui publicis aluntur stipendijs, & aliquando opiparis valde, & qui exemplo præire deberent cęteris in muneris sui partibus implendis, à recta Fidelitatis, Sinceritatis, ac Iustitiæ etiam semita deflectere. 4. *Haud sit ex illis*, qui tacitè aliquando impellunt Auditores, vt velint præter præscriptas iam leges finem lectionibus publicis imponi: In hoc enim peccare possunt illi, qui *vel* paucissimos habent Auctores, *vel* solū de lucro, stipendioq; sunt solliciti, *vel* non satis ingenio valent, *vel* in studium, quod exigunt, lectiones incumbere nolunt otio dediti, *vel* qui publicorum sunt osores commodorum &c. Nisi enimuerò omnis adhibeatur opera, vt suis pręsignatę temporibus habeantur omnino lectiones, breuì posset induci consuetudo, vt vno, vel altero mense tantum in Scholis pręlegeretur; si enim aliquot annorum spatio factum est, vt duorum, vel trium mensium spatio omittantur lectiones, quæ prius in illis habebātur mensibus; an non fieri poterit breuì quoque, vt alijs duob. ac trib. ab ijsdem cessetur? quibus mos reparetur tiquus, si alicubi desijt, non deerunt Prouidis moderatoribus adiumenta. 5. *Opportuno tempore* lectiones, quas prælecturi est, paret. Expedit, antequam pręlegere incipiat, vniuersam præcedenti anno diligenter euoluisse materiam. Si in singulos dies studeat, paretque habendam lectionem, vt plurimū saltem haud perfectam illius quæstionis notitiam assequetur, & quæ satis sit ad eamdem, vt par esset, auditorum menti consignandam: Præter quam sæpe impedimenta incidere queunt, ob quę in illius studiū haud possit incumbere, ne dum perfectius illam limare. Hinc quoq; facilè omittendarum lectionum occasio arripi, imò & per se oriri potest. 6. *Illis vacet* lectionibus, quę opportuniores sunt Auditoribus futuræ, illas omittentes, quæ vel nulliuis, vel leuis sunt ponderis. Est verum quidem, quod Professores plerumq; saltem certas pręlegere teneantur materias ex Academiarum instituto; in his tamen ipsis multa occurrunt, quę breuius, & quę latiùs agitari queunt. Vtiliores latiùs agitandæ. Fuit Professor Iuris Ciuilis in quadā celebri Vniuersitate Italiæ, qui duorum spatio mensium explicauit tantummodo Titulum libri, varias eruditiones afferens &c. Sunt Professores Philosophiæ, qui quadraginta & amplius lectiones habent de *Ente rationis*, totidem de *Vniuersalibus*, viginti & amplius insumunt in *Explicatione* Particulæ *Ex* appositæ

positæ in Principiorum Naturalium Definitione &c. Fuit id quoq; vitium nonnullorum eloquentiæ Præceptorum à Quintil. lib. 12. cap. post. acerrimè reprehensum. Tenentur Professores quidem Auditorum Literariæ Vtilitati prospicere: *Memores illi esse debent*, Adolescentes sæpissimè extra patriam cum sumptibus non leuibus, & quandoq; supra eorum fortunas, ac Parentum dolore ex absentia, incommodisq; non exiguis sæpè, & interdum etiam cum vitæ periculo degere, & non paucos esse cupidissimos in Scientijs proficiendi, assiduosq; in studio. Non faciant ergo irrita Parentum, Filiorum, eorum qui Academias instituerunt, redditibusque congruis Professores alunt, omniumq; rectè sentientium Vota, menses multos, imò & annos quandoq; rebus ludieris, ac fermè inutilibus tradendis impendētes. 7. *Cardines*, siue *Principia materiæ*, vel materiarum, de quibus habiturus est lectiones, notissima habeat; obseruetq; diligenter, *In quo sit difficultatis nodus*; Quæ *maximè conducunt* ad Probationem sententię, cui iam perpensis vtrimq; rationibus adhęrere statuit; & vt *Probationes*, quas amplectitur, aut excogitat, sint huiusmodi, vt ex illis facilè Auditores contrariorū solutionem habeant. 8. *Animaduertat*, se teneri (nisi fiat exercendi ingenij causa, & in paucis leuissimiq; ponderis) proponere Opiniones saltem Probabiles; & in multis spectantibus ad Medicinam, ad Ius Canonicum, ac Ciuile vt plurimum Opiniones Probabiliores, vel saltem illas indicare. Erit autem *periti* Professoris secernere Probabiles ab Improbabilibus, & *peritissimi* Probabiles à Probabiliorib. 9. *Vt firmiorem*, exactioremq; notitiam acquirat Professor illorum, quæ traditurus est in lectione, si non integras lectiones, præcipua saltem capita calamo describere erit vtilissimum. Licet memoria suffragetur, non ad omnia verba se alliget; *tum quia* non semper eam memoriæ mandandi perfectè erit opportunitas, adeoq; *tunc obliuio vnius eorum cuiuslibet*, aut *deformem hæsitationem*, aut *etiam silentium inducet*, vt habet *Quintil. lib.* 11. *c.* 2. *tum quia* procedente ætate eadem non valebit memoria, adeoq; minùs aptas illas habebit, cum Auditorum detrimento, & suæ dignitatis auctoritatisque iactura, vel etiam omittere cogetur quandoque. 10. *Animaduertat*, paucos Auditores esse sublimis ingenij, plures mediocris, ac plurimos infra ingenij quoque mediocritatem. Horum captui lectiones vt plurimum accommodet. Auditorum captum nunquam illæ superent; secus imperitię & imprudentię accusabitur. Opportuna sunt Quintil. lib. 2. c. 3. verba. *Hunc disertum Præceptorem, prudentem quoque, & non ignarum docendi esse oportebit summittentem se ad mensuram discentis, vt velocissimus quisque si forte iter cum paruulo faciat, det manum, & gradum suum minuat*, nec *procedat vltra, quam comes possit.* Nec ex eo quod facilè aliqua ipse, dum in Scientiarū studia incumberet ado-

lescens, perceperit, idem sibi suadeat de illis, qui ipsum audiunt. Si autem ipse difficultatem expertus fuerit in acquirenda nonnullorum notitia optassetq; vt suus Professor magis se ipsius intelligentiæ conformasset, hęc memoria repetens, suisq; compatiens Auditoribus, eorum se conformet etiam intelligentiæ. Vt autem id assequatur, post lectionem primis diebus aliquot ex Auditoribus *interroget*, *Quid ex lectione didicerint*; & quoadusq; communiter Auditores (nam de paucis haud est laborandum) ea, quæ habet in lectione, satis & commodè percepisse non cognouerit, à clarioribus semper verbis illa explicanda haud desistat. Insistat verò mori, quem deprehenderit esse opportunissimum ad notitiam eorum, quæ in lectionibus tradit, audit. menti impertiendam. 11. *Licet* & ad Academiæ Honorem, & ad existimationem etiam Professori maiorem conciliandam conducere possit habere lectiones valde eruditas, disertas, multumque elaboratas, & quæ communem Auditorum suorum intelligentiam superent; *hæ tamen perraræ sint*: Auditores suos docere illius sunt Partes. Haud is labor impendendus in lectionum Studio, vt illæ magis comptæ, ornatæq; sint, quod plures omittere cogatur, eò quòd ferendo illi assiduo oneri sint impares corporis vires; satis est, si plurimæ sint Auditorum suorum Corona dignæ. Nunquam commendabitur, qui velit annuere vnius, vel alterius ex Auditoribus cupiditati, aut intelligentiæ in habendis lectionibus. Gymnasiorum Moderatores, Academiarum Instituta exigunt, vt minus elaboratę habeantur lectiones præscriptis diebus, quam valde elaboratæ paucę, adeoq; multorum spatio dierum illius facultatis lectiones cessent; Quod eò grauiori incommodo Academijs foret, si e nimio Professoris labore ille infirmitatem contraheret, adeoq; mensibus etiam integris illa omittenda foret lectio. Nec *meritò laudabitur* ille etiam, qui cum adest honorarius aliquis, siue extra ordinem Auditor, lectionem habet Auditorũ suorum intelligentię haud congruam: Non erit tamen vituperandus, si paucula addat eorum intelligentiam exuperantia in gratiam valde periti, ac sapientissimi *noui istius Auditoris*; qui si prudens fuerit, laudabit tunc maximè Professorem, si lectionem audierit discentium mensurę accommodam. 12. *Antequam habiturus* sit lectionem, licet eam scripserit integram, iterum meditetur, siue recognoscat, inuestigetq; an quid addi possit saltem ad maiorẽ doctrinę explicationem, atq; perspicuitatem. Matutinę lectiones vespertinis horis, Pomeridianæ Antemeridianis horis recognosci possent. Per se fugiendę cõfabulationes, siue collocutiones de rebus etiam literarijs tempore, quod paulò post subsequi debet lectio: sollicitus esse debet Professor de illa semper magis accuratè, & exactè habenda. 13. *Ordinem sibi præfigat* in lectionibus habendis, cumq; semper seruare conetur. Seligat

ligat faciliorem, & qui magis dilucide doctrinam vniuersam ob Auditorum oculos ponit. 14. *Habiturus* lectionem, salutatis prius humaniter Auditoribus, Diuinaq; implorata ope *Primò* significet, de quo habenda sit lectio. *Secundò* Sensum quæstionis clarè explicet, tradita diligenter terminorum significatione, quę ad illius intelligentiam sit necessaria. *Tertiò* Sententias referat *celebrium* Auctorum: Nã Sapienter *Quintil lib.* 1.*c.*8. inquit. *Persequi quod quisque vnquam, vel contemptissimorum hominum dixerit, aut nimiæ miseriæ, aut inanis iactantiæ est; & detinet, atq; obruit ingenia melius alijs vacatura. Quartò* Indicet clarè, in quo reposita sit inter Auctores controuersia. *Quintò* Suam proponat sententiam cum suis Probationibus, quę sint paucę, & ex firmioribus. *Sextò* Obiectiones singulas distinctè soluat. *Septimò* Innuat quę pręcipuè animaduertenda, ad Difficultatis solutionem. *Octauo* Versus lectionis finem illam, quasi in compendium contrahat, ac seorsim dilucidè explicet, hoc discendum esse *primò* loco, illud *secundo &c.* 15. *Cum & Veritates* saltem pleræque soleant esse occultæ, & Auctores sępe, quorum textus, vel pronunciata explicantur in Scholis, soleant esse obscurioris styli, *Perspicuitatis* in sua lectione sit maximè amans Professor, ne imperuia sit Veritatis indagatio. Hinc non Metaphoricis, vtatur vocibus, sed proprijs, non e linguę Latinę Thesauro, siue Promptuario deprompτis, sed ex vniuscuiusq: Facultatis, seu Scientię Dictionario, seu Lexicon, quod Professor quicumq; habeat, diligenterq; euoluat: Vocũ Connexio non sit elaborata, sed facilè occurrens; potiusq; contra aliquas Grammaticę, seu Latinæ linguę leges peccet, quam Auditores Communiter ipsum non intelligant. Sibi accõmodet Professor quod ait *Quintil. in fine Proem. lib.* 8. *Sit igitur cura elocutionis* (instituit ille Oratorem) *quam maxima*, dum sciamus tamen *nihil verborum causa esse faciendum, cum verba ipsa rerum gratia sint reperta*. Quorum ea sunt maximè *Probabilia*, Quę *sensum animi nostri optimè promunt, atque in animis iudicum* (Discipulorum) *quod volumus efficiunt* Qui & prius illud ex *Cic.* 1. *de Orat. in Prol.* attulerat, *In dicendo vitium, vel maximum esse à vulgari genere orationis, atq, à consuetudine communis sensus abhorrere*. Habet autem quęcumq; Scientias suas proprias Voces: habent cuiusq; Facultatis Sapientes vulgares, consuetosque loquendi modos in spectantibus ad Facultatem, quã Profitentur. Vitium esset in superiorum Facultatum Professoribus si eorum oratio instar Oratorũ esset *Copiosa, elegans, ornata, numerosa &c.* Monilibus & margaritis, ac veste longa, quę sunt ornamenta fœminarũ, deformãtur Viri; nec habitus triumphalis, quo nihil excogitari potest augustius, fœminas decet, vt habet idem c. 1. lib. 11. Qui post multa subdit. Ipsum etiam eloquentię genus alios aliud decet &c. addit postea; *Philosophiam ex professo* (vt

quidam faciunt) ostentantibus, parum decori sunt plerique orationis ornatus; maximeq; ex affectibus, quos illi vitia dicunt. Verba quoq; ísquisitiora, & compositio numerosa tali proposito diuersa. Haud minus cauendum, quod Oratio scientifici sit impura, & inculta, vt ad risum, imò & indignationem merito audientes inducat, quam quod sit elegans, & ornata, quæ auditores detineat, vel arripiat, ne latentem inspiciant Veritatem: & in hoc quidẽ Vitium facilè labi posfunt, qui in Oratoria Facultate laudem aliquam habent. Tutissima ferè per medium via, quia vtriusq; vltimum vitium est. 16. *Potius late, quam breuiter* doctrinam explicet. Breuitas sæpè obscuritatis Parens est. Nonnulla maioris põderis, & quę difficilius intelligentię recessus peruadunt, bis, ac ter etiam repetat. Aliqui Textus, & Auctoritates etiam celebriores, non semel, vt plurimum, afferendę. Aliqua quandoq; communi etiam idiomate proferre non erit vituperabile. 17. *Pauciores materias* potiùs diligenter explicet, quam plures proponat inchoatas, & quasi degustandas. Nam illæ *plus proderunt*, vt c.5. lib. 10. Quintil. iam animaduertit. 18. *Dilucidè pronunciet*; hoc est tota verba exigat, quorum pars deuorari, pars destitui solet, plerisque extremas syllabas non proferentibus, dum priorum sono indulgent: Sicut illi non omnes computandę, & velut annumerandæ literæ; nam hoc molestum, & odiosum teste eodem Quintil. lib. 11. c. 3. Ita more Oratorio eorum non feratur, fluatq; locutio. Professoris Grauitas, ac Dignitas materię, de qua agitur, aliud pronunciandi Genus ab Oratoribus postulant. Non sit illius pronunciatio *Clamosa*, quia id insanum est, molestissimumq; nec *Submißa*, quia debilitatur intentio Auditorum, nedum ad multorum aures peruenire poterit: Nec *Volubilis*, quia distinctio perit, & non numquam etiam verba aliqua sui parte fraudantur; nec *Tarda* nimis; nam & difficultatem inueniendi fatetur, & segnitie soluit animos; nec *inæqualis*, hoc est subsultans Imparibus spatijs, ac sonis; neq; *Cantitans*: Si reprehensibile hoc vitium est valde in Oratore tum Prophano, tũ Ecclesiastico (& tamen pleriq; Concionatores maximè e Certo Ordine in hoc peccant) an non magis in Professore, qui exedrã solùm ascendit Scientificas traditurus Veritates? Eius *Actio* sit Grauis; manuum *Gestus* sit valde moderatus: Potius *sedeat*, quam stet, vel in exedra perambulet; *Caput* sit rectum, & secundum naturam: Nam & deiecto *humilitas* (vt habet ibidem *Quintil*) & supino *arrogantia*, & in latus inclinato *Languor*, & præduro ac rigente *barbaria* quędam mentis ostenditur, vt testatur ibidem *Quintil*. 19 *Licet obscœnitas* non à Verbis tantùm in Professore ab . . . debeat, verum etiam a significatione (quod Oratorem ipsum *Quintil. lib. 6 c. 3 & lib. 8. c. 2. ac 3.* monuit) attamen cum Theologiæ maximè Moralis, Philosophię, Medicinę, ac Iuris Vtriusque

Pro-

Professores quandoq; cogantur quædam docere, quę minus honestissimas quorumdam mentes vel audire decens videri potest ; *Ne sint* nimij in illorum explicatione, & breuitatis sint studiosi potius; & honestiorem semper inter multas appellationem assumant. Multa quidem reseruanda sunt priuatæ Auditorum lectioni , non in Scholis explicanda. 20. *Non amore tantummodò,* verum *etiam debito honore* Auditores suos prosequatur Professor. Contra illos nunquam inuehat acerbis, iniuriosisq; verbis, si quid etiam minus decens dicant, aut efficiant, nisi huiusmodi sit auctoritatis , vt illius verba, vel motus, gestusq; satis sint ad illos moderandos: Periculum esse potest , ne reprehensione, præcipuè asperiore, exacerbati magis indecora proferant, aut efficiant. Potiùs interdum orandi sunt, ne saltem se presente talia præstent &c. *Dissimulanda* etiam nonnulla, eo etiam nomine, ne discoli eadem prosequantur ad ipsum męrore afficiendum &c. *Nunquam certè reprehendat multos,* sed vnum vel alterum ad summum; tunc verò cæterorum potius amorem sibi conciliet, vel magis conciliet eos laudando &c. Facilè autem sibi vbiq; venerationem conciliabit Professor; *Si Auditores* cognouerint , ipsum esse *Virum Pium,* nec quibusdam maximè Vitijs contaminatum; *esse* in Scientia, quam tradit, illustrissimum, ac in Docendo Peritissimum ; *esse* Honestissimis Ortum Parentibus ; Maturę ætatis ; *Bene* Morigeratũ; *Hilarem* quamdam Grauitatem in vultu præferre; *esse* Affabilem; *non nimis* sibi tribuere, & à fastu quodam esse alienum ; *suum cuique* honorem tribuere; *esse* Discipulorum profectus amantissimum, *eorumq;* Cõmodis, etiam præter literaria, pro viribus consulere &c. Ne vnquam tamen Professor patrocinium suscipiat Auditoris alicuius prauis Moribus imbuti, aut à Studio alieni, aliosq; à probitatis , vel studij semita retrahentis: Imò si quem certò huiusmodi nouerit, secreto potiùs obsecret Acad. *Moderatores,* vt illum e Ciuitate dimittant, minori tamen quam fieri possit , amicorum illius , aliorumq, perturbatione ; quod facilè fieri potest, si nomine Principis iubeatur intra tot horarum , vel dierum spatio e tali Ciuitate, vel etiam quandoq; ditione recedere, secus perpetui Carceris , vel Capitis &c. pœnam subiturus. 21. *Peracta* lectione, salutatisque pro more Auditoribus ad Scholæ fores , vel in proximo Scholis loco , ne legentes alios Professores perturbet (nisi necessitas abeundi quandoq; vrgeat) pedem figat, interrogantibusq; Auditoribus, siue de præsenti lectione, siue de præcedentibus responsionem benignissimè prębeat : Omnibus autem det interrogandi locum, nec solum nobilioribus quibusdam, vel Ditioribus; qui non rarò etiam minùs in Scientijs proficiunt, quam minùs nobiles ac Diuites, imò potius hosce vltro accersat, si non auderent hi accedere illis interrogantibus : Si non potest æquè omnibus ea die satisfacere , in

aliam

aliam differat, vel se côueniri in Domo ad certam horam iubeat. *Erit etiam laudabile*, si nonnullos etiam ipse vltrò *Interroget*, Quid didicerint; *Vrgeat* solutionem à se datam &c. & cum nonnullis etiam, quos nouerit esse aptissimos præ alijs ad progressus miros in Scientijs faciendos, & ad Studium propensissimos, relaxationis causa extra Domum concedat, peculiaria quædam hoc tempore illos docens &c.
22. *Disputationibus quoq;* siue in sua Domo, siue in alio priuato, publicoue loco pro Auditorum captu exerceat illos: Velit autem seruari exactè leges Disputantium, circa quas nonnulla dicentur infra c. 7. & 8 In priuatis autem suorum Auditorum Disputationibus velit, vt *potius illi sint copiosi,* quam *inopes* in argumentis, ac responsionibus. Fœcunditas, quam in Adolescente futuro Oratore laudauit *Cic. lib. 2. de Orat.* laudanda in Adolescente Scientifico futuro à Professore; cui in mentem reuocari possunt illa *Quintil. verba lib. 2. c. 4. Melior est indoles lata, generosique conatus*, & vel *plura iusto concipiens interim spiritus. Nec vnquam in his discentis annis offendat, si quid superfuerit.* Quin *ipsis Doctoribus hoc esse curæ velim, vt teneras* adhuc mentes more nutricum mollius alant, & satiari velut quodā iucundioris disciplinæ lacte patiantur. Erit illud plenius corpus, quod mox *adulta ætas adstringat.* & post pauca. *Materiam esse primum volo vel abundantiorem,* atq; vltra, quam oporteat, fusam. *Multum inde decoquent anni; multum ratio limabit, aliquid velut vsu ipso deteretur &c.* Non sit nimis seuerus in emendandis illis, quæ etiā correctione digna sunt in Arguente, vel Respondente. Haud videri queunt magis ad id opportuna, quā *Quintil.* eiusdem verba Sciētiarum Professori accômodanda. *Ne illud quidē,* quod admoneamus, indignum est, *Ingenia Puerorum* (Adolescentum) *nimia interim emendationis seueritate deficere;* nam & desperant, & dolent, & nouissimè oderunt; & quod maximè nocet, dum omnia timent, nihil conantur. Quod etiam rusticis notum est, qui frondibus teneris nō putant esse adhibendam falcem, quia reformidare ferrum videntur, & cicatricem nondum pati posse. *Iucundus* ergo tum maximè esse debet Præceptor, vt remedia quę alioqui natura sunt aspera, molli manu leniantur; *laudare aliqua, ferre quædam, mutare etiam, reddita cur ita fiat ratione, illuminare interponendo aliquid sui.* Nonnunquam hoc quoq; erit vtile, totas ipsas *dictare materias* (argumentationes, ac responsiones) *quas* & imitetur *puer* (Adolescens) *& interim* tanquam suas amet. At si tam negligens ei *stylus* (Argumētatio, vel Respōsio) *fuerit,* vt emendationem non recipiat, expertus sum prodesse, quoties eamdē materiam rursus à me tractatam scribere de integro *iuberem* (de integro *iubendus* côficere Argumentationem, ac Responsionem afferre Adolescens) *posse enim eum adhuc melius*, quatenus nullo magis studia, quā spe gaudent. Aliter autem alia ætas emendanda est, & *pro modo viriū*

(quæ

(quę certè inęquales sunt in auspicāte scientias, & in illo, qui diuturniori tempore illis vacauit) *exigendum*, & *corrigendum opus.* Solebam ego dicere pueris aliquid ausis licentius, aut lætius, laudare illud me adhuc; *venturum tempus, quo idem non permitterem: ita & ingenio gaudebant, & iudicio non fallebantur.* Hæc ille, docens posse quædam indulgeri Adolescentibus initio Disciplinarum ita tamen vt admoneantur verè in Scientificis hominibus haud fore laudabilia. 23. *Ne Professor* ita in scribendis, euulgandisq; libris operam collocet suam, vt lectiones minùs accuratas, pro more, ingenioq; suo habere cogatur. Illud haud exigitur à Professore, quatenus talis est, nec propter illud stipendia à Principe obtinet. Cæteris quidem paribus prę ferendi sunt illi, qui cum laude & lectiones publicas habent in Academijs, atq; libros edunt; imò hi maiori stipendio per se digni sunt. Nunquā tamen præficiendi Cathedris, qui tantum habiles sunt ad edendos libros, etiam præclarissimos, si parum apti, vel inepti sunt ad Docentis munus obeundum. Ad vtrumq; habilitatem haud facile est in eodem reperire summam. 24. *Licet ingeniorum æmulatio* inter Professores ipsos valde laudabilis sit, vnde & diuersæ Schole, siue sectæ circa eamdem quoq; Scientiam in celeberrimis etiam admittuntur Academijs; hinc enim acuitur ingenium, tum ipsorum Professorum, tum Auditorum quoq; & ad assequendam veritatem via magis apertur: *Vnicuiq; tamen Professori cauendum*, ne nisi honorificè de *alio Professore* in opinionibus etiam sibi dissentiente loquatur; *Ab omnibus* plane verbis, quæ odium, vel inuidiam quocūq; modo præferant, abstineat sollicitè; *Illi* omnis obseruantię e simul, atq; amoris argumenta, maximè præsentibus illius Auditoribus, exhibeat; *Cum illo* familiariter colloquatur; *Illius* commodis pro viribus inseruiat; *Ita se gerat*, vt omnes norint, esse quidem in *Intellectu dissensionem magnam*; At in *Voluntatibus contentionem maximam.* Hinc reprehendat, imò & à suo quandoq; remoueat aspectu (saltem sibi esse id ingratissimum manifestet) Auditores suos, qui cōtra alium Professorem obloquerentur, vel se minori in pretio pro illius merito se habere significarent. *Cum verò* voce, scriptis, aut libris oppugnare ad literariæ reipublicæ commodum illius opiniones vult, *Videat* præsertim; *vt* verba sint *Arma Iuris, non furoris*, Ne *lacessat, quem lædere sit periculosum, ne aut inimicitiæ graues insequantur, aut turpis satisfatio*, vt ait Quintil. lib. 6. c. 3 aut dedecus potius reportet, *quidam* enim eodem teste *ita sunt recepta auctoritatis, vt nocitura sit in eos dicendi petulantia*; Dicacitatem *Scurrilem, & Scenicam* sibi alienissimam putet, prorsusq; existimet, plurimum sibi auctoritatis, ac fidei detrahi, cum in *Rabulam, latratoremq;* conuertitur, vt monet *idem lib.* 12. c 9 qui prèclarè illa addidit: *Quæ fortia, dum dicuntur, videbantur, stulta cum læserunt, vocātur.* Dum quidem alium oppugnat,

hoc

hoc Duo vitet nominatim, *ne vnquam arguat quicquã in alio, quod adhuc reprehenditur* in ipso; *nam hoc improbum est*, vt habet *Isid. lib. 3. de Som. c. 23.* & *Ne* qui se propugnabit, iure illud *S. Hieronymi* contra *Ruffinum* contorquere possit contra ipsum, *Dum dicis*, quod *non deberes, audis quod non vis.* 25. *Si e linguæ* impedimento, vel præsenti corporis cõstitutione, vel alia simili de causa se non aptum norit ad alios Scientijs imbuendos in Academijs, vnde & se ab omnibus ferè Auditoribus derelictum videat, petat à studij Moderatoribus enixè, vt alium suo loco substituant: Indecorum quidem est tum ipsi, tum Academiæ toti, si Professor publicus in celebri aliqua Vniuersitate à Scolasticis frequentata duos, aut tres Auditores habeat; vel si plures habeat, emendicatis precibus, vel etiam oblatis muneribus, datoue stipendio, alijsq; non æquis artibus illorum præsentia fruatur in Scholis; vel si ex eo quod non adsint Auditores, qui tamen alijs adsunt Professoribus, ipse lectiones plerumq; saltem omittere cogatur. *Si venuant* Moderatores iustis e causis; vt stipendij saltem partem alteri tribuant, qui ipsius vices subeat, publici amans boni omni opera contendat: Quod idem si præstaret, qui ex infirmitate, vel senio amplius non est idoneus, aut vix idoneus ad Professoris munus, vt antea, cum laude exercendum, summam cõsequeretur laudem: Et decet quidem prudentem Professorem prospicere; ne aliqui ipsum audientes *rideant*, alij *erubescant*, & ne occasio sit vllis dicendi, *malle eum deficere, quam desinere*, vt habet Quintil. cap. postr. lib. 12. qui subdit. *Quare* antequam in has ætatis veniat insidias, receptui canet, & in portum integra naue *perueniet*. Poterit tunc libros scribere, aut perficere; aut optimis, selectisq; ingenio, ac studio iuuenibus scientiarum arcana quædam patefaciet. *Hos ille formabit quasi* Philosophiæ, Theologiæ Iuris &c. *Parens, & vt vetus Gubernator* (præclarissima sunt eiusdem *Quintil.* verba) *Liottra*, & portus, & quę tempestatum signa, quid secundis flatibus, quid aduersis ratis poscat (quę possunt scientijs optime accommodari) docebit; nõ Humanitatis solum communi ductus officio, sed amore quodam operis; Nemo enim minui velit id, in quo maximus fuit.

Admodum Reuerendo Patri

LEONI SANCTIO

Senensi e Nobilissima IESV Societate;
Serenissimi ODOARDI Placentiæ, ac Parmæ Ducis
Lectissimo Præceptori;
In Oratoria, ac Poetica Facultate
(Vt Editi iam testantur Libri)
Præstantissimo;
In Celebri ROMANA Societatis Iesu ACADEMIA
Philosophiæ, ac Theologiæ
Ingeniosissimo Professori;
Ibique tandem
Sapientissimo *Studiorum Omnium* Præfecto;
Humanissimo in Philosophicis Magistro:

Admodumque Reuerendo Patri Domno

FRANCISCO MARIÆ PICINIO
Veneto Clerico Regulari;
Cui Sapientis Theologiæ Professoris, Prouidi Præsidis,
Eruditi Concionatoris, Prudentis Confessarij,
Virique Officiosissimi
Laudes meritò debentur:

Animaduersiones Vigintiquinque
PRO LECTIONES IN SCHOLIS DICTANTE
IVLIVS CLEMENS SCOTVS
Placentinus Comes &c.

Ab Ingrati Animi Vitio
In Optimè de se Meritos
Semper Remotissimus
D. D. D.

Caput Tertium.

1 NOn *Scripta* æternæ Auditorum consignare memoriæ; aut ingentia Scriptorum Volumina conficere, eaq; dare describenda ad aliquam sibi ab imperitis Iuuenibus comparandam laudem, sed verum illorum, qui lectiones excipiunt, profectum hoc dictandarum lectionum adiumento (quando secus hic, vel non adeò præstans haberi posset) præ oculis habeat.
2. *Haud aliorum Scripta*, seu *Dictata* det Auctoribus describenda, quasi ingenij sui partus. Indicet, cuius sint. Improbæ mulieres spurios subijciunt Partus. Sæpè nonnullorum Imperitia deprehenditur, qui aliorum furantes, vel ementes scripta, vel ab Auctoribus suis, eorumue auditoribus ea sumentes, dictant illa eadem, suntq; vel imperiti, aut leuiter periti illius Scientiæ, de qua lectiones dant alijs describendas; ideoque si de nonnullis etiam dictatis interrogentur (fugiunt hi huiusmodi interrogationes, multoque magis disputationes) non ad rem, ac ineptissimè vt plurimum saltem, respondent. Nonnulli, qui se Grammaticæ, Humaniorumque literarum Magistros profitentur (vtinam satis hisce forent instructi artibus!) Logicam, ac reliquas Philosophiæ partes, imò & Theologiam quandoq; docere cæperunt, in quibus scientijs sunt, vel plane hospites, aut leuissimè versati. Dictata nominatim à *Patribus Societatis Iesu* (apud quos iam inualuit mos lectiones dictandi cum multo auditorum, vt aiunt, profectu, licet minùs ille arriserit Patribus eiusdem Societ. antiquioribus, de quo legi possunt inter cæteros *Possev. Bibl. Sel. lib.* 1 *c.*7. *Tolet. Praf. in Phys. lib. ac Mariana de Reg. Soc. c.* 6. videturq; hic mos non esse ad mentem S. Fundatoris, vt colligitur ex *p.* 4. *Constit. c.* 6. §. 8. *lit.* I. *&* §. 16. *& lit.* M. N. O. & Reg. 9. *Profess. Super. Facult.* sic habet; *Si quis* citra dictationem ita docere potest, vt quæcumq; scribenda sunt, commodè valeant ab Auditoribus excipi, is ne dictet, *optandum*; experiētia autem patere nonnulli afferunt in Celeberrimis Catholici Orbis Academijs satis profecisse, ac proficere Scolasticos absq; eo, quod huiusmodi dictatas excipiant lectiones: de hoc autem in præsentia non est contendendum, nam quicumque mos multa sibi habet annexa, tum commoda, tum incommoda; quænam autem præponderent, *Quis statuet?* nam non deerunt semper, qui vnum ex illis amplectentes morem, illius cōmoda, & alterius incōmoda exaggerent, nouaq; etiam excogitent) Auditorib. suis describenda plures tradunt, cum tamen Scientiarum fores vix à limine salutauerint. *Verissimum illud est*, nō paucos, qui mediocriter in Scientijs profecerunt, magis laudabiliter Professoris partes impleturos, si aliena dictarent scripta, quam si propria; *tum quia* facilè doctrina ipsorum potest non esse connexa; *tum quia* iam factum est periculum doctrinæ, quæ traditur, laudataq; vt solida, sana, consequens &c. *tum quia* facilius hęc

Professoris menti insidere potest, præcipuè si tradat lectiones à suo (si egregius fuerit) Præceptore dictatas; *tum quia* potest in illius diuturniori tempore incumbere studium, adeoque illam maiori cum approbatione, ac laude Auditoribus suis declarare &c. *Qui autem aliena dictat Scripta*, ea ad vnguem, & correctissimè descripta habere studeat, & si sæpius eadem dictauit, ea quæ postremo dictauit loco; Hęc etiam opportunum foret omnia euoluisse (nisi sint sui Pręceptoris, cuius effata in obliuionẽ non venerint) antequam illa dictare inciperet: vt aptior tum explicatio, tum responsio Auditorum Petitionibus exhiberi posset &c. *Verissimũ* quoq; fore vt multi Professoris munus aptius, & maiori cum Auditorum profectu exercerent, si aliquem Aristotelis, S. Thomæ, Scoti &c. Interpretem, siue Commentatorem, qui quæstiones breuiter proposuisset ex occasione textus, prælegeret, dictantes solùm quædam recenter excogitata, vel ad confirmationem illius doctrinæ, vel contra illam cum eorum solutione &c. E *Patribus Societatis Iesu* videtur Philosophia *Francisci Toleti* postea Cardinalis Prudentissimi, ac Religiosissimi esse inter cæteras opportuna, quę dicitur fuisse etiam fuisse, ex suorum Moderatorum præscripto, ad hunc finem scripta ab illo, vt abstineretur prorsus à consueto iam in eorum Scholis integras omnino lectiones dictandi more. Legatur ad id illius Proemium in 8. *Physicorum* libros. 3. *Ne hinc inde* varia colligat scripta, ex quibus sua describat, ad rationis trutinam haud sollicitè examinatis illis, quæ ibi legerit; nam facilè in multas labetur inconsequentias: Præterquam huiusmodi scripta propter styli etiam diuersitatem vestes nonnullorũ pauperrimorum imitari poterunt ex vario vestium genere, & colore consutas, vel confarcinatas. 4. *Qui cum laude* scripta in Scholis Discipulorum Calamo describenda conficere velit, ingenio, iudicioq; nõ leui exornatus secum. *Primò* Statuat Cuinam Scholæ, vel Sectæ adhærere velit, nisi ipse velit (quod an possit, & cum laude, solertissimè secum, & cum alijs peritis, fidelibusque amicis examinandum est) alicuius nouæ Scholæ, aut Sectæ Princeps esse: Oportet autẽ, vt vniuscuiusq; Scholę, ac Sectæ Principia optimè teneat, illam eligens, *qua* Probabiliora putauerit habere Principia; vel *in quam* magis propensius est, licet Probabilia solummodò habeat, quę cum Peritorum tamen laude propugnari possint; vel *qua* facilius veritatis explicare videatur: *Secundò* Illustriores talis Sectæ Auctores, ac nominatim Antiquiores euoluat; efficacioresq; probationes ex illis desumat. *Tertiò* Perlegat illos, qui vehementius, ac solidius illam oppugnarunt Scholam, validioribus argumentis animaduersis; quibus clariorem pro viribus responsionem afferat. *Quartò* ita se huic Scholæ addicat, vt si in aliquibus Scholas alias magis in Veritatem collimare perspexerit, illis

lis adhærere velit. Præcaueat verò, ne, dum aliarum quoq; Scholarum in nonnullis Principia admittit, minùs consequenter sentiat, scribatque. *Quintò* Recentiorum etiam nonnullorum libros, imò, & scripta perlegat, qui talis Scholæ placita cum laude vel propugnarint, vel oppugnarint; Multa nec leuis ponderis, Recentiores aliqui addunt. *Sextò* Quæstionum, ac Materiarum Connexiones attendat; ideoque reflectat sedulò, an cum nouam aliquam opinionem, vel explicationem admittit in tali materia, *quid consequenter* sibi dicendum sit in alia, quæ cum illa connexionem habet. Sunt aliquę quidem magis nexę, quam alię &c. Quarum peculiaris habenda notitia. *Septimo* Punctum Controuersię inter Scholas, Sectasque, Auctoresq; perspectissimum habeat. *Octauo* Distinctiones aliquas, quibus & doctrina dilucidius explicari, & arguentibus responderi clarè, & expeditè possit, animaduertat sedulò: Caueat ab illis, quæ non sunt ad rem, & solummodò per synonimas traduntur Voces. *Nono* Selectiora, quæ legit, calamo breuiter describat, ad memorię defectui consulendum: seponat autem probationes ab argumentationibus, Distinctiones à Prçnotandis &c. *Decimo* Precipuas quęstiones conferat cum Viro Doctiori aliquo, & qui versatissimus sit in Principijs Scholarum, Sectarum &c. vt ab eo maximè Cõsequentias in Doctrina discat &c. *Si quis solùm certæ Scholæ, vel sectæ possit esse addictus*, cum tamen sit sępè dissensio etiam non leuis inter sectatores eiusdem Scholę, ac Sectę, qui conueniunt sępè tantum in quibusdam Principijs valde Generalibus, hæc, quę modò dicta sunt, fermè etiam prçstet: nam nõ solùm vnaquęque Schola, ac Secta, vt *Peripatetica*, *Platonica*, *Thomistica*, *Scotistica &c.* verum etiam peculiares *Peripateticorum*, *Platonicorum*, *Thomistarum*, *Scotistarum &c.* Sectę suas habent peculiares Laudes, Difficultates &c. 5. *Licet non* teneantur Professores, qui in Scholis dictant, prius priuatim lectiones describere, ac illas e scripto tradere, laudabilis tamen est plurimorum consuetudo, vt illas e scripto iam illas dictent; sic enim exactius, & maiori cum animaduersione illa traduntur, danturq; describenda Auditoribus. Aliquando quidem propter temporis angustias leuiora nonnulla, & quæ facile possunt memorię occurrere, haud describenda à Professore. 6. *Scripturus lectionem* priuatim. *Primò* Explicet terminorum, qui in tali quæstione vsurpantur, acceptionem communem apud Philosophos, Theologos, Iuristas &c. æquiuocamq; eorum significationem apud celebres Doctores &c. *Secundò* Aperiat Sensum Quęstionis, siue Punctum Difficultatis inter Doctores controuersum. *Tertiò* Propriam exponat sententiam cum suis Probationibus, paucis, sed efficacioribus. *Quartò* Afferat præcipuas obiectiones siue ab illustribus allatas Scriptoribus, siue illas alicubi audierit, vel etiam ipse excogitarit.

Quintò

Quintò Adnotet, sed breuiter, illa e quibus Difficultatis solutio pendet,& quę sunt veluti Cardines solutionis,ac Doctrinæ,ac,si fieri potest, ea in suis Probationibus, vel responsionibus quandoque collocet ingeniose. *Sexto* Sit potius breuis, quam fusus; neq; enim lectio Philosophica, Theologica &c. est Oratoria, vel habenda ab illo, prout Oratore &c. Tantum verborum sit, quantum necesse est, licet hæc breuitas haud laudetur à *Cicerone* 1. *de Orat.* in Oratore. *De pluribus rebus paucas scribat syllabas* iuxta *Laconicum morem*, de quo S. *Nazianz Ep.* 3. Obscuritate tamen vitata; quæ ex si contracto nimis dicendi genere appareat mediocribus ingenio Auditoribus, quos habet plerosque, eorum captui indulgens, huiusmodi Breuitatis non sit studiosus semper. Plurima quidem explicanda latius lectioni in Scholis habendæ reseruet. Erit quidem Breuior; *si non* describat opiniones iam penitus antiquatas, & quæ nihil ponderis habent; nihil enim est adeò absurdum, & rationi etiam cuiuslibet naturali explicata terminorum significatione dissonum, quod aliquem, etiam Philosophum, non habuerit assertorem: *si voces* synonimas vitet; *si eadem* alibi nō repetat· *si declinet* quæstiones nonnullas momenti parui, aut nullius, vel ex illis aliquas ad ingenij solùm exercitationem quam breuissimè proponat; *si notanda* quædam, siue *Animaduertenda*, maximè longiora, missa faciat: *si in Probationibus*, ac Responsionibus Difficultatis puncto insistat: *si Probationes* leues, *Obiectionesque* leuiores sileat: *si ex alicuius* Probationis, vel Responsionis occasione ad alia, quæ vel leuem, vel remotissimam habent connexionem, egressiones non faciat: *si declinet* Aliorum Impugnationes ex proposito, & præcipuè fusiores, nominatimq; illorum, qui in eodem Gymnasio docuerunt, aut docent: *si* duo, aut tria Principia saltem Probabiliter intellectui patentia menti fixa habeat, & ex illis omnes fermè suas conclusiones deducat: *si penitus* omittat quæstiones Theologicas in Philosophicis, & e contra &c. Monet quidem §. 3. Reg. 9. Prof. Theolog. Societ. ne Philosophicas res ex instituto tractent, nec si de illis necessariò mentio facienda, tam disputent, quam vel ab alijs, vel à se explicatas indicēt: *si non* sit nimius in Auctorum citationibus &c. Nunquam verò abstineat a controuersis quæstionibus inter Scholas, Sectasq; præcipuas, celeberrimosq; Scriptores afferendis: Potius abstineat a b afferendis illis, longiori maximè sermone, quæ Professores in eodem legentes Gymnasio excogitarunt, vel excogitant, leuis quidem ingenij, leuiorisque iudicij persæpè partus, illisq; impugnandis, præcipuè si eidem adhæreat sententiæ, ac tantummodo huiusmodi Professorum probationes oppugnare velit: Nec velit ingeniosus à minus prudentibus haberi, quęstiones nonnullas, quæ non immeritò à nonnullis *Capitum fumositates* appellantur, more antecedentium Professorum

rum, qui parum sollicitos re vera semet de vero Auditorum profectu exhibuerunt, agitans; cogetur enim, maximè si calamum non moderetur, primarias vel nullatenus, vel quasi in transitu exponere; Vnde Auditores e trium, vel quatuor annorum spatio impenso, & cum multis sumptibus, & cum graui labore in scribendo quoque, euadent solum Sophistæ, vel verę Philosophiæ, Theologię, Iuris &c. fontes se vix prægustasse iudicio maiori prędíti intelligent &c. Et negari quidem non potest, quin multę Logicæ, ac Metaphysicæ Quæstiones nominatim, vel omittendę, vel breuius tractandæ forent in Scholis, quę obstant ediscendis quęstionibus grauissimis. 7. *Lectiones omnes*, quas quis habiturus est anni spatio, esset vtilissimum pręcedenti annos scripsisse; sic enim materię omnes haberentur magis perspectę, lectiones forent magis exactæ, magisq; breui sermone comprehenderentur; sępe enim Professor potest protrahere lectionem, quam dictat, eò quod aliam subsequentem, vel alias non scripserit, aut subsequenti non adhuc studerit quæstioni, quæratq; ad id tempus &c. Hinc illi cognoscendus lectionum numerus, quas in singulos habiturus est annos, vt iuxta illum lectiones scribendas moderari possit. 8. *Cum experientia teste eueniat*, vt aliqui re vera aptissimi sint ad explicandam Voce Doctrinam, & ad tradendas alijs Disciplinas, sint autem inepti ad easdem proprio, vel alieno calamo cõsignandas, propter styli obscuritatem ingentem adeò, vt Professores in eadem Academia legentes repetito etiam studio lectionum ab Auditoribus descriptarum non potuerint assequi sensum; *si quis* huiusmodi laboret vitio, licet cęteroqui ingeniosissimimus, ac pręstantissimus, a dictandis lectionibus prorsus abstineat. 9. *Lectiones scriptas* identidem recognoscat, & maximè cum illas proximè est habiturus, ac dictaturus: superuacanea demat; aliqua clarius explicet &c. Sicuti imitari debet Virgilium *more*, atq; *ritu* Vrsino carmina conscribentem; Ita Memor sit etiam, dictum à Plinio, *Nimia cura deterit magis, quam emendat*. 10. *Ordinem seruet in scribenda, dictandaq;* lectione. Secutus sum hunc morem cum publicè Parmensi in Academia, ac deinde in Ferrariensi Gymnasio septem annorum spatio Philosophiam pręlegi. *Primò* explicato quęstionis sensu, Conclusionem proferebam; dicens, *Vnica Conclusio*, vel *Prima*, *Secunda &c.* Conclusio, prout materia plures suggerebat Conclusiones. *Secundo* Expositis, si qui erant, e celebrioribus Doctoribus, qui mihi fauerent, & qui mihi aduersarentur indicatisq; recentiorib. nonnullis, à quibus alij fautores, vel aduersarij possent haberi; Afferebam probationes; enitebar autem in Philosophia afferre semper aliquem textum Aristotelis, vel expressè, vel tacitè mihi patrocinantem. *Tertiò* Exponebam obiectiones pręcipuas, singulisq; responsiones congruas afferebam. *Quartò* Vel Il-

latio-

lationes quasdam, in quibus quandoq; longiùs ab alijs agitatę quęstiones non paucæ soluebantur, vel e quibus ad quorumdam non obuiorũ notitiam ducebatur intellectus; aut etiam distinctiones quasdam, aut quædam ad quæstionis propositæ difficultatem soluendam quam maximè conducentia, breuissimè indicabam. Abstinui autem pro viribus à quibusdam notandis, animaduertendis &c. Multa ex his Probationibus, ac Responsionibus inserebam. Varius potest esse mos; quem quisq; arripuerit, si commodum valde Auditorum captui deprehendat, illũ prosequatur. 11. *Esset valde commendabile*, vt quis proprio Marte lectionem priuatim conscriberet, postea que selectos aliquos libros, vel selecta manuscripta euolueret, cum peritioribus scripta conferret &c. adijceret, subtraheret, immutaret in melius &c. quæ ex horum lectione accurata censeret adijcienda &c. Sic enim lectiones maiori iure viderentur esse ingenij sui partus, & maiori cum alacritate, & claritate (nisi Heracliti conditionem sectari vellet) lectionem explicabit. Verum oportet, vt quis cum laude id præstare possit, quod in tali scientia peritiæ plusquam mediocritatem attigerit. 12. *Dictet in Scholis* non mora verbatim interposita, sed vno ferè spiritu periodum, vel partem periodi pronunciet; nam illud tædio summo Auditoribus erit: Si opus esse censuerit, vt cum longior est periodus, vel pars periodi, totidem prorsus repetat verbis; ex scribentium autem vultu, aut manuum motu animaduertere poterit sępe, an repetenda periodus &c. Proferat autẽ distinctè vocem vnamquamque, ac peculiari etiam cura particulas, vocesque nonnullas, & maximè nõ obuias quoq; interdum apud Philosophos, Theologos &c. Talis sit sonus vocis, vt ab omnibus commode exaudiri possit in eadem classe existentibus: Sit etiam Pronunciatio instar illius, qui familiariter cum alijs colloqueretur, vel alicui Epistolam v.g. dictaret in cubiculo: A quibusdam, vt dicitur, Cantilenis abstineat omninò. 13. *Ne cursim, & quasi præteruolans dictet*, memor faciliùs a se illa posse voce efferri, quam calamo describi: In hoc autem se accommodet Auditoribus suis communiter, non verò vni, aut alteri, qui citius alijs scriberet; & initio quidem lectionum tardius dictandum, donec progressu temporis citiori scriptioni se accommodent Auditores. Erret potius in tarda, quam in cita dictatione. Si non præscripserit sibi vltra morem scriptionis, seu dictationis terminum (quod contingere poterit tunc maximè, si vel vberiorem ipse amet stylum, vel in quibusdam quęstionibus latius, quam re vera par erat, versatus alias pro more examinare velit, aut proprias quasdam opiniones multis tradiderit &c.) in hoc non errabit. 14. *Ne sit ex illorum numero* Professorum, qui de dictandis à se Scriptis ita sollicitι sunt, vt diebus etiam ipsis Vacationibus vel Hebdomadarijs, vel

Annuis

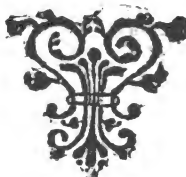
Annuis dicatis, detineant Auditores in ſcriptione; illaſq; vel in Domo dent deſcribendas, vel in ſepoſito loco : Præterquam multorum ſcripta haud huc exigunt honorem; dorſali, manualiq; labore, tam diuturno tempore haud ſunt detinendi ingenui, ingenioſique adoleſcẽtes. Accedit, ſi dictãdi lect. munus alteri demãdetur fructu, qui pręcipuus e Profeſſoris explicatione hauritur, erunt Auditores deſtituti. *Sufficiat diebus dictandis lectionibus iam præſignatis malitia ſua*. Multò minùs inhæreat illorum veſtigijs, qui Theologiam tradentes, cum multa e Philoſophicis lectionibus iam dictatis ſupponant, & conſultò etiam in Theologia, ad illas ſæpiſſimè Auditores reijciunt; Vnde coguntur hi vel ea caro etiam emere pretio, vel etiam deſcribere, in Profeſſorum ſolùm etiam quandoq; gratiam. Si neceſſe verè fuerit aliqua ex huiuſmodi Philoſophicis tradere in Theologica excdra, illa aut voce tantum explicanda, aut breuiter illa dictanda. 15. *Ponat* ſtudiũ maius, ac præcipuum in explicanda, quã in dictanda lectione. Hoc à quolibet etiam imperito, dummodo legere nouerit, præſtari poteſt: Illud non niſi à perito: & vt audiant explicantem magiſtrum accedunt Auditores ad Scholas; ſecus lectiones in domo etiam deſcribere poterunt: Quare ſecum priuatim *Amimaduertat*, Qua ratione ſibi ſint explicandæ lectiones, quid addi ſcriptis viua voce poſſit, quę ſimilitudines, paritates afferri: In explicatione autem non eadem prorſus verba, Quæ iam dedit deſcribenda, proferat; neq; enim hæc eſſet explicatio, ſed eorumdem repetitio. 16. *Explicet latius* quędam maioris ponderis, & in quibus videtur ſita præcipuè difficultas, & quæ maiori cum labore Auditorum intelligentiam futurum ſit, vt peruadant, præcognoſcit, aut iam in alijs, vel etiam in ſe ipſo fuerit expertus: Indicet autem, in quorumnam intelligentia magis inſudandum; ac in fine lectionis quaſi compendium quoddam totius ſcriptæ lectionis in medium proferat, duobus aut tribus indicatis, quæ peculiari obſeruatione in ſtudio lectionis priuatę indigebũt &c. 17. *Identidem dictet, identidem explicet.* Si per horam habenda eſt lectio, media ſaltem hora tribuatur explicandæ, media ad ſummum dictandæ lectioni: Par eſſet (& tamen contrarius mos eſt ferè in vſu) vt longius explicaretur, quã dictaretur lectio; nam hæc deberet eſſe veluti Breuiarium quoddam ad conſeruandam, renouandamq; memoriam illorum, quæ explicantur, ſiue traduntur Viua voce à Magiſtro; Quare ſelecta ſolum, & quæ paſſim non eſsent obuia, eſſent tantummodo dictanda, aliaq; breuiſſimè ad ſummum indicanda. Nec integra ſemihora tribuenda perpetuæ dictationi, aut explicationi, ſed in primo quadrante explicanda, vel dictanda lectio; in ſecundo explicanda, ſi in primo dictata; reaſsumenda in tertio explicatio, vel dictatio &c. 18. *Habeat ſub aſpectum Auditores* omnes, tum vt facilius illorum

aures peruadere queat ipsius vox, tum vt obseruet quinam citius, quinam lentius scribant. Ne perturbetur autem, si aliquem motum, vel gestum minùs sibi arridentem viderit, & maximè, si e culpa ipsius demissa voce, aut nimis citò dictantis &c. oriatur; nec sit ex illis, quibus *omnes muscæ prætervolantes*, vt vulgo fertur, molestæ sunt. Exigat autem ab Auditoribus attentionem quam maximam dum ipse lectionem explicat; nec ab vllo Auditore suo velit quid tunc describi in eadem etiam lectione omissum. 19. *Haud explicet* lectionem præcedentem, sed quam modò dictat; sic enim facilius, firmiusque hæc menti inhærebit. Indicanda tamen sæpissimè connexio huius cum præcedenti, vel præcedentibus; ac interdum etiam nonnulla in superioribus dictata, quæ non poterant sine subsequentium notitia intelligi, & in quibus verissimum deprehendebatur illud, *oportet addiscentem* credere, postea explicanda. 20. *Nedum hortetur*, verum & velit omninò, vt quicumque e suis Auditoribus habeat selectum aliquem Auctorem, ad quem iubeatur quandoque confugere in quibusdam nō tanti ponderis, & pro quibus describendis haud impendendus Auditorum labor. Ne tamen velit aliquem Auctorem, vel Auctores perlegi priuatim ea frequentia, ac diligentia, vt duplex labor, & vterque ingens, quorum vel vnus sufficeret, sit subeundus, in studendo scilicet & Auctori, siue Auctoribus, ac lectionibus Dictatis. Meminerit, plerosque calamo scripta excipere in Scholis, ne laborem Auctores euoluendi subeant. 21. *Prælegat*, expliceteq; textum Auctoris, cuius ipse Doctrinam profitetur, quem vt habeant in Scholis quoque sui Auditores enitatur. Mos quidem celebrium antiquorum Doctorum *Societatis Iesu*, tum S. Thomæ, tum Aristotelis textus explicationem tradere etiā describendam Auditorib. fuit, vt videre est in manuscriptis lectionibus, quæ asseruantur adhuc, & ex quibus plures deinde summa cum laude editi in lucē libri. Obsequentes præbuerunt se circa tex. Arist. *prisci Philos. Professores Reg.* 9.10.11.12.13.14.15. *Profess. Philosophiæ*, ac *Theologiæ Professores Reg.* 11. & 12. *Profess. Theolog.* circa Articulos S. Thomæ, quæ quia *c. 4. par. 6. lib. de Pot. Pontif. in Soc. Iesu* pag. 276. & 277. reposita sunt, haud hìc describenda. *Addendum*; sicuti Reg. 2. Prof. Theol. Soc. iubet Theologiæ Professorem, *ponere in eo omnem operam, vt Auditores erga S. Thomam optimè afficiantur*; similem ponendam à quolibet Doctore, vt Auditores optimè afficiātur erga Auctorem, cuius Doctrinam profitētur, nisi quādo Fidei Dogmatibus repugnet &c. Iubeat quemcumq; habere textum *Aristotelis, Platonis, Hippocratis, Auicennæ, Galeni, S. Thomæ, S. Bonauenturæ, Scoti, Ægidij, Bacconij, Henrici, Durandi &c.* Si alicuius ex his profiteatur doctrinam: Illum benè interpretetur, ac in hoc nihil minus operę, quam in quæstionibus collocet; suadeatq; Auditoribus muti-

mutilam valde, ac mancam futuram Philosophiam, Theologiam, Medicinam &c. illorum, quibus id studij in pretio non sit, vt de contexu Aristotelico habet expressè *Reg.* 12. *Prof. Philosoph. Societ.* Cum autem quandoq; occurrant quæstiones, an fuerit Aristoteles, S. Thomas, Scotus &c. in hac Opinione; de illis, saltem prolixæ, non videntur dictandæ lectiones, sed explicandum quid probabilius sentiendum, vel editioni reseruandæ. 22. *Recognoscat* quandoque à se dictata, & maximè dum dubitat, an errauerit. Dictantes in errores labi etiam queunt, ne dum Auditores, & Amanuenses, qui vt plurimum solent esse indoctissimi, licet Caracteres quandoque sint prælegantes; ideoq; scripta ab his diligentius interdum recognoscenda; & si in Schola multi adsint, sæpissimè à Professore Interpunctiones significandæ erunt, ne incongrui plane sensus appareant illis, qui curant describendas lectiones haud habiles ad subeundum scribendi laborem; quem vtinam aliqui non subterfugiant honoris tantummodò causa! Si in aliquo se errasse deprehenderit, vel malè scriptum communiter ab omnibus fuisse habuerit exploratum, errorem corrigat quantocius &c. Si quid addendum, vel demendum putauerit, iubeat demi quam primum, & addi; potest quidem interdum additionem reseruare occasioni, quæ se offeret illa inserendi &c. 23. *Si eadem cogatur dictare scripta*, ea adhuc perpoliat, latiùs nonnulla explicet, nonnulla breuius, aliqua demat, aliqua addat, aliqua magis corroboret, aliqua magis declaret &c. prout in decursu annorum, & experientia in auditoribus habita deprehenderit; si minus consequenter verè agnouerit quædam protulisse, magis consequenter postea dictet &c. obseruet quæ magis vehementer oppugnata, & quæ minùs probata &c. suamq; sententiam stabilire nouis, efficacioribusq; nitatur rationibus, facilioresq; etiam solutiones aduersantium argumẽtis præ iam allatis, maximè ex improuiso, excogitet &c. 24. *Si veritas appareat*, quocumq; tempore, & à quocumq; illa patefiat: nõ solùm illi intra intellectus sui penetralia det aditum, verum etiam, vt idem aperiatur ab intellectu auditorum, contendat; adeoq; non solùm si iterum eadem quæstio sibi prælegenda, aut de eadem materia dictandę lectiones, verum etiam si vel die subsequenti agnouerit aliquid à se siue voce, siue scriptis falsum fuisse traditum antecedenti, statim retractet dicta, apud prudentes Auditores, ne dum cæteros sapientes, hinc sanæ, ac solidæ famam consecuturus scientię. Laudabilis etiam retractatio opinionis, cui minùs veritatis lucem affulgere, quam alteri, quis conspexerit. Sapientissima fuit responsio cuiusdam Professoris, qui secundò Philosophiæ cursum prælegẽs cum à nonnullis iam in primo traditis recessisset sententijs, interrogatus à quodam, cur ab illis discessisset, inquit, *Nonne vis, vt ego quoq; in dies*

proficiam? Fuine ea donatus Scientia, vt nihil illi addi possit? Sapientis esse *mutare consilium in melius*, vetus, verumque effatum fuit. 25. *Cum scripta* hæc à pluribus euoluenda sint, & in plurium quoque etiam minùs beneuolorũ incurrere queant oculos, ac quandoque custodiri etiam in Bibliothecis, nec pernegari queant illis inserta, si calamo Auditorum excepta; cum tamen quæ nuda proferuntur voce possint vel negari, vel affirmari haud esse taliter dicta, aut æquiuocationis remedium adhiberi possit: huiusmodi scripta instar librorum oporteret esse *Thesauros* iuxta monitum Pisonis apud Plin. in Præf. *Cogitet* cum Plinio Iuniori libr. 7. Epist. *Quam sit magnum dare aliquid* in manus hominum, sibiq; *persuadeat*, & *cum multis*, & *sæpè tractandum*, quod *placere semper* Prudèntibus, ac Sapientibus *cupiat*.

Ex his aliqua opportuna cap. etiam præcedenti, & aliqua ex præcedenti huic.

Illuſtriſſimis, atq; Excellentiſſimis D. D.

ALOYSIO MOLINO

PATAVINÆ VRBIS PRÆTORI,

AC SEBASTIANO MICHAELIO

Eiuſdem Vrbis PRÆFECTO,

Præſtantiſſimis Senatoribus;

Qui inter SERENISSIMAE REIPVBLICAE Venetæ

Præconſultores, & *Conſiliarios* iam Adſcripti,

Ex Illius Religioſiſsimis, ac Prudentiſsimis

Moribus, atq; Inſtitutis,

Ius ſuum *Priuato Cuilibet* tribuere,

Adeoq; Auaritiam, quæ teſte AMBROSIO

Tantæ Virtutis Vigorem primò infirmat, ac inflectit,

Longiſſimè á Se repellere,

Et Populorum *Paſtores*, imò & *Patres* eſſe didicerunt;

Vnaq; nouerunt, *Impiam* eſſe in nonnullos *Pietatem*,

Ac Mortem Vni illatam Millibus *Vitam* afferre;

Nec Domum, nec Ciuitatem ſtare poſse,

Niſi *Improbis* Supplicia, *Probis* Præmia decernantur;

Pouida Quorum Sapientia

PATAVINI CIVES cenſent omnino,

Suis Animi, Corporis, ac Fortunæ Bonis

Proſpectum ſatis fore:

Animaduerſiones Vigintiquinque

PRO ACCEDENTIBVS AD PVBLICA GYMNASIA

IVLIVS CLEMENS SCOTVS

Placentinus Comes &c.

Sereniſsimæ Reipublicæ obſequio addictiſſimus,

Singulariſq; *Illorum* Sapientiæ, Prudentiæ, ac Iuſtitiæ

Venerator

D. D. D.

Caput Quartum.

1 Q*Vicumque ad Scholas* accedit *Publicas*, memori sæpe, si non semper, reuoluat mente, quod in nobilissimi *Lycæi Patauini* fronte legitur, Maiusculis Romanis, Deauratisq; effictum; *Sic ingredere*, vt *te ipso quotidie Doctior; sic egredere, vt in dies Patriæ, Christianæque Reipublicæ vtilior euadas. Ita Demum Gymnasium à se feliciter ornatum existimabunt Ioannes Cornelius Prætor, & Antonius Priulus Præfectus*. Hoc in votis est quidem omnibus huiusmodi Academiarum fundatoribus, sed nominatim *Serenissimæ Venetæ Reipublicæ*, quæ Regia plane magnificentia nullis parcuit, parcitq; sumptibus, etiam grauissimis occupata bellis ingentem auri molem exhaurientibus, in curandis illis, quæ ad Patauinæ Decus Academiæ spectant: Cuius Moderatores Tres semper e suis Senatoribus Primarios statuit; modoque illi præsunt Illustrissimi, ac Excellentissimi D.D. *Petrus Sagredus* Procurator D. Marci (cuius Illustrissimus e Fratre Nepos *Laurentius* florenti adhuc ætate in publicis muneribus tam illustria maturi iudicij argumenta exhibuit, vt præstantissimorum *Maiorum* suorum vestigijs inhęrentem Honorificentissimos quosq; illum in Republica Honores assecuturum publicarum conscij rerum arbitrentur) *Hieronymus Landus* Eques; (cuius Filiorum Illustris. *Antonij*, ac *Ioannis* adeo egregia est indoles, vt eximias optimi, Prudentissimi, ac liberalissimi Parentis Virtutes eos esse imitaturos in totius vitę decursu certò polliceri videatur) & *Franciscus Michaelius* Sapientissimus Senator, Viri ob munera, quę iam obtinuerunt, obtinentque amplissima, omni commendatione dignissimi. Male de *Serenissima Republica* mererentur (quod idem de alijs Academiarum fundatoribus asseri potest) illi, qui in singulos dies in Gymnasium concedentes non euaderent Doctiores, ac Patrię, Christianæq; Reipublicæ vtiliores. Quid si multi, si non indoctiores, certè minus vtiles, vel etiam perniciosi Patriæ, Christianæque Reipublicę euaderent! Quod facile contingere posset vbicumq; hæc publica instituantur Gymnasia: *Si Scholastici* lecto, aut otio, siue non congruis sibi occupationibus detenti illa sæpius frequentare omitterent: *Si illa* frequentarent solummodò ad amicos quosdam sodales salutandos, & cum illis confabulandum, ad tempus non omnino otiosè transigendum &c. *Si familiaritates* contraherent cum quorumdam Adolescentum, aut Hominum genere (nec in huiusmodi locis horum desideratur numerus, qui consultò etiam ad id morantur) *Qui vel* improbis plane essent moribus, nominatimque Vitijs *Gulæ, & Luxuriæ* dediti; *Vel Qui* in Armis tractandis essent solùm periti, aut se peritos profiterentur; *Vel qui* parum propensi forent in literarum studia; aut etiam illis infensi; *Vel qui* sine proposito solent vagari *quærentes negotia, quorumque inquieta inertia est*, vt *Seneca c. 12. de Tranquil. Ani.* loquitur

quitur : *Si suum*, Familiæque suæ Decus reponerent in quibusdam Armorum generibus penes se habendis, ijs timorem incutientes, & priuatis ciuibus, & ministris quandoq; publicis; simultates cum alijs Scholasticis, captata interdum, ne dum e leui occasione, ferentes, ac Ciuitatis, in qua degunt, tranquillitatem perturbantes : *Si domos* incolerent, in quibus degerent, aut quibus (cum id facilè possent vitare) proximæ forent fœminę sui corporis quęstum facientes; *Si non paucos*, selectosq; contubernales eligerent : *Si duos, aut tres menses* in singulos annos, vel etiam hebdomadas aliquot dumtaxat etiam triennij, & quadriennij spatio impenderent in studio, reliquum tempus ludicris, & sæpe tum animæ, tum corporis quoque valetudini noxijs dicantes. Partes suas explebit hęc adiens Gymnasia, si quotidie nonnulla edifcat, quæ vesperi secum enumeret, ac meditetur, magisque præclaris, ac Ingenuo Iuuene verè dignis moribus ornetur; indeque illius opera maiori sit futura emolumento tum Patriæ, tum Christiano orbi Vniuerso. Quò minus id eueniat, sed potius sæpissimè contrarium, haud *Adolescentum Naturæ* tribuendum est; *Natura enim* (vt *Quintil. lib. 12. cap. post. ait*) *nos ad mentem optimam genuit, adeoq; discere meliora volentibus promptum est, vt verè intuenti mirum sit illud magis, Malos esse tam multos; Nam vt aqua piscibus, vt sicca terrenis, circumfusus nobis spiritus volucribus conuenit; ita certè facilius esse oportebat secundum naturam, quam contra eam viuere.* Id ascribendum potius *Prauæ* in multis Puerorum *educationi*, *Prauissimæ* Parentũ *negligentiæ*. *Vtinam* (idem *Quintil. lib. 1. c. 2.* inquit) *liberorum nostrorum* mores nõ ipsi perderemus, Infantiam statim delicijs soluimus. Mollis illa educatio, quam *Indulgentiam* vocamus, neruos omnes & mentis, & corporis frangit &c. Ante Palatum eorũ, quã os instituimus &c. Gaudemus, si quid licentias dixerint. Verba ne Alexandrinis quidem permittenda delicijs, risu, & osculo excipimus. Nec mirum : nos docuimus, ex nobis audierunt; nostras amicas &c. vident: omne conuiuium obscœnis cantibus strepit, pudenda dictu spectantur. Fit ex his consuetudo; deinde natura. Discunt hęc miseri, antequam sciant vitia esse; inde soluti, ac fluentes *non accipiunt e Scholis mala ista*, sed *in scholas afferunt.* Hæc ille. *Si Parentes* enimuerò in hoc præ cæteris omnibus, quę leuioris quidem sunt ponderis, studium collocarent suum, vt *Infantes*, ac *Pueri* sui optimis imbuerentur moribus, nihil quod minus honestum sit, aut decorum, coram illis dici, aut agi permittentes; *sibi omnino* forent obsequentes grandiorem quamlibet assecuti ætatem, eorum amorem, vnaq; timorem seueritate quadam non austera conciliantes; *In Ciuitatibus*, in quibus sitæ sunt Academiæ, apud quosdam probatę vitę, & auctoritatis viros alerent eos; *Amicum grauem* virum, aut fidelem libertum, siue seruum lateri filiorum

rum

rum suorum adiungerent, cuius assiduus comitatus meliores illos facerent, vt *Quintil.* eo *c.* 2. scribit, vel certos solummodo illis designarent sodales eiusdem ætatis, studij, ac pietatis, quibuscum versarentur; *à fideli amico* in singulas hebdomadas vellent certiores fieri de filiorum in bonis moribus, ac bonis artibus progressu; *identidem accederent*, & ex improuiso, ad Vrbem, in qua illi degunt; *bis aut semel* saltem in singulos annos coram se à sinceris, peritisq; Viris vellent filiorum in literis progressus periculum fieri; *si premijs* eos allicerent ad literarum studia maiori semper cum alacritate prosequenda; Nec parcerent sumptibus vllis, quo minus filiorum animi optimis moribus, ac disciplinis exornarentur; ac denique non *cæca*, *ac sopita* (vt *Quintil.* loquitur) P*arentum socordia* foret: Adolescentes, ac Iuuenes, qui ad huiusmodi mittuntur Academias, quotidie & doctiores, & vtiliores Patriæ, Christianæque Reipublicæ euaderent. Corruptio morum haud est Gymnasijs istis ascribenda, quæ pijssimè, ac prudentissimè instituta sunt. Multa sunt conseruatæ sanctissimè in huiusmodi Scholis morum probitatis exempla. Diem certè illum perdidisse existimet Adolescens, in quo lectum concedens nouerit, haud lineam duxisse, vel protraxisse, siue doctrinæ, siue probitatis, dum Gymnasium adierit. 2. *Nolit in plures*, quæ traduntur in Academijs, scientias incumbere; sed vnius, vel duarum ad summum, quæ habeant connexionem, Studio se penitus tradat. Haud simul cum *Logica* ediscendæ *Scientiæ*, sicuti neq; cum *Grammatica* ediscenda *Rhetorica*; neq; simul cum *Philosophia* vera, propriaque *Theologia &c.* Illę omninò his prę mittendæ. Cum aliqua quidem *Physicæ parte* edisci poterit *Medicina*; cnm Iure Canonico *Ius Ciuile*; cum nonnullis Mathematicis *quædam Physica* de Cælo &c. Nisi ingenio sit perspicacissimo, studijq; simul amantissimus, in pluribus scientijs saltem inter se non conuenientibus, proficere multum non poterit. Cum tamen facilè obtundi possit ingenium, si per totum diem vni solummodo vacet disciplinæ, mutione animum recreet, alias certis diei horis, vel hebdomadæ diebus ediscens; ita tamen, vt harum studium sit veluti in transcursu, & in quibus si minùs proficiat, sibi haud sit dolendum. 3. *Si ingenium desit*, nulli se tradat scientiæ: haud colendæ steriles omninò terræ: Cum autem sint pauci admodum plane hebetes, & indociles, qui, cum eduntur, prodigiosis corporibus similes sunt, & licet alius alium ingenio præstet, adeoq; vnus plus efficiat, quam alter, nemo tamen reperiatur, *qui studio nihil sit consecutus*, teste *Quintil. lib.* 1. *c.* 1. Naturæ studium pertinax adiungat illius scientiæ, in quam maximè natura fertur, & ad quam maximam propensionem experitur. Ea de causa etiam multiplices in Academijs traduntur Scientiæ, vt quisque ex illis seligere possit illas, ad quas magis erit idoneus, atque procliuis.

4. *Vbi certam elegerit scientiam*, cuius studio vacet, neque omnes plane lectiones, quæ ad eandem spectant scientiam, audire sępenumero, etiamsi vellet, possit, cum plurimæ eadem prorsus hora habeantur, nec expediens sit vt omnes audiret, quamuis posset, quia nimis multæ ingenium obruerent, nec omnibus vacare, vt par esset, illi liceret; *illas audiat lectiones*, quarum intelligentia videtur præferenda cęteris; quædam enim qualibet in scientia præferuntur alijs. 5. *Ne plures audiat* lectiones etiam de eadem prorsus materia, si minùs diligenter. Vna diligenter audita, seduloque memoriæ mandata, & accuratè perpensa plus proderit, quam *plures inchoata*, & *quasi degustata*, vt in simili *Quintil. lib.* 10. *c.* 5. loquitur. 6. *Licet plures possit*, imò & aliquando debeat audire Professores de eadem etiam scientia agentes, maximè dum non eadem hora ab illis habetur lectio: *Caueat* tamen, ne modò vnum, modò alium audiat Professorem, qui Diuersis vtatur Principijs, licet eamdem Scientiam, ac materiam tractet, nisi multum in scientijs profecerit. Haud ab illo, qui Theologiam discit, hac die, hac hebdomada frequentanda Schola illius, qui Thomisticam tradit doctrinam, alia die, vel hebdomada illius, qui Scotisticam &c. Cum Professores eiusdem facultatis sæpe Diuersis inter se sectis adhæreant (sunt multę illæ inter *Theologos*, *Philosophos*, ipsos etiam Thomistas, Scotistas &c. ac Peripateticos quoque, Mathematicos, Medicos &c.) non audiendæ lectiones eamdem etiam quæstionem agitantes saltem frequenter à Iuuene, cui adhuc occulta sunt Scientiarum Arcana; nam hærebit, titubabit &c. 7. *E Multis Professoribus*, qui de eadem scientia, ac materia agunt, audiat illos vel illum, *in quem* maiorem in se experitur animi propensionem; *à quo* sibi maiora videt beneuolentiæ signa exhiberi ex integra, sinceraque mente profecta; *sub cuius* disciplina cognoscit, siue conijcit initio, se maiorem progressum facturum, quod conijcere potest ex alijs, qui illius fuere Discipuli; *qui aptius* suam explicat mentem, eamque Auditoribus veluti instillat eorum captui se accommodans; *qui denique magis* est suorum Auditorum profectus amans, simulque modestis, ingenuisq; moribus præditus. Hunc omni *modò faciat amicum*, ita vt in *docendo*, *non officium spectet*, *sed affectum*, quemadmodum habet *Quintil. lib.* 1. *c.* 2. Illum non *minùs*, quam *ipsa studia amet*, & *Parentem esse non quidem corporis*, *sed mentis credat*: Illi se *docilem præbeat*; & vt *sit illi carissimus*, *studio mereatur*, vt idem scribit lib. 2. c. 9. 8. *Si Academia mos ferat*, nec Professor renuat (potest id renuere; *vel quia* nolit cum alio videri de associantium numero contendere; *vel quia* nolit Auditores longinquum arripere iter, dum degit in aliqua Ciuitatis parte remota; *vel quia* nolit ad Gymnasium accedens cum vllo colloqui, lectioni inten-

intentus &c.) comitetur eum ad Scholas proficiscentem, & ad id opportuno adsit ad illius ianuam tempore. Huiusmodi officium exigit publicum Professoris officium, Magistrique munus à suis Auditoribus: Cuius quoque hinc maior conciliatur beneuolentia; cæteris enim paribus se magis studiosum exhibere debet Præceptor illius, à quo maiori se haberi in pretio cognoscit. Cæteros autem Professores, qui in eadem Academia legunt, licet non suos Magistros, debito semper prosequatur honore, sed præcipuè in Academię loco; id postulat eorum tum Sapientia, tum Gradus, quem in Ciuitate, & Academia obtinent. 9. *Quiuis Auditor* præstituto lectioni tempore adsit loco, in quo illa est habenda; potiusque horam pręueniat: molestus est Professori, molestus est cęteris Auditoribus nouus, ac frequens auditorum accessus, vbi initium datum est lectioni. 10. *Reponat* se in loco quisque, ex quo aptius exaudiri possit Professor, illiusq; pręsentia frui. Vult quidē *Quintil. lib. 2. c. 3.* Vultum præceptoris *intueri* eos qui audiunt. 11. *Non se reponat* iuxta illos, qui non solent attendere, solent confabulari &c. 11. *Sollicitè* attendat. *Primò* Sensum quęstionis, ac materię, de qua habetur lectio: ideoque ante cętera in hunc à Professore explicatum mentis obtutum defigat; nam sine hac notitia nunquam cętera, quę tradet, rite poterit comprehendere. *Secundò* Sententiam Professoris cum sua ratione, vel Rationibus, quibus illam probat, confirmatque simul cum solutione contrarię opinionis argumentorum animaduertat; & si minùs memoria valeat, maximè in quibusdam pręcipuis citationibus memori mente custodiendis, in pagella ad id consultò allata describat. *Tertiò* Distinctiones nominatim, quas ad solutionem adhibet, vel iuxta quas conciliat contrarias quasdam opiniones, accuratè discat. *Quartò* Quę peculiariter adnotanda innuit, ac iubet Præceptor, iterumue repetit, peculiariter ipse etiam in animo reponat. 13. *Haud sibi suadeat* omnia plane, quę à Professore semper traduntur, posse percipere, ne dum mente retinere. Nonnulla ille inserit interdum, quę norit auditorum intelligentiam non assequi ad ampliorem doctrinam, suumque munus cum maiori honore obeundum, & tunc maximè, dum nouus eruditus vir ad Gymnasium accedit ipsum auditurus. Pręterea non omnes Auditores sunt eiusdem ingenij, vel in similia incubuerunt studia, antequam talem Professorem audire inciperent. 14. *Cum Professor* per transennam aliquando, vel ex occasione data profert nonnulla, quę non videntur valde affinia lectioni, quę primò haberi cępit, illa tamen accuratè obseruanda; nam sępe pręclarissima, & ex improuiso occurrere possunt Legenti Professori, quę maiorem afferre queunt

fructum, quam quę ad lectionem per se conducunt; & hoc quidem facilius accidere potest, quò Professor pluribus fuerit instructus scientijs. Ignorare præterea potest ipse Auditor connexionem, quam habent illa cum lectiône. 15. *Modum obseruet*, quo lectio habetur à Professore; quænam dicantur *primo*, quænam *secundo* loco &c. Neque enim Sapiens Professor temerè hæc præponit, illa postponit &c. *Connexionem quoq;* huius lectionis cum alia attendat, sed maximè consequentem ad Professoris principia Doctrinam. 16. *Licet Professor* scripta composuerit, vel etiam libros ediderit de tali materia, de qua habet lectiones in scholis, illum tamen audiat ibi; *tum quia* viua vox altiùs mentem penetrat, quam mortua in scriptis, ac libris; *tum quia* voce quędam explicari, ac proferri possunt, quæ scriptis, aut libris commendari etiam valde rationabiliter nequeunt; *tum quia* addere multa potest; fit enim Professor in dies sapientior. Quid si ille haud in eadem persistat opinione! 17. *Si Professor* lectionem dictet, ipsemet Auditor scribat, non verò alium substituat: Si quis attentè scribat, simulque Professorem postea explicantem iam scripta audiat, haud eo priuato indiget studio, quo ille, qui aliena manu iubet lectionem describi. Scribat autem quo magis perceptibili, & grandiori potest caractere, & compendiosas quasdam scribendi rationes sibi obuias adhibeat: Si quando dictantem Magistrum prosequi non valeat, post lectionem relicta describat, non autem illo tempore, quo Magister dictata explicat; *tum quia* id molestum, ingratumque esse solet Professori: *tum quia* præcipuus Doctrinę fructus est in audienda Professoris explicatione; nemo enim melius illam explicare potest, cum sit illius laboris, ac ingenij partus: Cum quis audit Magistrum, tunc maximè se illius discipulum profitetur: Describere lectiones potest esse munus quoque amanuensium, quorum non pauci solent esse in aliquorum scholis, Viri sæpè adeò imperiti, vt opportunius sit Lectionibus ab illis descriptis carere propter multiplices in omni genere errores, quam illas habere. Non imitetur illos, qui tantum quædam scribunt, alijs omissis, quæ Præceptor dictat; præterquam enim id *arrogantiæ* potest esse argumentum, eo quod sibi suadeat aliqua esse superuacua, alijs praui speciem exempli id præbet. Iuuat quandoque conferre scripta cum scriptis, vt recognoscantur errores, debitæ apponantur interpunctiones &c. Id certè præstandum, cum dubitat, vel suspicatur quædam à se calamo non ritè excepta. 18. *Ante peractam lectionem* non recedat e scholis, nisi vrgente plane necessitate: Id ingratissimum esse solet Præceptori, illiusque doctrinæ contemptus signum esse potest quandoque; ceterique condiscipuli à lectionis attentione retar-

retardari solent. 19. *Nunquam aliquid dicat*, vel agat, quod sciat Professori minùs arridere; multoq; magis caueat ab vlla illi quacumque plane rationi iniuria inferenda. Hæc oriri enimuerò solummodo potest ab Adolescente, ne dum Ingráto, verum & Rustico, Barbaroque, & indigno plane, qui eum morigeratis, ac Ciuilibus hominibus versetur. Ista potiùs agentes, vel molientes ingenuus quisque Auditor remoueat pro viribus, oret, obsecret, deterreat, si potest &c. 20. *Numquam omittat* lectionem vel vnam; non solùm quia huiusmodi doctrinæ fructu carebit; verum etiam quia saltem plerumque lectio quælibet solet facem præbere ad aliam melius, & interdum quoque simpliciter, intelligendam. Si quando legitima compulsus necessitate accedere ad lectionem non potuerit, ab ingeniosiori, ac diligentiori Condiscipulo illam intelligere studeat, adnotet pro more præstantiora &c. 21. *Interrogantes aliquid Condiscipulos* proximos præferat se non audire, vel illis respondeat breuissimè: nec obseruet vnquam, Quid alij faciant; se existimet esse solum cum Magistro docente. 22. *Scamnum, in quo sedeat*, eligat commodum: si corporis membra in loco minus sibi congruo consederint, minus quoque mens attendet. 23. *Ante lectionis* initium paratum habeat calamum, promptumque cum atramentario, carta &c. ad describendam lectionem, vel ad describenda præcipua prò more &c. 24. *Peracta lectione* non ante pedem e Schola referat, quam ex eadem discesserit Professor, quem abeuntem omni honore, non tamen affectato, prosequatur, illumque ad Domum officiosè reducat, dum consuetudo id tulerit. Si Professor ad Classis fores, vel in alio loco post lectionem sui copiam faciat Auditoribus, quisque illum interroget de illis, quæ minus assecutus fuerit, vel in ea, vel in antecedenti lectione, cui priuatim domi studuit, illumque reuerenter audiat; nec cum illo arroganter contendat, potiusque arbitretur, se non satis percipere tunc ea, quæ ab illo proferuntur, quam quod ille minus aptè, & ad rem respondeat; vlteriorem tamen explicationem ab illo interdum modestè petere non abs re fuerit. 25. *Si sub alicuius Professoris* disciplina satis proficiat, etiamsi alius doctior, aptiorque etiam ad docendum in eodem Gymnasio accedat, ne Primum derelinquat; *non solum quia* minùs gratum semet exhiberet; verum etiam quia minus sub hoc proficiet, cum non sit assuetus illius *Voci*, *Principijs*, *Modo explicandi*, *Ordini &c.* Minus forsan amabitur ab illo &c. Auditoris partes putet esse inter cæteras, multi æstimare sui Professori doctrinam, illam cæteris omnibus commendare &c. Agitur etiam

in

in hoc de Auctorum ipsorum honore ; decus enim ingens illorum est , Præcellentis Præceptoris disciplinam sectari.
Laudes sint quidem pro merito , sed potius
vltra , quam infra illius
meritum.

ILLVSTRISSIMO DOMINO
GVSTAVO BANNIER
GERMANORVM NOBILISSIMO
Almæ D. D. IVRISCONSVLTORVM Vniuersitatis
In Patauino Lyceo *ProRectori, Syndicoq;* Dignissimo;
Qui Paternæ in Bellicis Gloriæ,
Militarisque in Exercitibus Ducendis
Prudentiæ, & Solertiæ Æmulator
Armatæ, ac Togatæ *Palladi* sic indulget,
Vt de Se comprobari quoque cupiat,
Quod de *Maiori Scipione* olim prolatum;
Semper aut Belli, aut Pacis seruijt Artibus,
Semper inter Arma, ac Studia Versatus,
Aut Corpus Periculis, aut Animum Disciplinis exercuit;
Iuueni Ingenioso, Grato, Munifico:
Illustrissimoque D. D.
ALOYSIO SCOTO
Placentino, Marchioni, Humanissimo Consanguineo,
In Sereniss. RANVCII Placentiæ, ac Parmæ Ducis VI.
Vniuersa Ditione Muralibus Machinis Præfecto;
Æquè Mitioribus, & Philosophicis Armato Scientijs,
Ac Militaribus, Bellicisq; Artibus Expolito;
Iratum *Martis* Furorem Suauissimo *Pieridum* Cantu
Nominatim Demulcenti:
Animaduersiones Vigintiquinque
PRO VACANTE PRIVATO LECTIONVM STVDIO
IVLIVS CLEMENS SCOTVS
Placentinus Comes &c.
Qui non minus Armis, quam Literis præstant,
Nobilium Virorum Studiosissimus
D. D. D.
Caput Quintum.

1 IN *singulos dies* mane saltem, antequam studio se tradat, recitet Orationem *S. Thomæ Aquinatis*, cuius initium est, *Creator Ineffabilis &c.* reponiturq; in *Officio B. Virginis*, eidemque *Virgini Angeloq; Custodi* suo se peculiariter commendet iuxta dicta cap. 1. Op. 1. laudabilemque, ac honestum sibi finem præsignet labori in studendo, dignũ enimuero liberalibus disciplinis, ac Iuuene educato ingenuè &c. Si Reprehendit *Quintil.* in fine *lib.* 1. *Orat. Instit.* Quod non *quia sit honesta atq; pulcherrima rerum eloqentia, petatur* ipsa, *sed ad vilem vsum, & sordidum lucrum accingamur*; multò magis reprehendisset illos, qui in sublimiorum Disciplinarum studio indecorum, infimumque finem sibi propositum haberet; Quid si Ciuilibus Christianisq; moribus dissonum! Laudabilis est multorum ad id euitandum mos præmittere *Orationem*, quæ incipit, *Actiones nostras &c.*

2. *Vt ea, qua par est*, diligentia vacare huic priuatio studio possit, si extra Patriam viuat. *Primò* Habitet in Domo *Honesti Viri*, & si fieri potest, *vel* Consanguinei; *vel* Affinis; *vel* Amici sibi, vel suis; *vel* alicuius auctoritatis Viri, cuius præsentiam vereatur, timeatq; illi minus obsecundare, in hoc nullis parcens sumptibus, quos potius alijs in rebus subtrahat; *vel* saltem *Hominis timentis Deum*; *vel* honestissimæ omnino Fœminæ, cuius pudicitiæ saltem præsentis fama sit in Ciuitate; quam si non respondere re ipsa deprehendat, ad aliam concedat omnino honestissimam. Nec in amplis Ciuitatibus, in quibus institutæ sunt Academiæ, huiusmodi Domus deerunt, si pecunia non desit, vel potius non desit animus integros, purosq; mores custodiendi. Si redditus ferant, conducat Domum, fidelemq; habeat seruum, qui sibi inseruiat &c. *Secundò* in Domo cubiculũ eligat, e quo sit prospectus in aliquem hortum, aut viridarium, aut amænum agrum, siue plateam &c. *Quintil.* quidem *c.* 3. *lib.* 10. censet, *Non protinus audiendos*, qui credunt aptissima ad studium nemora, syluasque, quod illa cæli libertas, locorumq; amænitas, sublimem animum, & beatiorem spiritum parent: *Mihi certè* (subdit) iucundus hic magis, quam studiorum hortator videtur esse secessus. Namque illa ipsa, quæ delectant, necesse est auocent ab intentione operis destinati: Neque *enim se bona fide in multa simul intendere animus totum potest*, & quocumque respexerit, desinit intueri, quod propositum erat. Quare syluarum amænitas, & præterlabentia flumina, & inspirantes ramis arborum auræ, volucrumq; cantus, & ipsa latè circumspiciendi libertas, ad se trahunt, *vt mihi remittere potius voluptas ista videatur cogitationem, quã intendere*: Non negat tamen, quin opportunum sit studio cubiculum, e quo aperta fenestra sit prospectus in aliquam syluam, in flumen præterlabens &c. Ab arbitris quidem, & strepitu debet Cubiculum esse remotissimum, ne aliò vagari cogatur mens. Prudenter tamen

Quintil. addit. *Sed silentium, & secessus, & vndiq; liber animus*, vt sunt maximè optanda, ita non semper possunt contingere; ideoq, non statim, si quid obstrepet, abjiciendi Codices erunt, & deplorandus dies; verum incommodis repugnandum; & *hic faciendus vsus, vt omnia, quæ impediunt, vincat intentio; quam si tota mente in opus ipsum direxeris, nihil eorum quæ oculis, vel auribus incursant, ad animum perueniet.* An vero frequenter etiam fortuita hoc cogitatio præstat, vt obuios non videamus, & itinere deerremus: non consequemur idem, si & voluerimus? Non est indulgendum causis desidiæ Nam *si non nisi refecti, non nisi hilares, non nisi omnibus alijs curis vacantes studendum esse existimauerimus, semper erit propter quod nobis ignoscamus. Quare in turba itinere, conuiuijs faciat sibi cogitatio secretum &c. Tertiò* Aut nullos planè contubernales habeat, aut vnum, alterumue ad summum, qui sit pijs, ingenuisq; moribus exornatus; *qui* eidem det operam facultati; *qui* sit in studia propensus, adeoq; præsignatas instar ipsius studio horas habeat; *qui* aliorum consuetudines deuitet; *qui* sua verè propter virtutes dignus sit familiaritate &c. Pleriq; causa sociorum in eadem domo conuiuentium, qui vel prauis imbuti sunt moribus, vel studio nō sunt dediti &c. etiamsi ad Academias accesserint cupidissimi in Scientijs proficiendi, adeoque se illis penitus tradendi, ab hac ipsa reuocantur voluntate; mentemq; in res ingenuo plane adolescenti minus cōgruas deflectunt. Meminerit, *facilimè Amicorum Vitia reddi Communia* (Vtinam sic facilè Amicorum Virtutes in Amicos commigrarent) ac *magis pertinaciter hærere, quæ deteriora sunt, ac bona facilè mutari in peius*, vt Quintil. lib. 1. c. 1. ait. *Quartò* Ne tempora ab ipsa rerum natura ad quietem, refectionemque nobis data in acerrimum studij laborem conuertat. Verùm simul frugalitatem amet, quæ *Bonā Valetudinem* (teste eodem c. 3. lib. 10.) *maximè præstat. Quintò* Vitet fatigationem, quæ studendi *Diligentiæ* obstat, vt inquit idem, subdens; *& abundè si vacet, lucis spatia sufficiunt occupatos in noctem necessitas agit.* Est tamen lucubratio, quoties ad eam integri, ac refecti venimus, optimum secreti genus: Quare illud, quod prius dixerat, *lucubrantes silentium noctis, & clausum cubiculum, & lumen vnum vel vt rectos maximè teneat*, explicandum; cum necessitas studendi in noctem agit, vt solet esse cum breuiores sunt dies; tunc enim & ante cubitum, & post cubitum mane valde diluculò studio vacandum esse monet, silente nocte, clauso cubiculo, ac lumine vno accenso; vel cum tota die occupati quo tempore etiam breuiores sunt noctes, necessitas ad studium nocturnis horis nos cogit. *Sextò* A Superuacaneis omnino abstineat, si verum, multumq; in scientijs, quibus vacare cæpit, progressum facere velit Adolescens. Haud breue est tempus Adolescentiæ ad multas etiam Disciplinas accurate ediscendas, si illud non sibi faciat breue Adolescens

lescens iuxta monitum *Quintil. lib.* 12. *c. vlt.* qui subdit, *Quantulum enim studijs impartimur? Alias horas vanus salutandi labor, alias datum fabulis ocium, alias spectacula, alias conuiuia trahunt.* Adijce tot genera ludendi, & insanam corporis curam. Trahit inde peregrinatio, rura, calculorum anxiæ sollicitudines, *multa causa libidinum, Vinum, & flagitiosus omni genere voluptatum animus.* Ne ea quidem idonea tempora, quæ supersunt. Quæ si omnia studijs impenderentur, iam nobis longa ætas, & abunde satis ad discendum spatia viderentur, & diurna tantùm computantibus tempora, & noctes, quarum bona pars omni somno longior est, adiuuarent. *Nunc computamus annos, non quibus studuimus, sed quibus viximus.* *Septimò* Nunquam *Difficultatis patrocinia* (vt idem loquitur in fine lib. 1.) *prætexat segnitia.* Non tam *perplexa*, aut tam *numerosa* sunt (habet idem in fine lib. 12.) quę *premunt*, vt *non paucorum* admodum *annorum intentione discantur.* Longam facit operam, quod repugnamus: & si post nonnulla adiecit eodem cap. *Tot nos* P*ræceptoribus*, *tot nos Exemplis* instruxit antiquitas, vt possit videri nulla forte nascendi ętas felicior, *quam nostra*, cui *docendæ priores elaborauerunt*; multò æquius quiuis Adolescens sibi gratulari debet, quod in ea viuat ætate, quæ multos tulerit, ac ferat Viros in omni scientiarum genère illustrissimos, qui in multis pares, in nonnullis etiam Superiores antiquioribus fuerunt, ac sunt. *Octauo* Si non summum inter Philosophos, Iuristas, Medicos, Theologos &c. Certè secundum, ac tertium obtinendi locum vehementissima flagret cupiditate. Benè *Quintil. eo c.* ad id. *Quicquid est optimum*, antea non fuerat. Verum etiam si quis summa desperet (quod cur faciat, cui ingenium, valetudo, facultas Præceptor non deerunt?) tamen est (vt Cicero ait) pulchrum in secundis, tertijsque consistere. Neque enim si quis *Achillis* gloriam in bellicis consequi non potest, *Aiacis*, aut *Diomedis* laudem aspernabitur; neq; *qui Homeri*, nō *Tyrtei. Quinimmo si hanc cogitationem homines habuissent, vt nemo se meliorem fore eo, qui optimus fuisset, arbitraretur, ij ipsi, qui sunt optimi, non fuissent &c.* *Nono* Meminerit sæpè illud eiusdem Quintil. lib. 10. c. 3. *nihil rerum* ipsa natura voluit magnum effici citò, *præposuitq; pulcherrimo cuique operi difficultatem*; quæ nascendi quoque hanc fecerit legem, vt maiora Animalia diutius visceribus parentum continerentur. *Decimo* Ingenitis ad Artes, scientiasq; ediscendas adiumentis ipse addat, *Doctorem Peritum, Diligens studium, Ordinem, Rationem, ac Modum* in studendo iuxta præscripta ab eodem Quintil. cap. postr. & in fine Proem. lib. 1. Prorsusque existimet futurum, vt aut *euadat in summum*, aut *certè multos infra se videat.* 3. *Studeat lectioni*, quam citissimè fieri potest, post Professoris explicationem; nam illa tunc hęrebit maximè menti, faciliorque occurret memoria illorum, quę tradita sunt ad maiorem

quandoque etiam solùm explicationem, adeoque non sine multo labore illa poterit discuti, priuatoque subijci iudicio. 4. *Ante omnia Curet*, Quæstionis statum intelligere, ac Terminorum, qui in ea vsurpantur significationem tenere; secus quicumque labor erit plane irritus. Mente assequi studeat deinde fundamenta sententiæ Professoris, tùm obiectiones aduersantium, si quæ sunt, earumque solutiones: *Si quid minus* ex his percipiat, in pagella adnotet, vt alios possit de illo interrogare, cum dubitat, an illud memori mente sit seruaturus: Quod etiam præstet, si tunc quoque haud memoriæ occurrat aliquid, quod non leuis putat esse ponderis ad lectionis intelligentiam. 5. *Percursa sic lectione*, regrediatur iterum ad examinanda doctrinæ iam traditæ fundamenta, dispiciendo, *An ea sint Vera*; *An Certa*; *An Euidentia*; *An Probabilia*; *An illa certò probent intentum*; *An cohæreant doctrinæ* eiusdem Professoris &c. Si quid difficultatis occurrat, adnotet. 6. *Perpendat* Aduersantium obiectiones, siue Contrariæ fundamenta sententiæ, An illæ sint aptè solutæ; *Qua ratione* aduersarij vrgere adhuc possent Responsiones allatas; & *Quanam ratione* e fundamentis iam à Professore iactis refelli possint. 7. *Ex Argumentorum* sedibus (vnaquęque autem scientia pręter iam Communes omnibus aliquas peculiares sibi adoptat) ac Topicis locis videat, *An quid obijci queat* contra Professoris Doctrinam, illudq; soluere studeat. 8. *Si quid gratis*, & nulla innixum ratione (excipiuntur illa quæ sunt de fide, quæ vltimò denique in Diuinam resoluuntur Auctoritatem, sicuti & Conclusiones per se, ac propriè ac simpliciter Theologicæ) dici, seu doceri à Professore videatur, huius quærat rationem. Laudatur *Cato*, qui infans ac puer adhuc, licet esse promptissimus ad mandata Præceptoris executioni mandanda, volebat tamen, vt ratio eorum adderetur, vt docet *Plut. de Aud. Poet.* Qui & negat Poetis pręstandam fidem, nisi quod afferunt, ratione confirment. Auctoritas humana quæcumque, & quorumcumque, vt sic, nullum vnquam scientem reddit; *Fideiq; Humana* habitum tantummodo progignere poterit, qui nunquam scientificus appellari certè poterit, nisi abusiuè. *Multæ* quidem leges latæ ad vitandas lites; præcauenda incommoda in certis circumstantijs temporum, locorum &c. Et hęc quidem illarum Ratio legũ morali consona Philosophię. 9. *Semper vlterius* quęrat, *Cur hoc &c.* ac donec ad quędam Prima Principia, siue ad Propositionęs quasdam immediatas, & quæ explicatis terminis verè patent, vel sunt Prima talis scientię Principia, haud indagationem omittat. Initio quidem necesse est non solum, vt in multis credat Professori etiam non afferenti rationem, nam secus hìc nihil tradere, ipse verò nihil percipere poterit, verum etiã, vt illius, quę indicata est, vlteriorem inquisitionem omittat; neque enim illam, nisi

in

in temporis progressu, percipere pro merito poterit; Quousque tamen haud illam assequatur notitiam, se scientificum verè non arbitretur. Nouerit tamen; *Tum* aliqua in scientijs quoque Naturalibus esse, quibus accommodari potest *Bruti* dictum; qui à *Tullio* (sic habet *lib. de Clar. Orat.*) interrogatus, *Quis est tandem* in Oratione *Vrbanitatis* color, respondit, *nescio, tantum esse quemdam scio*; *Tum* Naturales scientias in plerisque saltem conclusionibus probabilibus niti rationibus, quæ satis quidem sunt ad suadendum intellectui, non verò ad extorquendum ab illo assensum, vel eum impellendum, vt sine vlla prorsus oppositi formidine, si non formali, saltem habituali, siue virtuali, ac radicali, illis afsensum præstet obiectis. 10. *Perpendat peculiariter*, quæ Professor significauerit peculiariter *perpendenda*, ac *notanda*, & quæ ipsimet cognoscit esse veluti Doctrinæ Cardines. Hinc sollicitè attendat. *Quonam Principia* habeat Professor scientiæ, cui operam dat, *Cuinam Sectæ, vel Scholæ* sit addictus, *An habeat singularia* quędam Axiomata &c. Istorumque exactam assequi intelligentiam studeat. 11. *Distinctè*, ac veluti *per numeros* notet, quæ discit, ita vt tria, aut quatuor v. g. e singulis discat lectionibus illa enumeret &c. 12. *Ambulans*, vel *sedens*, & ad nulla scripta, si quę habeat, oculum conuertens, lectionem vniuersam, vel præcipua saltem euoluat; si memoriæ non occurrant, ad scripta, vel ad libros, quos forsan Professor consulendos esse dixerit, confugiat, donec illam menti consignauerit; vel attentiorem in ea, quæ tradita sunt, mentis obtutum defigat. 12. *Auctoritates Iuris* siue Canonici, siue Ciuilis, vel *Aristotelis &c.* & quascumq; celebres in textu ipso legat, easq; perpendat iuxta dicta Cap. 10. Op. 2. circa Textum Aristotelicum. 13. *Conferat* cum aliquo e suis Cōdiscipulis Lectionem distinctè; si non perfectè prima vice id præstet, iterum eamdem repetat, obseruatis peculiariter illis, quæ prima omisit vice, vel in quibus proferendis errauit, à Condiscipulo, vel e scripto eorum reuocata memoria. Vtilius foret, vt idem præstaret Condiscipulus quoq; ipseque illius emendaret lapsus. 14. *Professoris Probationes*, si non sint in Sillogistica forma, ipsemet reponat, sicuti & aduersantium obiectiones, easque contra Condiscipulum afferat, vrgeat, Audiat responsiones; Curetq; vt contra se illæ eędem afferantur, ac vrgeantur, quas repetat, earumque solutionem claram, distinctamque proferre conetur. 15. *Si non conueniat* cum Condiscipulo in lectionis intelligentia, vel in responsionibus ad obiectiones, vbi quis suum satis protulerit sensum, non multum altercetur; quis enim æquus Iudex erit? necesse est, vt valde ingenio, studioque emineat inter cęteros condiscipulus ille, cui ingenij fasces ab alijs submittendæ sint. Hinc Collocutio, ac dissertatio cum Condiscipulo, si fieri possit, habeatur

beatur coram aliquo Doctiori, qui errantes corrigere possit, vlteriusq; instruere. Doctior autē iste nō solum sit e versatis in tali scientia, verum etiam qui habeat nota, tum eiusdem scientiæ, tum eiusdem Professoris Principia; si enim diuersis innitatur Principijs, licet in eadem sit sententia (nisi in Doctrina sit omni exceptione maior) haud congruas, vel satis congruas explicationes, solutionesq; afferet. 16. *Cum à nullo aptius*, quam ab ipsomet Professore, soleat explicatio haberi illorum, quę in lectione tradita sunt, quotiescumq; illum adire potest, siue Domi, siue ad Scholæ fores, siue alio in loco, ab eo illorum, quæ non percepit, aut non satis percepit, aut dubitat, an perceperit, notitiam assequi numquam refugiat, sed summi id beneficij loco reponat: *Quod vt obtineat*, illum maximè sibi beneuolum reddere studeat. 17. *Si cuisq, ætatis* homini numquam est erubescendum non solum à peritiori, verum etiam à minus sapienti, vel perito discere; multo minùs ipse vnquam erubescat à Condiscipulo, vel Doctiori, maximèq; ab ipso Præceptore discere. 18. *Si id non ingratum* putet Professori, supplex illum oret, vt in singulas hebdomadas v.g. sibi certam horam designet ipsum allocuturus de lectionibus pręhabitis: In pagella autem, vt magis sint in promptu, adnotet omnia singillatim ab illo petenda. 19. *Vnamquamq;* lectionem curet exactè pro viribus suis scire; vna enim solet ad aliam facem præbere; Pręterea cum pluribus studendum est lectionibus, in singulis haud adeò diligens collocari studium solet, imò nec interdum potest; eorum, quæ Professor explicans addidit, abit memoria. *Accedit* non rarò fieri posse; vt præfensio laboris in multarum Studio lectionum futuri illum retardet, quo minùs illis vacet, adeoq; in cęterarum etiam studium minùs diligenter incumbat, earumque intelligentiam non assequatur, eo quòd antecedentes cum istis, quibus studere cæpit, connexionem habeant; tædioq; tandem affectus studium penitus omittat, oleumq; ac operam annis quandoq; integris impensam præter sumptus perdat: Quod non accidisset, si in quotidianarum lectionum studio operam collocasset. Quare vbi quis aliquo graui præpeditus negotio alicuius lectionis studium omisit, illius quam primum arripiat. *Omni potius opera* contendat, vt qualibet die, si non nouæ, & illa die traditę lectionis, alicuius saltem e præteritis studio aliquantisper vacet; Nec vnquam degenti maximè in Academiarum loco Iuueni ad id opportunitas deerit, si vera ille in scientijs proficiendi cupiditate flagret. Præclarè *Quintil. lib.* 10. *c.* 7. vbi monuit, Oratori *studendum semper, & vbique*, subdit; *Neque enim ferè tam vllus est dies occupatus, vt nihil lucratiua*, vt *Cicero Brutum* facere tradit, *opera ad scribendum*, ac *dicendum rapi, aliquo momento temporis possit.* 20. *Iuuat vehementer* priuato in cubiculo interdum secum alta voce lectionem repetere;

petere; sic enim acriùs menti infigitur. Est autem repetenda non ijsdem planè verbis, quibus habita à Professore; hic enim esset memoriæ Potius, quam Ingenij conatus. Aliæ adhibendæ voces, quæ plane indicent, se intimos talis Doctrinæ recessus adijsse (si excipiantur aliquæ scientiæ talis propriæ, quarum loco nullæ penitus substituendæ, imò illæ acriter menti figendæ) adeoq; quasi in summam, vel ad quædam capita breuiter illa reuocanda. 21. *Fingat se*, tanquam alios docentem, illisque tanquam Discipulis suis lectionem iam habitam explicantem: *Signum scientis est posse docere*. *Hinc salubre est*, calamo etiam describere lectionem, quę voce tantum habita est à Professore, vel etiam aliquam suo conscribere marte ad illius exemplar, eamq; peritiori ostendere, vt addat, demat &c. 22. *Identidem secum*, vel cum alio repetat simul tres, aut quatuor lectiones; in exitu hebdomadarum, quæ in singulas didicit; in singulos menses, quæ ipse singulis Mensibus saltem maioris ponderis didicit &c. *Saluberrimum est*, haberem libellum, in quo breuì describantur omnia, quę in singulos discit dies; quę omnia identidem quoq; recognoscat, illumq; penes se secum semper ferat, vt si quando ociosus extra Domum sit, illorum reuocare memoriam queat. 23. *Disputationibus*, alijsq; exercitationibus, e quibus fructum aliquem reportare queat ad maiorem Doctrinæ, quam audit confirmationem, adsit vltro; & omnia, quę audit, vel obijci, vel solui, vel tradi quę ad lectionis materiam spectant, diligentissimè attendat semper; nouarumq; obiectionum, quas ipse ignoret, soluere solutionem à Doctiori, vel Professore petat. 24. *Cum accidat* ingeniosis adolescentibus frequenter (quod cum *Quintil.* sentit quoq; *Petrarc. lib. 7. Ep. 7.*) *vt labore consumantur, & in silentium vsque descendant, nimia bene dicendi cupiditate*; ne illum velit in scientijs progressum facere, quem re ipsa nō potest: Nō luminum cuicumq; ingenium tribuit Deus. Ingeniosissimos quoscumq; æmuletur quidem, ac studio compenset (moderato tamen) aliquod sibi à natura denegatum adiumentum, vel à natura tributum iam perficere conetur; at non omittat studium, eò quod Condiscipuli alicuius laudes in eadem addiscenda scientia consequi non possit. Nec ipsi Professores pares sunt in doctrina. Cessatne a Pręlectione Professor, eo quod alius sit verè ipso doctior? An non idem in cæteris artificibus? 25. *Legat* dicta Cap. 1. Op. 1. & quę pro singulis quibusq; Superioribus Facultatibus tradita sunt *Opusc.* 2. prout cuique vacauerit.

Reuerendissimo Patri Domno

ARNALDO DISCALTIO

OTTONELLI DISCALTII

PATRICII PATAVINI,

Qui Pontificium, Cæsareumq; Ius in Patria

Primarius Professor quadraginta duobus annis

Summa cum Laude est interpretatus,

Filio;

In Celeberrimo S. IVSTINÆ Patauij Monasterio

Congregationis Casinensis

ABBATI;

Regularis Disciplinæ Studioso;

In Re familiari Custodienda, Amplificandaque

Solerti, quidem, ac Sollicito;

Ab Auaritiæ tamen sordibus penitus remoto;

In Viros Probitate, simulque Sapientia Illustres

Valde Beneuolo:

Atq; Reuerendissimo Patri Domno

ANASTASIO GALDIOLO

Vicentino, Eiusdem Congreg. ABBATI IADRENSI;

In Nobilissimo quoq; S. IVSTINAE Patauij Monasterio

Multorum spatio Annorum,

Modòque in Patauina etiam Academia

Notissimo Philosophiæ Professori;

Humanissimis plane, Beneficisque Moribus Exornato:

Animaduersiones Vigintiquinque

PRO DISPVTANTE

IVLIVS CLEMENS SCOTVS

Placentinus Comes &c.

In Vtrumque Propensissimus

D. D. D.

Caput Sextum.

1 DIsputationes amplectendæ sunt, ac fouendæ; Ex illis enim non ingenium tantummodo acuitur; verum etiam ad Veritatem via magis aperitur, firmior rerum in disputationibus agitatarum memoria seruatur, promptior quilibet redditur, *tum* ad Sophistarum cauillos detegendos, *tum* ad Fidei nostrę hostes euincendos &c. Eas vituperant dumtaxat parum sapientes, *vel* parum ad illas idonei, *vel* qui veritatis lucem oderunt &c. 2. *Instituantur* disputationes non ad gloriolam sibi comparandam, quod esset Vanitatis, vel Ambitionis Vitium, vel ad aliquam *Oppugnantibus*, vel *Propugnantibus* inurendam notam &c. in hoc enim grauissimè contra Iustitiam quoque peccari posset; sed *solùm* ad Veritatem perfectius assequendam, vel ad exercendum ingenium quidem, sed ita vt si disputationis virtute Veritatis lux, aut hęc clarior effulgeat, siue pro *Arguente*, siue pro *Respondente*, illam pręeuntem quilibet prosequatur. Memores esse debent disputantes sapientissimè pronunciatum fuisse à doctissimo *Cardinali Bessarione* in Oratione habita ad Patres *Concilij* Ferrarię die 8. Octob. anno 1438. *Vtraq; pars eodem proposito*, parique studio conuenit, nullum plane locū voluntati illi relinquentes, qua vincere, aut vinci studet; id enim non Discipulorum Christi, & moderatorum hominum, sed contentiosorum fuerit, ac sibi, suisq; cupiditatibus penitus indulgentium; verùm vnius *veritatis adinueniendæ* affecti desiderio, *cum qua & vinci cupiant, sine qua vel vincere nolint*. Quare vbi Disputantes ad Disputationis locum accesserunt, sibi quisque ab alio dici suadeat, quod *Sess.* 12. die 15. Nouembris in eodem Concil. *Ferrariæ* habito (hoc pestilentiæ causa Florentiam translatum 1439. die 26. Feb. simpliciter nominatum fuit *Florentinum*) à *Marco Ephesio* Theologo celebri Græco dictum fuit, *Nos, amici Patres*, non eo conuenimus, vt verbis tantum inter nos decertemus, aut alter alterius dicta refellamus; hoc enim iactantiæ potius est, quam vię ferentis ad veritatem: sed vt cōmuni studio disquirentes singula, quæ emergunt, eaq; cum omni diligentia, pace, simplicitate, & beneuolentia examinantes ita reliqua, quæ sequuntur, concludamus, donec ambæ partes ad illum, quem pariter, inquirimus finem perueniamus, hoc est, inuentionem *Veritatis*: Siue illud, quod *S. Hierony.* ad *S. August.* (habetur *tom.* 2. *S. Aug. Epist.* 11.) scripsit, Arguens à Respondente, & Respondens ab Arguentes sibi ferme innui existimet. *Te orare non dubito, vt inter nos contendentes Veritas superet; non enim tuam quæris gloriam* (si actionem exercere velis dignam Christiano nomine, & maximè si Euangelicam profitearis perfectionem) *sed Christi*; Cumq; Tu Viceris, & ego vincam, si meum errorem intellexero; & e contrario Me Vincente tu superas; quia non filij parentibus, sed parentes filijs thesaurizant; &

in *Parilipomenon* libro legimus, quod filij Israel ad pugnandum accesserint mente pacifica, inter ipsos quoq; gladios, & effusiones sanguinis, & cadauera prostratorum *non suam, sed pacis Victoriam Cogitantes.* Meminerint saltem Disputantes, scribere *Augustinum lib. 6.* de Ciuit. *Eam putari gloriam Vanitatis, nullis cedere Viribus Veritatis.* Qui vult omnino esse in propria pertinax sententia, vel certæ alicui adhærere sententiæ (excipiuntur tamen semper fidei Dogmata) fructum, quem sibi verę disputationes propositum, habent haud vnquam assequetur. 3. *Haud de nonnullis* saltem fidei nostræ Dogmatibus Disputationes *publicæ sint*; facile enim idiotę, siue parum periti in aliquos incident errores, vel minùs in fide confirmabuntur, cum illius Dogmata oppugnari audiant; prætereaq; argumentorum nonnullorum vires facilius percipiuntur, quam illorum solutiones; difficillimumq; est interdum Viris etiam doctioribus Sophismatibus responsiones præbere idoneas, vel quæ auditorum minus sapientum menti satisfaciant. *Priuatæ* inter doctos admittendæ. Quod idem asserendum *de Philosophicis* quibusdam, etiam in *Aristotelis* sententia &c. 4. *Non frequentes sint* Disputationes huiusmodi publicæ; *Non enim* solent reperiri multi, qui cum laude Disputantis munus obire possint, & sæpe Disputantes minorem sibi, suisque ęstimationem cōciliant: *Nequeunt* etiam illæ haberi cum ea frequentia, quæ par foret; nam etiam illi, qui eas frequentare solent, multarum tædio affecti, consulto ab illis se abstinent; quod eò faciliùs præstant, cum viderint disputandi partes parum aptis tributas iam fuisse. *Hinc* multi, & maximè e Doctioribus, haud sunt inuitandi ad Disputationes; cum probabilis suspicio est fore, vt Disputationes non cum laude, præsertim Respondentis, vel Assistentis, sint habendę. 5. *Licet laudabilis* in disputantibus sit flauę bilis accensio, nam inde ingenium acuitur, & alacritas quędam disputantium exoritur, quæ etiam auditores magis attentos reddere solet; *moderata* tamen esse debet, ne in *Iram*, siue *Iracundiam* erumpat. Nam pręterquā initiū est *Insaniæ*, quę à sapiētia est remotissima, *reddit* homines pertinaces in suis opinionibus; *obstat*, quo minus argumentationum, ac responsionum vis percipiatur; & *ad conuicia*, ac alia quæ mutuam caritatem (hęc autem maximè inter Ecclesiasticos, ac Regulares Viros vigere debet) vehementer lędunt, *interdum compellit.* Iracundę contentiones, maledicta, contumelię, contentionesque in disputādo pertinaces ipsimet Ciceroni indignę visę sunt Philosopho; An non magis indignę Theologo? Et vbi quidem siue arguens, siue respondens (id de sola collegę ira censuit etiam Princeps ille, de quo *Sydon. Apol lib. 5. Ep 2.*) in conuicia, siue iniurias erumpit; argumentum est fermè euidens, non aptam argumentationem, vel responsionem pręberi posse; nam tunc disputationum vires reponuntur in se

inui-

inuicem verbis proſcindendo; & tamen *nihil turpius, ignauius* nihil, nihil *muliebrius*, quam in *lingua potentiam habere*, olim S. Chryſoſtomus ſcripſit. Maximè proprium *Socratis* fuiſse fertur, quod in diſputando non excandeſceret, nec malignum aliquid, aut iniuriam proferret, ſed potiùs conuiciatores ſuſtineret &c. diciturque etiam S. *Thomas* conſueuiſse aliorum pertinaciç, peruicaciçq; in diſputando cedere ſemper. 6. *Neque Diſputationes* ſint *Clamoroſæ*; licet enim is Vocis ſonus adhibendus ſit, vt omnes, qui diſputationibus adſunt, commodè illum exaudire queant, & energia in dicendo quçdam commendabilis ſit ad conciliandam quoque maiorem auditorum attentionem, nonnulli tamen repellendi ſunt clamores à diſputantium theatro, qui ſçpè in ruſticis ipſis, plebeijſq; hominibus reprehenſibiles ſunt. *Vincunt* aliqui *Clamore, non Veritate*, vt ex *S. Aug. Epiſt.* 14. habetur. 7. *Non habeantur* in Eccleſijs, locisque ſacris diſputationes haud Theologicæ. *Domus Dei domus Orationis eſt; Domum Dei decet ſanctitudo.* Imò in illis quoq; vitandç forent Theologicç, quç ſunt clamoroſç, exercenturque cum plauſibus illis, qui à plebeijs, imperitiſq; plane hominibus fieri ſolent; quç denique more hodierno fieri conſueuerunt. Si locus extra Eccleſias haberi commode non poſſit, ſaltem illç habeantur in extrema Templorum parte, & ex qua nominatim haud ſit proſpectus ad Altare, in quo *Sanctiſſima* cuſtoditur Euchariſtia, vel ad Altare aliquod ex inſignioribus &c. 8. *Feſtis diebus, & maximè Celebrioribus*, ne ineantur Diſputationes, ac prçſertim ad Humanas ſpectantes ſcientias: *tum quia* hiſce diebus prçcipuè *Deus* colendus, & obſecrandus; ſçpè autem conſuetus feſtis diebus Deum colendi mos diſputationum cauſa omittitur à multis, ex quibus nonnulli ad id etiam compelluntur; *tum quia* minus tunc frequentare Diſputationes queunt Viri Eccleſiaſtici, & Sçculares, & Regulares, cum Eccleſiaſticis functionibus & pluribus, & longioribus, quam profeſtis diebus, detineantur; *tum quia* tunc adeſt maximè turba plebeiorum, ac idiotarum, quç diſputationum quietem, fructumq; impedire ſolet; *tum quia* minus ad prçſtitutam horam adeſse ſolêt illi ſaltem, qui prçſentia ſua diſputationes cohoneſtant, breuioreſque inde redduntur ſçpe diſputationes, quam par eſset. 9. *Diſputandi tempus* duabus ad ſummum circumſcribatur horis. Longius ſolet eſse moleſtum etiam doctis, prçcipuè cum in futilibus quibuſdam quçſtionibus, ſiue verborum ambagibus, cauillationibus, circumlocutionibus &c. verſantur diſputationes. Si hæ breuiores hora ſint, haud qui par eſt, fructus reportari ſolet. 10. *Vitentur diſputationes* pro viribus in ſummis frigoribus, & caloribus maximè: incōmoda ſunt hçc tempora, *tum* Diſputantibus, *tum* illis, qui Diſputationibus adſunt. Multi prçterea ſumma çſtate vel in Villas, ac Rura cōcedunt; vel ſcientiarum ſtudiū intermittunt, vel

ſaltem

ſaltem leuiùs illo detinentur; ac eorum, qui diſputationes ineunt, vires ſolent eſſe minus vegetæ, adeoq; ingenium minùs quoq; promptum. Conſuetudo tamen in hoc ſeruanda. 11. *Licet tempus* diſputationibus congruum ſit, vel *antemeridianum*, vel *promeridianum*; niſi tamen à prandio duæ ſaltē elapſæ fuerint horæ, illæ inſtituantur. Mens poſt prandiũ nequit eſſe valde attenta: & ſi quis conetur mentis obtutum acerrimè in quæſtiones maximè nonnullas defigere, cõgruam cibi cõcoctionem impediet; ac pręterea poteſt tunc quis faciliùs in iracundas erumpere voces. Vrgente neceſſitate, vel cõſuetudine, prandium ſit leuius. Haud tamen imitandi illi, qui à prandio diſputaturi, aut non comedunt, aut ita parum comedunt, vt corporis viribus exhauſtis, aut plus æquo debilitatis animus quoq; ad percipienda, ac explicanda illa, quæ diſputatio exigit, infirmior reddatur &c. Quod nominatim vitandum eſt, ſi ęſtiuis menſibus habeantur diſputationes. 12. *Licet Argumentantium* numerus ſoleat eſſe Ternarius, poſſunt tamen eſſe plures, vel pauciores. Plures potius eſſe debent, vt difficultates variæ circa varias quæſtiones examinentur. Vnus quandoque plurium Arguentium vices ſuſtinere poteſt. Expedit quidem magis vnum, vel alterum habere aptè arguentem, quam plures non aptè. 13. P*aulò amplius* ad ſummum quadrante vna vrgeatur difficultas: ſi longius protrahatur, vt plurimum verba tantum, vel à Reſpondente, vel ab Arguente dabuntur; ac ſæpe difficultatis punctus non attingetur; vel nouam arguens aggredietur difficultatem &c. 14. *Nunquam reſpondens* ſignificet, ſe minori habere in pretio Argumētationes propoſitas, nec Arguens Reſpondentis doctrinam; præterquam enim id hebetis *ingenij* argumentum eſt quandoque non percipientis illa, quæ proferuntur in medium, *iudicij* quoque defectus adeſt; nam quæ laus debetur reſpõdenti, ſi leuibus reſponſionem prębeat argumentationibus, aut Arguenti, ſi futilis eſt Reſpondentis doctrina? 15. *Non multiplicentur inaniter* Verba. Arguēs proferat ſemper in *Sillogiſtica forma* argumentationes: Defendens *Reſpondeat* per *Nego, Concedo, Diſtinguo.* Nec niſi *aliquando*, & *vbi* argumenta nonnulla fuerint propoſita, quę aliquam reuera declarationem exigant, neuter quid explicet, & tunc etiam *breuiſſimè*. Eſt mos aliquorum, vbi ſe vident ab Arguente vrgeri validè, latiùs quædam explicare etiam ad propoſitam quæſtionem non attinentia. Hinc tempus fruſtra inſumitur; nodus difficultatis aut non aperitur, aut nõ ſoluitur; ac ſæpiſſimè diſputantes declinant ad quędã difficultati propoſitę haud affinia. 16. *Quando* lis eſt de *Vocibus* tantum; vel *inania* effunduntur *verba*, & quæ *idem per diuerſas* Voces ſynonimas ſignificant, vel *cauillationes* tantummodo exponuntur &c. haud protrahenda in illis diſputatio. Alijs arguendi locus concedendus. 17. *Licet vt plurimum ab Arguentibus* ſingulis

gulis

gulis diuersæ Cóclusiones sint oppugnandę; in nonnullis tamen grauioribus plures audire arguentes vtilissimum est,& maximè dum Varias,nec leues afferunt argumentationes. 18. *Si qui adsint* Disputationibus Viri in doctrina celebres, vbi arguentes suo munere functi sunt, illi vltro obsecrandi, vt vel aliquam iam cęptam argumentationem prosequantur, siue amplius vrgeant, vel aliquam ex propositis thesibus oppugnent. Poterit plerumq; ab his maior sapientiæ fructus reportari,quã ex alijs,qui præcesserunt, arguentibus cunctis. 19. *Remoueantur* pro Viribus à Disputationum loco homines Idiotę, Plebeij,& qui in materia,de qua disputatio initur,haud versati sunt, nisi sint Viri Primarij,qui pręsentia sua disputationes reddere solent celebriores, ac magis honestas. Illi solent verbis, factisq; esse disputantibus molestissimi, disputationesque vehementer deturpant &c. *Cauendum*,ne aliqui ex illo hominum genere cõstituantur ex industria in disputationum loco, vt cum videt nonnullus se valide premi,nec posse aptam præbere responsionem, dato illis signo,non permittant amplius vrgeri difficultatem &c. 20. *Semper adsit* nonnullus, si Respondens ad id non sit aptus, qui breuiter, vbi singulorum argumentationibus finis fuerit impositus, earum vim (vt dicitur) vltimam explicet, illisq; responsionem saltem probabilem afferat, eamque *in forma* allatis propositionibus, prolata quandoq; breuissimè aliqua doctrina auditoribus tunc noua,aut magis explicata illa, quę breuissimè, vel tacitè subindicata iam fuit. 21. *Conclusiones* proponantur de *Quæstionibus maximè Celebrioribus*, & *Controuersis* inter primarios Catholicos Doctores, siue Philosophos, siue Theologos, siue Iuris Vtriusque Consultos &c. Et quarum elucidatio valde expedit, vel Christianæ, vel Literariæ Reipublicæ. Declinandę enimuerò sunt Disputationes de quibusdam leuissimis, quæ nõ tantum non prosunt, verum etiam nocent,ea quoque de causa, quod comminuitur,ac debilitatur generosa indoles, vt loquitur *Seneca Ep.* 48. in quasdam coniecta angustias; ac pręterea illę, quę in Verborum Cauillationibus, Collusionibusque sitę tantummodo sunt, aut esse queunt. Non sint *Multa* ad ostentationem solùm quamdam, ideoq; moneãtur arguentes, vt certas tantum oppugnent; nec adeo *Pauca*, vt in eamdem oppugnandam conuenire debeant arguentes, si grauis aliqua quęstio examini subijcienda sit, & non in verbis ludendum. Sint *Breues*, nec *Coaceruatæ* simul multę: sint *Claræ*, nec aliquorum more *Verbis Ambiguis* conscriptę, ita vt illarum sensum vel arguentes, vel alij percipere nequeant; ad decipiendos quidem alios id fit, & vt facilius Victoria ex arguentibus reportetur. 22. *Non proponantur*, tanquam *Theologicæ*, Conclusiones, quæ ex omni, vel maiori parte sunt *Philosophicæ*, vel e contra. Segregentur veræ Theologicæ à veris Philosophicis.

In u

Iniuria, nec leuis est, tum Dominæ, tum Ancillæ, si in eodem sedium ordine reponantur ambę. 23. *Remoueantur* illę Disputationes, in quibus Arguentes omnes iam cum Respondente penitus conuenerint. Eas quidē quilibet imperitus, dummodo memoria valeat, obire potest. Certè in his peccatur apertè contra finem, propter quem illæ institutæ in Academijs, & antequam quis aliquem literarium gradum assequatur &c. 24. *In disputationibus* mutua semper beneuolentia seruetur: si quid contingat proferri, quod respondentis, vel arguentis offendat aures, id opinionum, ac rationum Varietati adscribendum est, ac naturæ disputationis concedendum est, vt habuerunt in *Concil. Ferrar. sess. 3. Marc. Ephes.* & *Andræas Episcop. Colossens.* Si quod verbum minùs gratum respondenti excidat, ne par arguens referat, nec e contra: Si non apta responsio, vel argumentatio proponatur, ne quibusdam verbis rubor vlli inijciatur. Consilio *S. Aug. Ep.* 14. adhærendum est, *Minùs aßequatur illa scientia, quæ inflat, dum non offendatur illa, quæ ædificat.* 25. *Licet* omnibus, *Tum* in Verbis, *Tum* in Arguendi loco, *Tum* in Sedibus &c. debitus honos tribuendus sit, iniuriaq; fieri possit, nec leuis, si id non præstetur: Disputantes tamen sciant præferendam esse omnibus *Modestiam, ac Sapientiam*; ac inter Disputantes Primas partes à Sapientibus Viris, qui adsunt Disputationibus, tribuendas illis, qui in Vtraque magis excelluerit. Legatur ad id, quod habetur *Lib. 8. Hist. Soc. Iesu tom.* 1. *nu.* 13. de *P. Hieronymo Natali*, ac Responsio à Reuerendiss. *P. Mutio Vitellesco Sexto illustriß. eiusdem Soc. Generali* anno 1628. data Congregationi Prouinciali *Venetæ*, vt ipsi Patres Societatis adhuc nominant, *Prouinciæ*.

Reuerendissimis Patribus Magistris
Ex Illustri SERVORVM B.V. Ordinis
FVLGENTIO MICANTIO
Egregio Concionatori;
SERENISSIMÆ VENETÆ REIPVBLICÆ
Inter Omnes Sapientissimæ
Singulari triginta iam fere annis THEOLOGO;
Mira in Animi Sui Sensibus exponendis
Prudentia prædito;
Ita Omnibus Affabili,
Vt non minùs Dissolutam Comitatem,
Quam Tristem Seueritatem, semper deuitet:
AC LÆLIO CONTESINO
Serenissimi CASIMIRI Poloniæ, ac Sueciæ Regis
CONSILIARIO;
Qui in *Exedra* Philosophiam, & Theologiam docens
Discipulorum Laudes,
E *Suggestu* Diuinarum Vocum Præco
Auditorum Commendationem,
Totique *Præfectus* Prouinciæ
Subditorum Beneuolentiam
Consecutus est;
Ea Morum Suauitate,
Vt Omnium, Tum Suorum, Tum Externorum
Animos ad Se rapiat, illosque etiam moderetur:
Animaduersiones Vigintiquinque
PRO RESPONDENTE
IVLIVS CLEMENS SCOTVS
Placentinus Comes &c.
Mutui in eos Amoris Ergo
D. D. D.

Caput Septimum.

1 NVllus *Respondentis munus* suscipiat, nisi re vera sit ad illud idoneus; alioquin hinc dedecus sibi, suisque, & quandoq; ingens, reportabit. Sunt aliqui ingenio præstantes, ac etiam ad scribendum in multis scientijs aptissimi, qui tamen haud sunt apti ad tuendas publice more consueto Conclusiones; *vel quia* memoria minus valent ad repetendas propositiones; *vel quia* animi sui sensus explicare nequeunt commodè, sicuti alij, qui ingenio quoq; mediocri, ac etiam infimo, ad id à natura habilitatem quam maximam adepti sunt. *Hinc*, licet aliquis statuisset conclusiones publicas tueri, quę etiam impressę iam fuissent, & argumentaturis quoque traditæ, aliqua allata excusatione, quam prudentia suggesserit, si ineptum ad id se agnouerit, vel ab alijs sinceris audierit, ab hac obeunda Prouincia omnino desistat. 2. *Non exponat* nisi Conclusiones, quas tueri velit, ac possit. Haud simulatio ingenuo Viro digna censetur, multas, vel aliquas exponere, ac postea ad paucas, vel certas arguentes cogere. 3. *Eligat illas*, in quibus maximè versatus sit; harumq; fundamenta exactè nitatur tenere, in vltimaq; Principia quędam eas resoluat: *Quod si minùs* ipsemet præstare possit, à doctiori intelligat. 4. *Cõtrariæ sententiæ Rationes* pręcipuas, ac validiores, aliasq; obiectiones, quas sibi proponendas probabiliter putat, secum euoluat, quibus claras, distinctasq; aptet responsiones. *Nec sibi persuadeat*, esse leues illas Rationes maximè, quę *Sectarum, Scholarumq; diuersitatem* induxerunt, & quarũ sunt propugnatores Viri ingenio, doctrinaq; præstantes. 5. *Vtilissimum est*, ab aliquo familiari, maximè doctiori, audire obiectiones pręcipuè Sillogistica methodo propositas, ijsq; repetitis responsiones præbere idoneas: Poterit autem doctior illum monere, quod aliquæ sint minùs idoneæ, idoneasq; vel magis etiam idoneas suggerere. 6. *Ne illos imitetur*, qui proponunt se velle tueri quicquid dixerit *Aristoteles, S. Thomas, Scotus &c.* multoq; minùs, qui *addunt*, se velle tueri, tanquam malè dicta (præcisis ijs semper, quæ pertinent ad fidem) quæcumq; scripserit *Scotus, S. Thomas, Aristoteles &c.* Præterquam enim ad gloriolam quamdam hæc in medium proferri queunt, vix vnum, aut alterum quocumq; in sęculo ingenium ad id aptum fas est reperire. Imò non nisi summi sit ingenij, amantissimusq; laboris *de Vniuersa* planè *Philosophia*, vel *Theologia &c.*. Conclusiones proponat, verùm de certa materia, siue *Philosophica*, siue *Theologica &c.* Illud ad ostentationem quamdam sępè solùm fieri potest; cuius rei certum plane foret argumentum, si respõdens cum arguentibus conueniret de certis seligendis cõclusionibus. 7. *Haud videtur* Resppodentis, ac illius Familiæ, siue Scholæ, siue Instituti, siuę Ordinis dignitati congruum, ab arguẽtibus flagitare, illos cogerẽ precibus &c. vt quasdam tantùm oppugnent Conclusiones, multoq;

minùs argumenta proponenda ab illis prius ediſcere, & maximè ad verbum; id enim indoctus quiſq; præſtare poterit. Certè hic fructum, quem Diſputationes per ſe proferunt(contra quarum finem ipſe quidem peccat) nunquam aſſequetur. 8. *Breuiſſimam* conficiat,vel confici iubeat P*ræfationem*, quæ Diſputationem præcedat. *Imprudens ſane conſilium*, tempus impendendum in concluſionum ſtudio maximè, in illa longiori ſcribenda,vel ediſcenda impendere. *Recordetur*,eos qui ad Diſputationis locum accedunt, non eò accedere, vt Rhetorum more *Orantem*; ipſum audiant (illius enim ſic *Orantis* locus eſſet aliqua *Politiorum literarum* Academia; vel *Rhetorices Schola)* ſed vt ipſum reſpōdentem in Philoſophicis, Theologicis &c. audiant; ac plene ſuas obijſſe partes pro certo habeat, dum id cum laude præſtiterit. Tedio e longruſcula etiam Præfatione afficiuntur Auditores ſapientes, qui ad alia ſæpe, & conſultò,tunc mentem conuertunt, minoremque tunc de Reſpondentis iudicio exiſtimationem concipiunt : Ipſemet quoque Reſpondens aliquando in habenda Præfatione defatigatur, minuſq;habilis redditur ad ferēdum Diſputationis onus: Si verò tunc memoria labatur, & præcipuè ſi cogatur ſubſiſtere ad refricandam memoriam, poteſt tunc animo cadere, ita vt alacriter deinde diſputationem proſequi non poſſit &c. Præfatio igitur huiuſmodi ſit *Breuis*, & elegantiori quidem ſtylo aliquam e propoſitis Concluſionibus explicans latius, non verò genericè laudes comprehendens Theologię, Philoſophię &c. Nec tota verſetur in laudibus Viri illius, cui forſan dicatę ſunt Cōcluſiones &c. 9. *Ipſe Reſpondens* diebus Diſputationem paulò ante pręcedentibus haud curam de imprimendis Cōcluſionibus ſuſcipiat; familiari illam demandet; vel illæ multo ante ſint impreſſæ. Experientia non ſemel patuit, eos, qui tempus recognoſcendis diligenter theſibus impendendum,in cōcluſionibus edendis impenderunt,ea diſtractos fuiſſe adeò cura,vt illum,qui ſperabatur ab illis,qui Reſpondentium peritiæ notitiam habebant, honorem non reportauerint, imò potius dedecus ſibi comparauerint. *Multò minùs* Reſpondens eos imitetur,quorum præcipua eſt opera in ſumptibus faciendis pro theſium ipſarum impreſſarum ornamentis : ſunt enim aliqui æmulationem in hoc reponentes, vt ſpecioſiora ſuarum theſium præ alijs ſint ornamenta. *Id* certè nō eſt æmulari *Chariſmata meliora*; Sed eſt alijs præcellere Opibus, ſiue pecuniæ Copia,nō verò Ingenio, ac Scientia. Haud laus eſt *Virorum*, ſed Puerorum; haud Sapientum, ſed Minus Peritorum in his palmam alijs præripere conari. P*rodigalitatis* vitium poteſt hic etiam adeſſe, quod reprehenſibile nominatim eſt in *Viris Regularibus*,qui peculiari Paupertatis Voto ſunt adſtricti. *Fit id* ſæpenumero ad emendū aliquod beneficium ab illo, ſub cuius Auſpicijs ſe Reſpondere quis profitetur. *Verum ille*,

ſi ſit

si sit Prudens Vir, impensas huiusmodi vituperabit sępissimè, suaque Auspicia satis fortunata existimabit, si præclarè se gesserit Respondens; huncq; tantummodo, non verò illum, suo patrocinio ad hoc, vt meritos Gradus, Honoresq; literarios cōsequatur, dignum existimabit. *Et cum multi* quidem retardari queant, licet aptissimi, à propugnandis publicè thesibus, eò quod minùs fortunis abundent, quam alij, qui non raro, quò maiores sumptus in thesium impressione facere queunt, eò minus sunt ad illas tuendas idonei, adeoq; hinc non *doctrinæ* laudem, sed *prodigalitatis* potiùs vituperationem meritò reportant; *Sapientes Prudentesq; Viri censent*, stabilem prorsus in quali bet Academia, in cuiuslibet Religionis saltem Prouincia &c. ferendam legē de expensis in literarijs huiusmodi exercitationibus, cui obsequentem omnino se præbeat cuiusq; conditionis Respondens: *Adduntq;* extirpandum penitus morem apud multos iam inductū, Musicas Voces, Musicaque instrumenta adhibendi, dum Disputationes habentur; Ex quo factum, vt præter maximos sumptus (contenditur autem sępe inter Respondentes de Præstantioribus Musicis, suauioribusq; Cantilenis obtinendis) ad Disputationis locum accedant pleriq; non vt Disputationi, sed vt Musicæ intersint; plus temporis tribuatur Musicæ, quam Disputationi (cui certè illa haud videtur congrua) ac disputent etiam illi, qui tam parum doctrina valent, vt cum arguentibus conueniant, & ab illis proferendas argumentationes ante edis cant. 10. *Licet à quolibet*, qui in Disputationibus partes habet, sit peculiariter *orandus Deus*, vt peculiari sua ope sibi assistat vnà cum sibi Custode Angelo &c. Facilè enim in publicis disputationibus species etiam ordinatissimæ hominis cęteroqui docti perturbari queunt, vt experientia compertum est; ideoq; nonnulli, antequam ad huiusmodi publicos actus accedant, soleāt aliquas recitare preces, vel proponere, ac interdum etiam vouere, se recitaturos v.g. *Litanias B. V.* quinquies Orationem *propriam Angeli Custodis*, ter se inuisuros *aliquam Ecclesiam*, siue oraturos ad Altare nonnullū, in quo reposita sit *Sanctissima Eucharistia &c.* Hoc tamen pietatis opus par est, vt exerceatur maiori studio a Respondente, cum præcipuum ipsę Disputationis onus subeat, indeque præ alijs dedecus, vel decus reportet. 11. *Resumat* argumentationes (priùs tamen cuicumq; arguenti, qui illius statui, ac Dignitati congruus sit, nō autem Rhetorum, vel Aulicorum more, titulo exhibito) ad amussim, siue exactissimè pro viribus non mutatis terminis: Ideoq; cum illas primò audit, ne in solutionem mentis oculum defigat, sed in argumentationes memorię mandandas; Hoc autem facilius præstabit, si *medium terminum* ab arguente propositum statim attendat. 12. *Si longiores sint argumentationes* (aliquorū enim, sed minus peritorū sunt hę instar Homiliarum) petat ab

arguen-

arguente contrahi, vel ipsemet contrahat, expositis tamen illis, in quibus difficultas videtur sita. *Meminerit*; cum aliquando in vna *Voce*, vel *Particula* argumentationis reposita sit vis, meritò exigi ab Arguente, vt illa apponatur. 13. *Resumat* argumenta sibi proposita initio; ita tamen, vt cum vult respōdere argumento ante aliud proposito, haud illud totum iterum repetat. *Similiter* repetat semper argumentum. neque enim audito illo debet statim dicere, *Nego*, *Concedo*, vel *Distinguo*, siue *Maiorem*, siue *Minorem*, *siue Consequentiam*; nec superfluè addat, *Concedo Maiorem Propositionem*, *Nego Minorem Propositionem &c.* 14. *Ex ordine* ad singulas respondeat propositiones: *Tum* vt omnibus meliùs constet, quorsus respōsiones dirigantur; *Tum* ne Respondens ipse per obliuionem, & errorem, aut per fraudē, alias sibi fingat propositiones, quam ab arguente fuerint propositæ. Vitium est Respondentis grauissimum, non argumentationes propositas resumere, ac interim perpetuò loqui. H c equidem interrogatus, qualem propositionem *neget*, vel *concedat*, vel *distinguat*, aut penitus nesciet, aut secus producet, quam proposita fuerit. H nc ad singulas propositiones breuiter respondeatur per ly *Concedo*, *Nego*, *Distinguo*, nominando illarum singulas. 15. *Vera* Concedat, *Falsa*, *Neget*, *Ambigua* Distinguat. Non sit autem multus in Distinctionibus, maximè vbi primum ab arguente proposita argumentatio: Nec distinguat, cum propositio, est neganda. Sit Distinctio *rotunda*, ac breuis, quæ certo alicui termino applicetur; qui si forte in pluribus reperiatur propositionibus, in ijsdem eodem plane modo distinguendus. *At cum nihil interest* ad propositæ argumentationis Solutionem, an aliqua Propositio *Concedatur*, vel *Negetur*, & maximè, cum ex illius affirmatione, vel negatione ad alia, quæ ad quæstionem tunc nō pertinent, vagari necesse foret, dicat *Transeat*; quam tamen vt Cōcessam pro tunc ab arguente assumi posse communiter censetur; ideoq; caueat, ne ab arguente docto ex tali tunc implicita concessione fortius suæ corroborentur argumentationes. 16 *Respondens* sciat exactè Regulas Logicas, ac nominatim proprias vniuscuiusq; figurę; sępissime enim argumentationes peccant contra illas, ac præcipuè, Quod *Maiorem* in *Prima*, & *Secunda figura* efforment particularem, ac in *Secunda figura Maiorem*, *&* *Minorem* affirmatiuam conficiant. Similiter plures argumentationes sunt fallacijs expositæ, ac pręcipuè, *Quod plures medij termini* assumantur, quod comprobatur maximè cum vox est ambigua; Quod intercedant Vitia *Accidentis*, *Consequentis*, *Causa pro non Causa*, *Petitionis Principij*, *Ignorantia Elenchi*, illisque similia præsertim extra Dictionem posita. Si in *Elencorum* libris fuerit versatus Respōdens, facillimè multas eludet argumētationes. Fieri potest sæpissime, vt quia sunt multi Logicæ ignari, ac nominatim Formæ Sillogisticæ,

nec

nec seruantur leges Arguentis, ac Respondentis, protrahantur longissimè Disputationes, ac sine fructu, & ex illis Veritatis Via reddatur obscurior potius, quam clarior. Aliquorum quidem doctissimorum Virorum fuit mos in singulos dies aliquas e Logicis Regulis legere, ac mente euoluere. *Logica*, siue *Dialectica Ars Artium*, ac *Scientia Scientiarum* consueuit appellari, cuius ductu ceteræ artes, ac Scientię facilius, certiusque, tum doceri, tum disci, tū deniq; exerceri queunt. 17. *Sapienter faciet* respondens; si velit Arguentem Sillogismum integrum, & in aliquo ex modis primæ figuræ, cum materia id non vetat, conficere. *Nunquam* autem in Sillogismo neget Cōsequentiam, nisi Vitium Formæ ostendendo: Nec *Distinguat Consequens* (nam *Consequentia* non *distinguitur*, sed solum *Negatur*, vel *Conceditur*; superfluè autem illa *negaretur*, cum negata absolutè est *Maior*, vel *Minor*) nisi aliquam distinctionem *Maiori*, vel *Minori* præbuerit, vel saltem ambigua, aut apparens deductio consequentis tunc solummodo appareret. 18. *Non nisi* à respōdente coactus, vel nisi forte necesse sit rationem suæ negationis reddere, ne absurdè negare videatur, & tunc etiam *breuissimè*, aliquid extra Formam proferat. Qui respōdet haud lectoris munus sustinet. Qui multus est in tradenda, dum disputatur, doctrina, præterquam cōtra Disputationis leges peccat apertè, clarè indicat, se non esse ad Respondentis munus idoneum, nec satis callere Conclusionum materiam, vel quæstionem, quam oppugnandam proposuit. Mos est plurimorum, vbi se vident argumento premi, velle explicare nonnulla; & non rarò accidit, vt explicēt aliqua non attinentia ad quæstionem, nuda dent verba, idem synonimis vocibus significent; *aliqui* verò præbent etiam arguentibus copiosiorem, efficacioremq; arguendi materiam; *alij* etiam consultò id faciunt, vt longius protracto disputationis tempore, tædioq; affectis auditoribus, validioribus, quas forsan præsenserunt, argumentationibus vrgeri nequeant. Nihil hoc certè est molestius sapientibus Auditoribus; qui *ad Scholas* enimuero accederent, vel accessissent, si huiusmodi lectiones audire voluissent. Vbi quidem Arguens finem imposuerit, aliqua breuiter in medium proferre ad maiorem elucidationem, erit laudabile. 19. *Numquam Respondens* in argumentantem transeat, etiamsi videatur id arguens exigere, vt cum petit sibi afferri rationem conclusionis nudè prolatæ &c. Multoq; minùs obiecto argumento argumentantem cogat ad respondendum; sic enim propositi argumenti cursus abrumpetur; apertumq; effugij signum erit. 29. *Numquam* argumentationes, & maximè ab *arguente docto* propositas, se minori habere in pretio significet: *tum quia* sæpe *maioris* ponderis possunt esse, quam ipsemet putet, & à Viris Sapientibus, qui adsunt, *maximi* etiam censeri possunt; *tum quia* poterunt illæ forsan validius vrgeri,

&c con-

& confirmari ab *irritato* arguente: *tum quia* fieri poteſt, vt arguens in gratiam reſpondentis, quem norit eſſe minus aptum, caritatis, ac modeſtiæ memor minùs validas expoſuerit, cui potiùs de hoc gratiæ forent agendæ; *tum quia* contra eaſdem Virtutes peccaret reſpondens, ſi vellet quaſi inſultare homini maximè cæteroqui docto, qui non adeò validas proponeret re ipſa argumentationes, vt pote qui alijs detineatur occupationibus, vel qui earum ſcientiarum, de quibus initur diſputatio, ſtudium iam omiſerit, ac præcipuè ſi ex improuiſo arguere quaſi cogatur. *Suo Honori* magis *Reſpondens* cōſulet, ſi in multo ſe habere pretio cuiuſq; argumentationes declarauerit: Sibique laudi maximę tribuat nominatim, quod cum Viro Docto diſputans illius argumentationes ſoluerit. *Verum* præ cæteris maximè reprehendendus ille foret, qui cum de argumentis iam conueniſſet, illaque ab arguentibus didiciſſet, in diſputationis loco hoſce contemnere videretur: Non ne dignus foret (vt alicubi accidit) qui ab arguente coram aſtantibus diſputationi conuentione indicata, idem argumentum, vel aliud premente, ad obmuteſcendum cum rubore cogeretur? 21. *Sciat Reſpondens* non peccare ſe; *dum* ad quarum ſignificationem vocum ab arguente propoſitarum ignorans, earum vim ab illo petit; nec *dum* renuit reſpondere, vt ſic argumento à Paritate; illud enim non eſt ex *proprijs*; niſi ſaltem eadem planè ratio vrgeat. Oporteret, vt reſpondens eſſet in omnibus planè ſcientijs verſatus, earumque Principia plenè teneret, ſi omnibus argumentis à paritate deductis reſponſionem exactam præbere vellet. 22. *Ne imitetur eos*, qui contendunt cum *Aſſiſtente*, nec ſinunt ſe ab illo in rectam, a qua aberrauerunt, viam dirigi. 23. *Si Argumento*, a Viro maximè doctiori propoſito, reſponſionem afferre idoneam nequeat, ingenuè id fateatur; hæc ingenuitas miram ſibi auditorum ſapientum beneuolentiam cōciliabit, ac inanibus verbis, quę effunderet, ſolummodò fucum imperitis faceret. In hac litteraria palęſtra à viro doctiori ſuperari haud dedecus eſt. 24. *Poſtfatio*, ſiue *Gratiarum* Actio Breuis ſit, ſoluta oratione, non vincta (hæc enim Reſpondentis grauitatem haud decere videtur) elegantioribus compoſita verbis, & non ridiculis quibuſdam vocibus ſiue conceptibus, Solæciſmiſq; ac Barbariſmis expoſita, quorum memoriam ad riſum excitandum auditores ſint deinde excitaturi &c. 25. *Dimiſſis* cum honore Auditoribus, ſecum iterum euoluat argumentationes, & maximè validiores, ſolutioneſq; exhibitas; *Videatq*; an hæ fuerint aptæ, an aptiores reddi potuerint; quæ ſolutiones, ſi magis preſſus ab arguente fuiſſet &c. *pro Quanam* ſententia videatur Veritas magis ſtare &c.

Perillustribus, ac Excellentissimis I. V. D.

D. IOANNI GALVANO PAT.

CRIMINALIVM QVAESTIONVM

In Patrio Gymnasio Eruditissimo Lectori;

CAPITALIVMQVE CRIMINVM

In Patrio Foro Valde Insigni Patrono;

Quem in Grauissimis quandoque Causis

Prudentissima VENETA Respublica

Consiliarium adhibet;

Cui propter Sapientiam pariter, ac Liberalitatem

Ampliores adhuc Honores, Fortunasque

Publici Amantes Boni

Exoptant:

AC D. IOANNI MICHAELI

PIERVCCIO A Colle FLORENTINO,

Ex Antiqua, Nobilique BONDICHIORVM

Lucensi Familia Oriundo;

In Pisano olim, In Patauino nunc Lyceo

Eximio Ciuilis Iuris Professori;

IN DIVINIS LITERIS,

Philosophicis, Mathematicis, ac Medicis Disciplinis

Versatissimo;

Hominum Sapientum re ipsa Amantissimo:

Animaduersiones Vigintiquinque

PRO ARGVENTE

IVLIVS CLEMENS SCOTVS

Placentinus Comes &c.

Vtriusque Virtutum Cultor

D. D. D.

Caput Octauum.

K

1 E Propositis Conclusionibus vnam, aut alteram circa quæstionem, cuius ipse iam habeat notitiam, seligat; neque enim si primò tunc illius omnimodam velit acquirere intelligentiam, difficultatis nodum vt plurimum assequetur, vel congruas excogitabit argumentationes. 2. *Seligat* etiam Conclusionem *Controuersam*, ac præsertim, quę suæ aduersa est Opinioni; intellectus enim magis promptum semet exhibebit ad nouas etiam inueniendas rationes oppugnatrices contrariæ, vel magis propriæ confirmatrices, quibus ad oppugnandas alias facilis aperitur aditus. 3. *Difficultatis punctum* prę omnibus intelligere satagat, & ad illud omnes suarum argumentationum neruos dirigat, siue intendat. 4. *Principia eorum*, contra quos est argumentaturus, optimè teneat; secus enim leues erunt argumentationes; & vbi vnam, aut alteram ex his protulerit, si Respondens suo muneri idoneus sit, obmutescere cogetur. 5. *Amplificet argumenta*, quæ ipse nouit, vel ab alijs peritioribus audiuit, esse difficilia, licet eidem adhæreat sententiæ Respondentis: Non leuis est fructus, qui reportatur ex audiendis varijs Responsionibus, quæ prębentur eidem argumento, quod validum existimatur. 6. *Reflectat supra Responsiones*, quas afferri posse à Respondente probabiliter putat, illasque semper oppugnare conetur. Si satis peritus sit, fingat se tanquam suis Argumentationibus Respondentem. 7. *Calamo describat* argumentationes cum Responsionibus, quas sibi afferēdas esse putat, &c. *Calamus* est *optimus recti Index*, & ex eo facilius vis Argumentationum, ac Responsionum haberi potest, quam si mente tantummodo, à Iuniore præsertim, illæ euoluantur. 8. *Vtilissimum est*, cum aliquo, & maximè doctiori, confectas a se argumentationes conferre, illiusq; responsiones audire, ac postea illas oppugnare. Sibi tunc penitus incognitæ, ac nouæ responsiones occurrere queunt, contra quas excogitandæ argumentationes. *Præterea* hoc est ad futuram Disputationem veluti Præludium, siue Progymnasma. 9. *Haud in Scientijs* proficiet ille, vel aptè satis, & ex corde (vt vulgo fertur) argumentabitur ille, qui veluti psittacus aliorum opera confectas argumentationes in medium proferet. Ille quidem proficiet, qui, vbi suas excogitauerit argumentationes, aut etiam illas calamo exarauerit, peritiori illas communicabit, vt addat, vel demat, quod libuerit: Addita verò, vel Dempta diligenter notet; nam futuris disputationibus, ne dum præsenti, opportuna esse poterūt. 10. *Breues sint* Argumentationes, nec instar aliquorum Homilię sint. Longiores aliqui proferunt; *vel quia* ignorant, quęnam sint laudabiles Disputationum legitimarum leges; *vel quia* naturaliter sunt loquaces; *vel quia* difficultatis nodum intelligentia non assequuntur; *vel quia* Pulpitis potius, quam Exedris assueti sunt; *vel quia* Respon-

denti aliquam notam inuerere volunt, inuidiq; sunt honori, quem reportaturus esset, si breues fierent, easque commode posset repetere &c. Non nisi vehementer reprehensibile id esse potest. Velletne Arguens, vt sibi respondenti huiusmodi Argumentationes proponerentur? *Ingenij, Iudicij*, & *Caritatis* hic defectus latent. 11. *Hora præfinita* ad Disputationis locum accedat, potiùsq; præueniat longè tempus, quam postponat; nec licet secundo, aut tertio loco argumentaturus sit, post cęptam disputationem accedat; *tum quia* ipse vnus est quoq; ex auditoribus præcipuis; *tum quia* sic cæteros arguentes videretur contemnere; essetq; dignus, vt cęteri arguentes, dum ipse argueret, se e disputationis loco remouerent. *Esset verò illiberalis animi, minusq; morigerati* ea hora, qua disputatio habenda foret, non ad eam accedere, impedimentumq; Simulare: Si hoc re vera accessit, vbi quis arguendi onus suscepit, vel dubitat de illo tali die, vel hora futuro; tempestiuè Respondentem moneat. Non seruare in hac re fidem, quę equidem haud leuis est, præterquam ingenuum Virum haud decet, potest huiusmodi actio esse peccaminosa, & quandoque etiam grauiter, eo etiam nomine, quod sic videntur contemni non solum Respondens, & Assistens, verum etiam cæteri Auditores, grauisque perturbatio oriri potest in tali Actione, & maximè, si ea hora, in qua disputatio habenda est, ipse non adsit, vel paulò ante solùm moneatur Respondens, quod ipse adesse nequeat. 12. *Locum adeat sibi* congruum, ac designatum, nec imparem personæ, siue suæ conditioni sedem occupare contendat. 13. *Haud præfetur*, vel longiora initio proferat verba e Rhetorum officina deprompta. Non pauci quidem in huiusmodi Præfationibus texendis, ac ediscendis tempus magis, quam in argumentationibus, impendunt; Illas memorię mandare sępe officit, ne quis exactè argumenta teneat, istaq; in mediū proferat; & tamen hoc, & nō illud ab arguente exigunt periti Aud. Si cōcinne præfetur, laudē Rhetoris reportabit haud debitā personę, quā tunc sustinet: Nō rarò autem hę Pręfationes solent esse inconcinnę, ridiculę potius, adulatorię &c. 14. *Explicet Conclusiones*, quas oppugnandas suscepit; easque legat, non tamen integras, maximè si longiores sint, sed tantummodo conclusionis partem, contra quam arguit, nisi tota impugnanda sit. Si autem solum cōtra vnam e Conclusionibus arguere velit, ac argumenta excogitarit, ne contra duas, aut tres argumentum vnum, vel alterum initio proponat. 15. *Argumenta* proponat in Sillogistica Forma, & huiusmodi Formam prosequatur semper; Memor autem sit; *Tum* iuxta Philosophum e quatuor argumētationum speciebus duas tantum esse scientificorum proprias, *Sillogismum*, ac *Inductionem*; adeoque posse a Respondente cogi ad reuocandum Enthymema ad Sillogismum; neque

enim

enim Enthymema perfecta consequentia, seu ratiocinatio est: *Tum* iuxta Philosophum quoque, *Quatuor Primæ Figuræ Modos* esse cęteris euidentiores; cęterarumq; figurarum modos censeri imperfectos, si cum illis comparentur, nec habere vim concludendi efficacem, nisi quatenus fundantur vltimo in *Principijs Primæ Figuræ*; adeoq; etiam posse à Respondente cogi ad efformandos Sillogismos in Prima figura, maximè cum ratio suadere videatur, vt ad Veritatem latentem pro virili manifestandam clarius, magis opportunum ad id adhibeatur instrumentum. 16 *Paucissimæ Argumentationes* difficultatis punctum pręcedant: in illo insistendum; breuissimè, ac dilucidè explicandus ille, ita vt omnes Auditores percipiant, in quo verè sita sit proposita difficultas. 17. *Probet Maiorem*, vel *Minorem* negatam; aut *Distinctionem* impugnet, ita vt in Conclusione probetur *Maior*, vel *Minor* negata, vel directè *Distinctio oppugnetur*. Caueat verò, ne ad alia probanda, quę ad eamdem etiam thesim spectarent, multoque magis, si ad distinctam Conclusionem, siue thesim attinerent, digrediatur, etiamsi Respondens id pręstandi occasionem pręberet; quod consulto facere potest vi argumentorum iam propositorum pressus. 18. *Intelligat*, Argumentationes ad *Hominem*, siue *Petitas e Principijs Doctrinæ Defendentis*, vel ex *Verbis ipsius in Disputationis decursu prolatis* esse validissimas; inualidas verò sæpe, quæ petuntur à quibusdam sequelis absurdis &c. nam huiusmodi sequelæ, tanquam necessarię, & congruæ admitti queunt sæpè à Respondente iuxta sua Principia. 19 *Animaduertat*, cum Respondens proponat Conclusionem, non verò Rationem Conclusionis oppugnandam, non cogendum, imo nec posse illum cogi ad illam exponendam, ne dum propugnandam. *Ex. gr.* si quis contra Conclusionem asserentem, *Cælum esse corpus corruptibile*, ita argueret; *Si Cælum esset corruptibile, maximè propter phænomena recenter visa in Cælo: sed hæc non probant, Cælum esse corruptibile. Ergo &c.* Potest Respondens, negare Arguenti tunc se propter hanc rationem sustinere, *Cælum esse corruptibile*; & si aliam quærat arguens, affirmare meritò poterit, se non teneri vllam afferre; sustinet enim tunc respondentis, non arguentis personam; Arguentis munus esse probare: Cautela sophistica hæc est, postulare rationem à respondente. *Multò minùs* cogendus est respondens ad suam responsionem probandam, nisi forte negatâ Inductione petenda sit Instantia, vel negata Consequentia Sillogismi Vitium in Forma demonstrandum sit. *Non sunt confundendæ partes Argumentantis, ac Respondentis*. In Foro etiam Politico Actor impacti criminis probationi insistere debet, non autem omissa probatione reum ad suam demonstrandam innocentiam cogere: si id pręstaret, aut calumniari, aut tergiuersari vi-

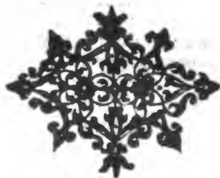
ri videretur. 20. *Ne argumenta plura* ſimul proponat, ſed vnum tantummodo pro ſingulis reſponſionibus. Id confuſionem pareret, eſſetq; nimis moleſtum reſpondenti: Qua de Cauſa etiam, *non priùs aliquam* propoſitionem probet, quam à reſpondente fuerit negata. 21. *Pauciſſima*, ac perrarò, extra *Formam* proferat, illaque ſint ſolùm ad elucidandam propoſitam difficultatem. Licet tamen arguenti doctiori laudare breuiter reſpondentem, maximè ſi ſit Iunior, ſi laudibus dignus ſit, & ad addendam quoque illi alacritatem, pręcipuè dum eum aliquo premi timore conſpiceret. 22. *Qui argumentatur* in *Theologicis Scholaſticis* argumenta proponat ante cætera è locis Theologę proprijs eruta, hoc eſt, *E Verbo Diuino*, ſiue *Scripto*, ſiue *Tradito*; E *Concilijs* Generalibus; E *Decretis Pontificijs ex Cathedra*; ex *Auctoritatibus SS. Patrum*, etiam probabiliter ſuadentibus: Qui in *Philoſophicis*, ac *Mathematicis*, ex *Ratione Naturali*: Qui in Iure *Canonico*, & *Ciuili*, *Theologia*, ac *Philoſophia Morali*, ex *Ratione* ſimul, & *Auctoritate*. Auctoritates autem, quas affert, ſint legitimę, & ad vnguem, nec vlla particula malitiolè ommittatur; eas autem afferre cũ antecedentibus, & ſubſequentibus, vt in originali prælegerit, iuſtum, æquumque eſſe videtur. *Si cum* habentur diſputationes de *Theologicis*, adeſſent Sacrus Codex, Conciliorum Volumina, S. Auguſtini, aliorumque Primariorum Patrum &c. Libri; ſi dum de *Philoſophicis*, adeſſent *Ariſtotelis* Libri; ſi dum de *Iure Canonico*, ac Ciuili, *Textus Vtriuſque Iuris* adeſſent, & auctoritates, quæ afferrentur, in illis recognoſcerentur, arguẽs magis Sollicitus eſſet circa textũ integrè, ac ſincerè afferendum, & exquiſitior allatæ auctoritatis notitia haberetur; Certè Maior fructus e diſputationibus a quolibet reportaretur. 23. *Vbi norit ſuas argumentationes* ſolutas, ne inanibus verbis tempus terat: aut aliam Concluſionem, vel eamdem etiam nouo medio termino exagitet; aut ſileat omninò: & dum adęquata omninò propoſito à ſe argumento ſolutio data fuerit, ne ex quadam animi elatione contrarium vllo etiam corporis motu ſignificet: Commendet tunc potius reſpondentem. Fieri quidem poteſt ſæpe; vt Reſpondens idoneam præbuerit reſponſionem ſuis conformem Principijs, quę tamen haud talis arguenti minùs docto videatur. *Si minùs* verò aptè ſibi re vera reſponderi nouerit, ne ita validè premat reſpondentem, vt velit illi ruborem inijcere; vrgeatur aliquantulum difficultas, ac poſtea ſilentium ſibi imponat. A Prudentibus Viris, qui adſtabunt Diſputationi, *tum* doctrinæ, *tum* modeſtiæ laudem ſummam tunc enimuerò arguens conſequetur. *Viro* doctiori arguenti erit laudabile etiam reſponſionem ſuggerere Reſpondenti aptam, ipſimet argumentis, quæ proponit, velatam.

24. Dum

24. *Dum videt, vel audit*, esse auditoribus molestum; vt ipse prosequatur argumentum, licet illud esset valde efficax, desistat; nec licet Respondens, & Assistens innuerent, vt prosequeretur, illis morem gerat, dum hinc clamores, strepitusque ciendi forent, idque ingratum circumstantibus futurum esset. Ad quid enim illa tunc ingenij, corporisque virium exinanitio? *Pertinacia* solum cuiusdam potest non rarò id esse argumentum, & maximè, cum *non vrgetur* difficultas, sed eadem, quæ ante, premitur, vocibus quibusdam tantummodo immutatis; *Si autem magis vrgeretur* difficultas; Cur non ante id præstitum, tempusque impensum in alijs, quæ leuis erant ponderis? Non ambages, ac circumlocutiones amplectendę erant initio arguenti: Sibi ipsi tribuat, quod tunc argumenti sui vim, siue virtutem aperire, vt par esset, auditoribus tædio affectis ex præcedentibus argumentationibus, nequeat. 25. *Vbi finis disputationi impositus* fuerit, secum reuoluat *tum* argumentationes à se propositas, *tum* solutiones expositas, siue à respondente, siue ab Assistente; *Examinetque*; *An* illæ magis vrgeri, amplificarique potuerint; *An* hæ adæquatæ, & quæ vires argumentationum eneruerit; *An* aptiores pręberi potuerint; *Attendatque* pręsertim nouas argumentationes, quę sibi forsan tunc occurrerunt, ac *nouas* solutiones, quæ in mentem sibi haud venerant, etiamsi in eadem cum Respondente staret sententia; & *Qua ratione* aptius eadem thesis oppugnari posset.

Si Vir Doctus Disputationi præsens obsecretur, vt argumenta proponat, vel prosequatur alicuius arguentis argumentationes, haud renuat, si id cum laude pręstare possit; sunt enim nonnulli valde Sapientes Viri, qui ad arguendum sunt parum apti: licet autem ad id sit re vera habilis, si argumentatio iam proposita sit leuis, vel iam soluta, illam non prosequatur, sed nouam efficacemque rationem proponat ipse contra eamdem conclusionem; Quę si sibi non occurrat tunc, aut etiam Conclusio eam non admittat, aliam thesim oppugnandam suscipiat: *Grauitatis* autem, *Modestia*, ac *Breuitatis* sit maximè memor: Dum cognosceret tamen, id fore ingratum Auditoribus, licet gratissimum Respondenti, & Assistenti, eò quod tædio longiùs protractis iam disputationibus affecti sint, & minori cum attentione audiendus sit, sileat omninò. Nunquam verò prosequatur argumentationem iam propositam ab aliquo Viro Docto, vel Magistro &c. Videretur enim illi iniuria fieri, quasi non fuerat ad id ille habilis, & præterea se videretur profiteri Præceptorem illius, vel illo Doctrina præstantiorem; Quod licet re ipsa verum esse possit quandoque, hic tamen sensus

ſenſus haud poteſt aliorum, ac nominatim huius eſſe. *Vitanda omninò ſimultates* cum *quocumque à Viro ſapiente*; qui quò *Sapientior*, *eò modeſtior* eſse debet. Eamdem tamen Concluſionem diuerſo medio oppugnare ipſe poterit. In hoc, ſicut & in alijs, laudabiles cuiuſque Academię, ac Loci ſeruandę Conſuetudines.

Perillustribus, atq; Excellentissimis D.D.

D. FORTVNIO LICETO GENVENSI

Qui Bononię EMINENTIS Philosophi Cathedra decoratus
In qua post FEDERICVM PENDASIVM Mantuanum
Philosophum Celeberrimum, Suumq; Præceptorem
Nullus quadraginta ferme Annorum spatio docuerat;
In Antenoreo deinde Gymnasio
Ad Supremã euectus est Theoricę Medicinę Cathedram,
Quę pluribus annis omni Sessore Vacua fuit
Post Illustriss. Viri POMPEII CAIMI Vtinensis obitum
(Cuius in *Medicis* Laudes, nunc in *Cæsareo Iure*
Mirificè Comes IACOBVS CAIMVS Nepos æmulatur)
Atq; præter complures editos multiplicis Scientiæ Libros
Scriptis modò Duobus de *Lucernis*, ac *Gẽmis* Voluminib.
Monumenta relinquit omne in Æuum cõmendanda:

AC D. IOANNI COTTVNIO

VERIENSI *Philos. Medic. & S. Theol.* DOCTORI
Patauinæ Academiæ Philosopho Primo;
In Obscurissimis Naturalium Rerum Quæstionibus
Dilucidandis optimo sanè iurę Laudatissimo;
Adeo in Aristotelici Textus Expositione Accurato,
Vt Celeberrimis *Peripateticæ Doctrinæ* Interpretibus
Multis præferri meritò possit;
In cuius libris multiplex Eruditio, cõmendabilis Elegãtia,
Ingenium, Iudiciumq; Sublime Elucent:
Animaduersiones Vigintiquinque

PRO RESPONDENTI ASSISTENTE

IVLIVS CLEMENS SCOTVS

Placentinus Comes &c.
Amborum Sapientiæ Præco
D. D. D.

Caput Nonum.

L

mi
cu
ter
dil
qu
C
il
n
ſ
ip
d
c
t
n

1 PRo *certo habens* decoris, vel dedecoris, quod Respondens reportabit, magna ex parte saltem se participem futurum, omnes industriæ neruos adhibeat, vt Respondens partes suas cum laude obeat. 2. *Cum Respondente* singulas examinet Conclusiones; harum à Respondente *Rationes* exquirat simul cum *Principijs*, ex quibus illæ deducuntur; *argumenta*, quæ probabiliter putat contra illum afferenda, ipsemet proponat, repetiq; ab illo diligenter, responsionesq; afferri iubeat; *Si non* aptè respondeat, si quid minus sciat &c. Suggerat ipse, doceatque. Vt Fundamenta Classicarum, controuersarumq; opinionum inter Scholas præsertim, ille teneat, enitatur; nec aliqua ex eo quod videri possent leuia, in medium afferre omittat; *tum quia* sępe errari in huiusmodi iudicio ipse forsan animaduertit; *tum quia* etiam proprio periculo aliquando ipsemet experiri potuit, aliqua huiusmodi argumenta, dum à Viro doctiori vrgebantur, molestissima sibi fuisse, & non satis quandoque congruas responsiones illis exhibitas. 3. *Quasdam Distinctiones*, quæ tamen non sint Verborum lusus, in quibus sita esse potest quæstionum enodatio, & quarum legitima Virtute arguentium ictus declinare potest facillimè, Respondenti tradat, easq; argumentis applicari velit. 4. *Haud sinat diebus* Disputationis proximis, ac præsertim die illo, quo habenda est Disputatio, Resp. curis spectantibus ad Conclusiones, ad locum Disputationis etiam ornandum, ad Auditores &c. distrahi; sed ipse, vel alius horum curam suscipiat, omnemque corporis, ac multò magis animi molestiam à Respondente amoueat. Experientia sæpissimè patuit, nonnullos, qui censebantur, ac non immeritò, præclarè huiusmodi respondentis Prouinciam administraturi, aliqua animi ægritudine præsertim pressos tempore Disputationem præeunte, vituperationem sibi, suisque comparasse. 5. *Vbi adest Disputationis hora*, alacritatem Respondenti addat; spondeat, se illi opem laturum, cum opus fuerit; ac illius honorem sibi cordi futurum &c. 6. *Disputationis initio*, vbi Respõdens duo, aut tria *aptè* repeterit argumenta, addat illi animos asserens ipsum præclarè se gerere &c. Si autem *non aptè*, vel erret in responsione, ne in illum, tunc maximè, inuehat; timeri enim rationabiliter potest, ne Respondens animo cadens, siue despondens se inhabilem reddat ad arma, quæ in Vniuerso Disputationis conflictu ad se tuendum necessaria sunt, arripienda; ac denique argumentorum telis penitus succumbat. 7. *Respondentem nunquam interrumpat*, dum apte respondet, licet non aptissimam præbuerit responsionem, multoq; minùs priorem aptam responsionem reuocare iubeat. Plerique saltem ex auditoribus ignorare solent, an aptissima, & an iuxta Respondentis Principia aptior illa præberi potuerit. 8. *Necesse est planè*, vt Assistens conuenerit cũ

Respondente circa quædam Principia, dum Assistens non fuerit actu Respondentis Discipulus; nam eiusdem etiam Scholæ sectatores nō eamdem semper sequuntur sententiam, ac sæpe, licet in sententia conueniant, non tamen in ratione, vel modo illam tuendi &c. Nisi id attendatur, fieri potest sæpissimè, vt iuxta sua Principia Respondens aptè *Concedat*, vel *Neget* aliquam propositionem, non verò aptè iuxta *Assistentis* Principia; *qui si velit*, vt Responsio afferatur iuxta sua Principia, Respondens, qui in aliorum incubuit studium, perturbabitur facillimè, & non consequentes ad hæc Principia sibi noua responsiones præbebit, vel modo iuxta hæc, modò iuxta propria illas proferet. 9. *Cum probabiliter existimat*, propositionem aliquam esse Respondenti minùs notam, siue ignorare Respondentem, an Concedenda, an Neganda sit, ipse Capitis nutu, vel submissa Voce, vel alio exteriori signo indicet, Quid à Defendente præstandum sit. Nunquam verò innuat esse distinguendum, nisi norit *Distinctionem* esse Respondenti notam; secus enim vbi hic dixerit, *Distinguo*, obmutescet. Non permittat autem, vt vllus, & maximè si fuerit e condiscipulis, ac imperitioribus, Respondenti proximus Responsionem suggerat; *tum quia* ad rem hęc sępe non erit; *tum quia* sæpissime Respondentis intellectus perturbatur, & præcipuè si diuersa suggerantur. 10. *Si quando erret Respondens*, in aliquem rectum sensum illius verba interpretari conetur: Quod si nequeat, breuiter suggerat, quid respondendum sit, vel ipsemet in medium proferat; humaniterque Respondentem moneat, vt allatæ responsioni subsequentes accōmodet responsiones. *Non permittat* autem, vt responsiones nō rectæ longius protrahantur, sed statim Respondentem moneat; Caueatq; ne ineptas, incongruasq; exhibitas responsiones mordicus tueri velit. Tale patrocinium homine sapiente indignum plane existimet. *Attendat* peculiariter; ne Respondens concedat aliqua arguenti, quæ extra formā ipse tanquam vera captiosè petit concedi; nam potest *anguis* in hac latere herba &c. 11. *Iuuet ipse vacillantem* aliquando Respōdentis memoriam, & cum satis est vnam, aut alteram suggerere vocem &c. Ne verba multiplicet; secus molestiam, *tum* respondenti, *tum* cæteris auditoribus allaturus &c. 12. *Vbi primum* argumentationem audit, mentis oculum in difficultatis nodum, quem vltimò petit argumentatio, defigat, solutionemq; excogitet; & iuxta illam Respondentem dirigat. 13. *Si quando argumenti* propositiones nimis protrahi videat, nec arguens etiam monitus illas contrahat, siue quia nolit, siue quia non valeat; ipsemet breuiores illas reddat, totamq; argumentationem Respondenti proponat soluendam. Similiter dum arguens non vult, aut ignorat argumentum in Sillogistica forma, eaq; congrua construere, id ipsemet præstet, iubeatq; a Respon-

spondente repeti. Si ad hęc habilis fuerit Respondens, illi hęc omninò permittat. 14. *Attendat sollicitè*, an argumentum propositum *sit* in Sillogistica forma, *peccet* contra vllam Sillogisticam Regulam, & maximè, an sit Sophisticum, ac obnoxium vitijs, quæ ab Aristotele in libris Elenchorum reponuntur; & an, licet etiam Respondens concesserit *Maiorem*, ac *Minorem*, adhuc possit distingui, aut Negari *Consequens*, vel etiam Negari *Consequentia*; indicetque respondenti, si hęc non animaduerterit. Ipsi quidem curandum est, quam maximè, vt ad assequendam Disputationis virtute Veritatem aptius instrumentum pro viribus adhibeatur, viaq; breuior, ac certior ad illam adeatur, & quidam tortuosi flexus declinentur. *Hinc* illi adhibenda quã maximè opera, vt leges Disputationis, hoc est tũ *Arguentis*, tum *Respondentis* exactè seruentur: *Sciat verò* multos abusus in Disputationes irrepsisse, e quibus fit, vt sępissimè nullus, vel leuissimus ex illis fructus experientia teste reportetur, cum tamen ad veritatis assecutionem quam maximè vtilem esse Disputationis vsum apud omnes Sapientes fuerit, sitque in Confesso. 15. *Si Respondens* fuerit minùs aptus ad explicationem doctrinæ &c. haud sinat illum id præstare, multoq; minùs iubeat id ab illo præstari. *Intelligat autem*, tunc Respondentem suas perfectè obire partes, cum *Negat*, *Concedit*, *Distinguitq*; aptè propositiones; nec teneri illum afferre rationem siue *Conclusionum expositarum*, siue *Negationis*, *Concessionis*, ac *Distinctionis* propositionum Sillogismi ab arguente propositi; solumq; aliquam posse afferre explicationem doctrinæ extra Formam, cum aliqua videtur concessa, vel negata propositio, quę auditoribus peritis videatur, aut videri possit immeritò concessa, vel negata. Multò minùs ipsemet explicare, longius maximè, doctrinam vllam aggrediatur, si in explicatione multas non habeat laudes. Norit autem huiusmodi explicandi munus in Disputationis loco haud ad ipsum spectare; functus erit cum laude munere suo, si Respondentem in disputationis cõflictu cadentem, aut sustentet, aut erigat, aberrantem dirigat, & pręclare se gerentem foueat. Norit, tunc se laudes Assistentis pro merito obtinere copiosas, *si ipse taceat omnino*, eo quod Respondens aptissimè munere suo fungatur. Gloria Assistentis quam maxima est, talem instituisse Respondentem, qui *ipsius opera haud* indigeat. Certè nisi quid nouum, ac præclarum, siue totam verè dirimens quæstionem afferat Assistens, vel ad quemdam maiorem Arguenti, qui sit Vir aliquis Primarius, honorem exhibendum, etiamsi idoneè isti responsum fuerit, quid quam proferat Assistens, & tunc paucioribus verbis pro viribus 16. *Nunquam Respondentis vices ipse* sumat; Vilescit hinc Assistentis munus, ac Defendenti honor detrahitur, dum haud arguens iam habet sibi propositum Respõdentem, sed Assisten-

tem

tem oppugnare: Dedecus autem summum reportaret, si non concinnas afferat responsiones. *Peccatur in hoc grauissimè à pluribus*, qui clarè ostendunt se habere, vt vulgo dicitur, pruritum loquendi, sonoras voces suas auditoribus manifestandi, lectiones publicas habendi &c. Si non aptè respondetur, neq; Respondens potest dirigi, ita vt aptè ille respondeat; optabilius est, vt quantocius disputationi finis imponatur, quam ipsemet Assistens vt plurimum Respondentis vices sustineat. 17. *Cum nullo ex Auditoribus*, saltem longiùs, loquatur, sed sollicitè totam Disputationis seriem attendat; præterquam enim id cęteris Auditoribus erit exempli, Respondenti adduntur animi, cum videt accuratè sibi Assistētem inuigilare, ne quid effluat eo theatro minùs dignum, minusq; suæ congruum doctrinæ &c. 18. *Nunquam cum Respondente contendat*, multoq; minùs, licet nō aptè respondeat, acrioribus, vel acerbis, vel iniuriosis verbis in illum inuehat. Hęc indignissima sunt viro graui, disputationis loco, & auditorum omnium consessu; Præterquam Respondentis animus ira simul, ac mærore ita conficitur, vt si ineptas prius responsiones attulit, ineptiores postea sit allaturus. *Multò minùs* in Arguentes, siue in illorum Doctrinam dicterijs, scōmatibus, maledictis, siue notis quibusdam, ac censuris animaduertat. Esset tunc *ingrati* prorsus animi, ac *iniqui*, *Caritate*, ac *Iustitia* penitus *destituti*, contrariam, quam in medium proferat arguens, sententiam, argumentationibusq; fulcire conatur, damnare tanquam *hæresi proximam, penitus difformem Iuri Diuino*, vel *Naturali, erroneam &c.* & maximè, dum ad eludendam tantum argumentorum vim hæc diceret. 19. *Nunquam ostendat*, se in paruo habere pretio argumentationem petitam e *S. Scriptura*, *Concilijs*, ac *S. Patribus*, dum oppugnantur Conclusiones verè Theologicę; imò intelligens efficaciores in Theologia argumentationes desumi e locis proprijs Theologiæ, qui Auctoritati innituntur, non permittat prorsus insolutum remanere argumētum, quod fundetur in verbo aliquo Diuino, siue *scripto*, siue *tradito*, vel in *Concilij* alicuius decisione pertinente ad Fidem &c. siue illud sit *Generale*, siue *Prouinciale* approbatum tamen vniuersaliter à tota Ecclesia &c. Cuius certè auctoritas præferenda est cuiq; S. Patris auctoritati; sicuti hæc cuiusq; Theologi auctoritati &c. Insipienter, ac ineptè faceret, si cogeret arguentem in Theologicis ad proferendas tantum rationes contra Conclusiones a Respondente propositas, & maximè eo quod aptam Nesciret reddere responsionem loco Scripturæ, Concilij &c. *Ingenui Respondentis*, imò & *Assistentis* erit fateri vltro ignorantiam responsionis ad aliquam argumentationem, quam insolutam relinqui vident sapientiores ex auditoribus, licet multa proferantur, vel ad rem non spectantia, vel difficultatem non eneruantia &c. Obsequentem

se

se præstet ipse etiā cum Respondente dicto *Iuliani Cardinalis* e nobilissima inter Romanas *Cæsarina* Familia *seß.* 12. *Concil. Ferr.* habita; *Quoniam Veritatis inueniendæ gratia huc conuenimus, Ego non erubescam, siue Tu, siue alius errantem me corrigat; præferendus enim est honor Dei, qui est ipsa Veritas, honori proprio.* 20. *Si arguentes dicant* etiam per transennam, ac veluti incidenter, conclusionem aliquam e propositis esse *contra Fidem*, vel *sapere hæresim*, aut errorem, siue etiam videri sequi aliquid contra fidem &c. *Ne sine responsione* huiusmodi dicta omittantur, nec hic prauus de suis opinionibus sensus apud Auditores, e quibus multi quandoq; sunt parum periti, relinquendus. 21. *Si nouerit aptum esse* Respondentem ad Responsionem adæquatam, vrgeat Assistens potius difficultatem propositam ab arguente, quam illam debilitare conetur: ita tamen se gerat, vt non videatur velle ipsemet contra Respondentem arguentis munus suscipere, aut arguentis patrocinium suscipere &c. *Vtile erit* aliqua breuiter suggerere Respondenti, quæ ad mentem reuocata faciliorem, & magis adæquatam responsionem etiam suggerere posse, arbitrabitur. 22. *Attendat* sedulò; cum soleant de controuersis inter Catholicos quæstionibus theses proponi, tanquā probabiles, adeoq; tanquam probabiliter defendendæ; haud tolli earum probabilitatem, licet quis ex arguentibus solueret omnes illis fauentes rationes: Opus foret, vt ostenderet, nullam plane adesse rationem, quæ probabilem assensum extorquere posset, solumq; adesse rationem leuiter, vel apparenter probantem; quod difficillimè quiuis euincere poterit, dum Viri insignes iudicio, ingenioq; tali fauent, aut adhærent opinioni. *Recordetur*, Syllogismū duntaxat Demonstratiuum solui non posse. 23. *Vbi aliquandiu* concertatum fuerit, ipse propositi argumenti vim vltimam exponens, iubeat Respondentem, si ad idoneus sit, soluere quæstionem, ac explicare interdum, sed breuissimè, ad illam spectantia, & maximè illa, quæ negata, vel affirmata aliquam admirationem in auditoribus peritis videntur excitasse. *Non permittat* autem difficultatem vllam ita agitari, vt non minùs, quam antea, incomprehensa maneat; sed Respondens, vel ipsemet eam dirimat, elucidetque. 24. *Haud illos* imitetur, qui ad quamdam memoriæ ostentationem in disputationis fine propositas *Argumentationes* simul cum allatis *Responsionibus* iterum repetunt; qui etiam videntur existimare, illas ex auditorum memoria dilapsas fuisse. *Si quid* noui tantum, *si quid* ad maiorem veritatis elucidationem magis opportunum, *si quid* ad difficultatum nodos clarius, ac expeditius soluendos idoneum re vera cordatus, Sapiensq; Assisistens censuerit à se proferendum, id paucissimis declaret verbis in fine, vel cuiusq; Argumentationis, vel Disputationis. 25. *Nullius precibus*, vel *largitionibus*, vel *alia quacumq; de Causa*

sinat

ſinat ſe impelli ad aſſiſtendum cuiquam, quem cognouerit haud eſse doneum ad tuendas cum laude theſes. Agitur hic de honore tum *Proprio*, tum *Reſpondentis*, tum *aliorum ſæpiſſimè*; & cum ſit in re grauiſſima, & quæ in fama etiam graue præiudicium afferre poteſt, nouerit ſe poſse grauiter etiã peccare, ſi ipſe, maximè vltro, & ſi abſq; graui incommodo illud detrectare poſſet, tale munus ſuſciperet, aut votum ferret pro committenda tali prouincia inepto homini. Si eſt in ſua poteſtate eligere illos, qui Reſponſuri ſunt, ſeligat tantummodò illos, qui tum *Ingenio*, tum *Facultate ſe ipſos*, ſiue *ſuos ſenſus explicandi*, ac *Memoria in repetendo argumentationes* valent; neq; enim omnes, licet ingenioſiſſimi, in illis duabus præſtant facultatibus: & hi etiam ſint potius *Iuniores*, ac *Imberbes*; nam *Barbatus*, licet optimè reſpondeat, non multam reportabit laudem; ſi non optimè, vel non bene, dedecus, illudq; ingens & ſibi, & alijs comparabit. In electione autem à priuato caueat affectu &c. Non ſit acceptator perſonarum in hoc, ſicuti neque in maiori ope ferenda vni Reſpondenti, quam alteri &c.

Multa ex his vtilia eſse poterunt illis etiã, *Qui Aſſiſtunt* *Arguentibus*. Illi ſtudeant peculiariter. 1. Vt hi ſint e peritioribus inter Scholaſticos &c. 2. Vt hi sint habiles ad id munus, eo quod habeant energiam quamdam, modeſtam tamen, in arguendo; argumenti vim aſſequantur, eam exponere, ac vrgere norint; in arte Sillogiſtica sint verſati &c. 3. Vt nunquam eorum argumentatio interrumpatur, dum apta fuerit, nec ipſemet Aſſiſtens vnquam arguentis prouinciam ſuſcipiat, dum benè arguens munere ſuo fungitur: dirigat verò breuiter illum ſolùm, cum opus fuerit. Parum conſulunt, & ſuo, & Arguentis, aliorumq; honori, qui tales ſtatuunt Arguentes, qui Diſputationis initio vel obmuteſcunt, vel tanquam pſittaci loquentes apparent, vel ad rem poſtea non loquuntur &c. 4. Vt addãt animos Arguenti, breuiter aliqua ſuggerãt &c. Iubeãt illum ſilere, dum extra rem vagatur, verbaque ſolum multiplicat.

Perilluſtri, atq; Excellentiſſimo I. V D.
Politioribus, ac Philoſophicis Artibus exculto
ROCCO FIDELI CORNEANEO
Veneto Ciui, Summæ Integritatis Viro;
Quarum Suſcipit Patrocinium,
Cauſarum Acerrimo, Diſertiſſimoq; Propugnatori;
Sincero, atque ſollicito ADVOCARIAE Fiſcali Aduocato;
Qui Optimum, Prouidumque Parentem
Semet exhibuit, exhibetque
In Recta Filiorum Suorum
Bernardini, Jo: Jacobi, Jo: Baptiſtæ, Chriſtophori,
Marci Antonij, Lauri, atq; Franciſci,
Tum ad Pietatem, Tum ad Literas Inſtitutione,
Sub Diſciplina
Ad. Reu. *D. Pauli Angelini* Pij, Prudentiſq; Sacerdotis,
Ac Excel. *D. Jacobi Cadenedi* Phil. ac Med. Doct.
Qui á Nobiliſſima VICENTINA Ciuitate ad Ciues Suos
Modò Humanioribus Scientijs informãdos delectus eſt;
Pecuniæ Domino, non Cuſtodi;
Et in Bene de Se Meritos Gratiſſimo:
Perilluſtrique D. D.
FRANCISCO BATTARO
Veneto, *Patriæ, Principiſq; Sui* Studioſiſſimo;
Æquè probis Moribus, ac Oeconomica Solertia prçſtãti;
In Multis Splendido; In Multos Liberali:
Animaduerſiones Vigintiquinque
PRO DISPVTATIONI PRÆSENTIBVS
IVLIVS CLEMENS SCOTVS
Placentinus Comes &c.
Eorum Beneuolentiæ Memor
D. D. D.

Caput Decimum.

M

1 I*Nuitati* ad Disputationes libenter accedant, ac Viri Primarij maximè in Scientijs, vel Dignitate, vel Auctoritate; hinc enim literarum studia fouentur, cum nobilis Auditorum Corona alacritatem Disputantibus addat: Eaque de causa etiam illi, qui minùs sunt versati in Disputationum materia, haud existiment, inaniter insumptum fuisse tempus Disputationibus datũ. *Recordētur nonnulli*, se aliquando teneri posse ad hæc Ciuium in Scientijs Commoda procuranda; ac se sæpius longius etiam tempus terere in ludicris, confabulationibus, alijsq; similibus nullius planè ponderis, & vtinam haud noxijs animæ, vel corporis etiam &c. Non ne videri potest æquissimũ, vt dum quis plures annos priuato aliquarum studio scientiarum dicauit, per horam, aut duas fructum ex illo reportatum palam proferens audiatur? 2. *Solummodò illi*, qui versati sunt in materia, de qua habenda est Disputatio, inuitentur: Solet enim imperitis esse molestissimũ ibi adesse, suntq; Disputantibus potiùs impedimento; nam hi confabulantur cum alijs, & quandoque etiam cũ periti, qui sibi sunt proximi, ac cæteroqui silerent, nec isti interdum collocutionem subterfugere queunt; manibus, pedibusque non rarò strepitum excitant; omni opera contendunt, vt Disputationibus breuior, quam par esset, finis imponatur &c. Primarij tamen aliqui Viri, licet minus docti, vel etiam indocti forent, vltro obsecrandi, vt adsint disputationibus; eorum enim præsentia non solùm illas cohonestat, verum etiam ad illarum quietem, & alacritatem mirificè conducit. 3. *Qui inuitantur*, tempore opportuno adsint, potiusq; præueniant, quam postponant tempus præsignatũ, Viriq; Primarij nominatim. Si hora hi congrua non adsint, molestia nec leuis cæteris Auditoribus infertur, quorum non pauci quoque e Disputationis loco recedunt; in tempus quandoq; valde incongruum disputatio differtur; statutum illi tempus decurtatur &c. Si aliquod re vera hisce Primarijs Viris, sine quorum præsentia haud initium Disputationi dabitur, impedimentum intercedat, quo minus disputationi adsint, opportuno tempore moneant, ne expectentur; vel iubeant initium dari Disputationib. si adfuturi quantocius &c. 5. *Si quidam* e Primarijs Viris, siue Dignitate, siue Scientia quoq. non soleant Disputationibus interesse, haud illi inuitandi, nisi probabilis spes sit, quod sint tunc adfuturi. Superuacanea sunt huiusmodi officia inuitantibus, molestaq; inuitatis. Si quandoq; etiam hi promittant adesse disputationibus, omnem illas subterfugiendi occasionem arripiunt &c. Si accedant, dum inuiti adsint, eorum præsentia Disputantibus prudentibus haud potest esse vndequaq; iucunda. 6. *Nullus ex Auditoribus* e sua priuata causa velit decurtari tempus Disputationi præfixũ, consuetumque. Potius non accedat ad Disputationes, si accedens

 videt,

videt, fore vt id eueniat, eò quod ipse e Disputationis loco recedere cogatur, indeq; vel omittenda Disputatio, vel breuissimè perficiēda. 7. *In congruo* sibi loco quisq; sedeat. Vitandæ, à quibusdam maximè, contentiones nonnullæ de loci Dignitate. Suam tamen Dignitatem, vt Viri nonnulli illustres, siue ex Genere, siue ex Officio, siue ex Doctrina vt tueantur, æquum est. Cōmendabile est, vt exceptis quibusdam, quibus iam certus locus omnium suffragio debetur, ab illis, qui inuitarunt, vel qui inuitatos excipiunt, certa sedes cæteris nō statuatur, sed liberum faciant quancumq; adeundi sedem: Præcauendum tamen illis, ne sedes occupentur à Viris plebeis, indoctisq; simul, vel ne primæ occupentur ab illis, quibus secundæ essent magis congruæ &c. Fit enim quandoq; vt vel inuitati, vel qui disputationibus essent honori &c. discedere cogantur, eò quod suę Dignitati pares non habeant sedes, vel etiam nullas habeant: 8. *Si cæpta disputatione quis accedat*, velitq; illi ad exitum vsq; adesse, si fuerit maximè ex inuitatis, & cuius præsentia exoptatur à Disputantibus, se det conspectui illorum, quorum cura est excipere inuitatos; suæ verò tribuat moræ, si non congrua sibi quandoque tribuatur sedes &c. *Expedit* tamen habere extra Ordinem sedes aliquas semper, quæ selectis quibusdam viris serò quandoq; accedentibus distribuantur. 9. *Vbi nonnulli Disputationibus* præsentes futuri adfuerint, in statuto considеant loco; fit enim non rarò, vt multi qui accedunt, dum nullum in Disputationis loco sedere conspiciunt, aliò diuertant, ac postea vel non reuertantur, vel tardius accedant; ex quo oritur, vt Disputationis tempus protrahatur vltra præstitutam horam, vel tempus illi præsignatum imminuatur &c. 10. *Nullus ante* peractam omninò Disputationem (nisi necessitas verè vrgeat; quam interdum explicare etiā elata voce par erit) e Disputationis loco recedat. Id Graue solet esse Disputantibus nominatim, qua si illis haud satisfaciant; alios ad idem allicit; perturbari solet quandoq; Disputationis series, illiusq; alacritas sæpissimè minui &c. Expediret, vt nonnulli qui discessuri forent, vel non accederent, vel extra Auditorum Coronam se collocarent. Id præcipuè cauendum ab Arguentibus; non solum quia ipsi pręcipuas partes in Disputationibus obtinent; verum etiam quia, si qui primo arguit loco abeat, antequam secundus, vel tertius argumenta sua absoluerit, significat, se hosce paruo in pretio habere, solumque in pretio habere propria, quæ interdum potuerunt esse etiam leuissima, vel parui ponderis &c. 11. *Inter se non colloquantur*, vel non nisi breuissimè; attentos semet præbeant, licet minùs periti sint; a multis periti habebuntur nonnulli, si taceant, attendantq; 12. *Haud inter se disputent*: eorum munus est Disputantes audire. Peracta disputatione, si velint, dispu tent. Nonnulli scioli, vt Sapientiores appareant, consultò

sultò etiam cũ proximis auditoribus disputationem ineunt de eadem materia, de qua cęptum est disputari; imò aliqui ad alias quoq; deflectunt materias. 13. *Haud vultu ipso*, vel gestu, ne dum voce, significent sibi non arridere Argumentationes propositas, Responsiones allatas &c. Maximè si sint Viri, qui iudicium ferre possint. Ingratissimum id est nominatim tum Arguentibus, tum Respondentibus, qui inde grauiter perturbari queunt, ac minus accuratè postea prosequi argumenta, responsaque afferre. Peccant interdum facilius in hoc, qui cæteris sunt imperitiores ad aliquam maioris peritiæ famam sibi aucupandam. 14. *Erga nullum*, siue Arguentem, siue Respondentem ea beneuolentiæ argumenta palam exhibeant, vt velint, vel Arguentem, vel Respondentem succumbere. Solent hęc Disputantium animos deijcere. *Potiùs quidem videtur fauendum Respondenti*; nam ille est, qui oppugnatur, & in quem argumentorum tela contorquentur. 15. *Nec Defendenti Responsionem*, nec Arguenti Argumentationẽ vllam suggerant; non est id Auditorum munus. Superbi quandoque animi specimen id foret, quasi Auditor aliquis velit esse cõmunis omnium Magister. Si tamen Vir Primarius in Doctrina, & cui palmam cæteri omnes deferant, aut meritò deferre debeant, nec id ingratum fore putet, Responsionem aliquam Defendenti, imò & Assistenti, cum eos non ad rem, vel minùs aptè norit respondere (iuxta eorum Principia tamen) submissiori pro viribus voce, si nõ longè ab illis remotus sit, suggerat; haud videtur coarguendus semper. 16. *Si argumenta proponantur* Catholicæ Fidei Dogmata verè oppugnantia, licet à Viris verè Catholicis, si Defendens, aut Assistens nullam, vel non adęquatam responsionem illis afferre videatur, & periculũ probabile sit, ne auditorum animis, & maximè si hi sint multi, ac minus periti, vel adsint viri magnę auctoritatis, aliquis prauus insideat sensus circa Catholica Effata: *Quiuis Auditor*, si idoneam responsionem habuerit perspectam, eam in medium proferat, licet id minùs gratum esset futurum Respondenti, vel Assistenti; agitur enim de Fide ipsa, cuius patrocinium quilibet tenetur suscipere. Ante cęteros quidem tenebitur in hoc casu Theologus præsens. 17. *Plausum faciant*, cum vident Respondentem, & Arguentem perfectè suas explere partes. Addit id concertantibus alacritatem, maximè si plausum faciant Peritiores. Sufficit id Vultu ipso solùm præferre: Aliquando nõ erit incongruum etiam elata aliquantulum Voce dicere, *O quam benè, Optimè &c.* 18 *Nullus ex honestis Auditoribus velit* esse Primus ex ijs, qui finem imponi velit Disputationi, vel etiam Argumentationi, & maximè dum cum fructu disputatio progreditur. *Præcipuè caueat*, ne quędam ad hoc adhibeat vsitata a viris plebeis, idiotis, minusq; morigeratis hominibus. Potius si Vir sit alicuius Autoritatis, ab huiusmodi

factis,

factis, multoq; magis à verbis minùs decoris, quæ quandoq; iaciũtur in illos, qui longius quã par foret, argumentationes propositas prosequuntur, reuocet &c. Roget potius ipse, cũ inaniter verè Arguens velit insistere argumentis, vt desistat &c. Consultum omninò foret, vt quando Disputationes adire cuiq; liceret, designarentur quidam homines, qui hosce molestissimos, indecorosq; motus in quibusdam personarum generibus impedirent. Culpa non rarò est adscribenda illis, quorum pręcipuę sunt partes in Disputationibus; nam nonnullis, qui proriæ sunt compotes minoris peritię in scientia, de qua initur Disputatio, solent hi incongrui auditorum motus esse grati; aliqui, dummodo sedes appositæ in loco disputationis nõ sint Vacuæ, quodlibet hominum genus in ijs collocant; alij vltrò etiam tacitè prouocant auditores, cum vident se nimis vrgeri, vel non sibi occurrere vlteriorẽ argumentationem, vel responsionem &c. 19. *Cum exposita difficultas vrget* adhuc, tunc maximè significent Sapientes Auditores, sibi gratum esse, vt arguens non desistat, imò vrgeatur magis, congruaq; præbeatur responsio. Innuere tamen poterunt aliquando, vt breuius illa contrahatur: si verò arguens plus æquo, & inaniter, synonimis solùm adhibitis vocibus, vel non ad rem prosequatur argumentum, si sint alicuius Auctoritatis Viri, significare poterunt modesto aliquo signo, vlteriorem prosecutionem sibi ingratam esse, humaniterq; rogare etiam illum, vt desistat, locumque alijs concedat. 20. *Nunquam iudicium ferant*, multoq; minùs illud publicent Prudentes Auditores de Disputationis exitu, antequam illa fuerit perfecta. Nolint esse instar Prophetarum. Incerti sunt Disputationum, instar Bellorum, exitus. Quandoq; feliciorem exitum sortiuntur illæ, quæ infeliciorem habituræ, nec irrationabiliter omninò, videbantur, & e contra. De Disputantium Peritia, vel Imperitia ex vna, vel altera Disputatione non est quidem firma omninò efformanda opinio; nam præterquam aliqui viri, licet Sapientissimi, sunt minus apti Disputationibus, quæ quasdam animi, corporisq; vires exigunt; aliqua occurrere queunt initio, vel in progressu Disputationis, quæ mentem aliò quasi necessariò auocent; nec eadem semper adest mentis vigilantia. *Demosthenes, Cicero, & Homerus* ipse, aliquando dormitare visi sunt. 21 *Nunquam præferant* sibi minus arridere aliquam responsionem allatam, vel argumentationem propositam, si non integrã audierint; subsequentia enim, quę vel Arguens, vel Respondens, vel Assistens addent, sæpe poterunt declarare, illas fuisse congruas. Pręterquam cum ipsi Auditores alijs innitantur Principijs sæpe, minùs sapienter censere poterunt, illas non fuisse congruas, quæ re ipsa fuerunt congruæ Disputantium Principijs. Ab hoc maximè caueant, Qui minus fuerint versati in Scholarum, vel Controuersię, de qua

initur

initur Disputatio, Principijs. 22. *Respondenti* non annuant vel capite ipso, vt aliquam propositionem, vel *Concedat*, vel *Neget*, vel *Distinguat*; cum hoc sit *Assistentis* munus; nisi saltem sit vir omni exceptione in doctrina maior, & vt talis habeatur: *Præterea*, cum quis nō est valde versatus in Principijs talis quęstionis (varij autem sunt eamdem quoq; thesim propugnandi modi in eadem quoq; Schola) in errorem faci è Defendentem inducere potest. 23. *Peracta disputatione* laudent laudandos, & in quibus laudandi sunt, pro vniuscuiusq; merito, non tamen adulatorijs, vel valdè amplificantibus vtatur verbis, dissimulent, si minùs aptè illa processerit. Haud prudens Auditor imitetur illos, qui siue aptè, siue inepte munus suum obierint Disputantes, illos laudant. Sapienter pro more *Quintil. lib. 2. c. 2.* ait *Illa verò vitiosissima, quæ iam Humanitas Vocatur, inuicem qualiacumq, laudandi, cum est indecora & theatralis, & seuerè institutis Scholis aliena, tum studiorum perniciosissima hostis; superuacua enim videtur cura, ac labor, parata quicquid effuderint laude.* Quæ licet pro Oratore ab illo allata fuerint, accommodari queunt non tantum oratori Christiano (vnde satis prouidè habetur in fine nu. 4. Instruct. 2. pro Concionatoribus Societatis Iesu, vt post singulas Conciones à Scholasticis Soc. intra priuatos parietes habitis, Præfectus Concionum *moneat, in quo defecerint; Commendent verò, condemnentq;* tum *Superior*, tum *Præfectus*, quæ *Commendatione*, aut *Condemnatione digna videbuntur*; *Alij verò, ad quos hoc non pertinet, minimè permittantur, nec facilè, & immodicè eos laudare, nec liberè carpere*; Et prudenter P. Claud. Acquau. *in lit. de Form. Concion. 28. Maij 1613. nu. 14.* ait, *Et sane* Iuuenibus animos addere, sed prudenter oportebit, ea laudando, quæ recta & in bona spe sunt posita, non tamen *dissimulatis erroribus*, vt scilicet meliores euadant, & dum per ætatem licet, ad perfectionem rectà *contendant*) verum etiam Disputantibus; neq; enim hi immodicè, & vltra meritum laudandi sunt a Viris, maximè in Scientijs illustribus, qui debent esse prę cæteris maximè ingenui, & quibus quidem gratissimum esse debet, vt Disputationes certè, & multæ habeantur, sed ab illis, qui verè sint ad illas apti, & ex quibus reportetur imolumentum aliquod literatorū Reipublicæ. Multæ quidem iam solùm ex cōsuetudine quadam habentur, & non raro à minùs idoneis, ac ineptis; & ad nonnullas quidem multi accedunt, tanquam ad Comædias, vel theatralia quędam spectacula &c. Et à non paucis pleriq; recedunt capitis dolorem, mentisq; obtusionem, & indignationem interdum contra Disputantes, vel etiā nonnullos ex Auditoribus nimis molestos, minusq; modestos reportantes; Hasne commendauerit Prudens, ac Sapiens Auditor? Est verum quidem, nullam iniri Disputationem posse, ex qua ille aliquē fructum non haurire queat, ad errores saltem præca-

uendos

uendos similes. 24. *Si de sensu suo* Auditor Doctus circa Disputationes iam habitas petatur, memor sit tum *Sinceritatis*, tum *Caritatis*; & etiam *Iustitiæ*, si præsertim ex illis decernendum sit quid spectans ad Decus, vel Dedecus Disputantium: Nam sicuti potest suffragium ferre pro illo, quem aptum ceteroqui scit v. g. ad Doctoratum, licet in Disputatione non probè se gesserit (neque enim huiusmodi iudicia instar Ciuilium, vel Criminalium habentur, ideoq; vt plurimum Iudices sunt ipsimet Professores, ac Magistri) ita potest reprobare aliquando illum, qui aptè se gesserit, dum aliunde re vera ineptum ad Doctoris munus nouerit, nam fortuitò id accidere potuit; poteritque etiam teneri ad id, si exploratum sibi omnino sit, conuenisse cum arguentibus, incubuisse tantummodo in studium certarum, & paucissimarum quarumdam quæstionum, quas solummodò agitandas non æquis artibus ex vrna extrahi etiam curauerit, plurimorum fauores, ac patrocinia quæsijsse &c. *Imò in his* temporum circumstantijs, hoc est, in tanta Doctorum multitudine, ex qua literatorum Respublica ingens dedecus reportat in Italia nominatim, in dubio standum esse videtur pro negando potius, quam concedendo suffragio; publicum enim, maioriiq; ponderis bonum priuato, minoriq; ponderis præualere debet. Et hoc quidem maximè in Doctoris Theologiæ, ac Medicinę gradu decernendo seruandum videtur. Multi quidem culpam in hoc illis, qui Iuuenes curant ad Doctoratum euehendos, siue promouendos adscribunt. Viderint isti. Consulant *Tum* Conscientiæ suę; *Tum* Honori Priuato; *Tum* Decori Publico Academiarum: Quæ emolumento cuiq; enimuero pręferenda. 25. *E Disputationi loco* recedentes, vel Domum reuersi, si sint periti, reflectant supra argumentationes, responsionesque auditas; *Videant* An rectę; An Aptiores proferri potuissent; An quid non ad rem, & non congruè dictum; *Interrogent* quandoque seorsim vel Respondentem, vel Assistentem, si quid minùs intelligant &c. *Ex illis denique doctiores euadant.*

CLARISSIMO VIRO
IOANNI RHODIO
OB LATINAE LINGVAE,
Oratoriæ, ac Poeticæ Artis Peritiam
Satis Conſpicuo;
In Medicis quoque multa Laude digno;
Cuius Præclaram, Variamque Eruditionem
Satis oſtendunt
Libri plures Publicæ Luci iam Expoſiti;
Candidæ Mentis Homini;
In Omnes Officioſiſſimo;
Omnibus Gratiſſimo:

NOBILIQVE VIRO
ISAACO BASIRIO
DOMINO DE PREAVMONT
Multiplici Scientiarum Genere Exculto;
Non minùs Humanioribus Diſciplinis,
Quam Humaniſſimis Moribus
Perpolito;
MAGNI PLATONIS
Maximo Cultori:

Animaduerſionés Vigintiquinque
PRO PLATONICÆ PHILOSOPHIÆ STVDIOSO
IVLIVS CLEMENS SCOTVS
Placentinus Comes &c.
Vtriuſq; Amantiſſimus
D. D. D.

Caput Vndecimum.

1 INter *Cælites* præter *S. Dionisium*, *Iustinum*, *Basilium*, *Nazianzenum*, *Cirillum*, peculiari prosequatur honore *S. Augustinum*, qui Platonicæ Philosophiæ fuit addictissimus, sicuti *S. Thomas* Aristotelicæ. 2. *Licet in ijs*, quæ repugnare fidei Principijs, bonisq; moribus deprehenderit verè in Platone, haud vnquam illius sententia propugnanda, multoque minùs nouæ excogitandæ rationes ad illa corroboranda; imò potius argumenta, si quæ ex Platonis doctrina desumantur contra Fidei nostræ Dogmata, soluenda sint: *Videat* tamen, an hæc verè docuerit Plato; plura enim ab eius aduersarijs, ac nominatim nõnullis Peripateticis illi obijciuntur, quę haud illius doctrinæ, ac Principijs consentiunt, & vel ficta sunt ab hostibus, siue ab illius aduersarijs accepta, vel etiam à beneuolis ipsimet Platoni affirmata, siue ex eo quod infensi Christianæ Religioni inuidiam isti conflare cuperent, siue eò quod ignorantes responsionem afferre argumentis, quæ Aristoteles, ac Peripatetici excogitarunt ad aliquam opinionem confirmandam contrariam nostræ fidei (qualis est inter cæteras *Æternitas* mundi) stare etiam Platonem pro illa tradiderunt. 3. *Non fidem temerè* habeat illis, quæ Peripatetici plures circa Platonis sententias protulerunt; *tum quia* nonnulli vel eum nec legerunt, vel si legerunt, cursim id fecerunt; *tum quia* alij aliorum sensum secuti sunt; *tum quia* aliqui ex odio, ac inuidia absonas illi opiniones tribuerunt contra illius mentem, ac in peiorem sensum fuerunt interpretati. Hinc vtilissimum esset, seligere Auctores, qui contra Platonem libros scripserunt, aut in libris eius dicta damnarunt, vel tanquam fidei Principijs repugnantia, vel etiam veræ Philosophiæ aduersantia, simulque euolutis illis, qui Platonis patrocinium suscepere, seduloq; cum Platonis textu omnibus collatis decernere, *Quid circa Platonis sensum in multis re vera sentiendum sit.* Vt autem id sincerius præstet quis, a nimio affectu in Platonem debet esse liber. Peculiariter autem vitandum putant multi; ne quis assentiatur Aristoteli circa Platonis sententias; à nonnullis enim quoq; Peripateticis notatur ille, tanquam ingratissimus in Præceptorem suum, & tanquam minùs sincerę fidei; qui præter, & contra expressam sui Præceptoris sententiam illius dicta & proferat, & explicet; licet alij Aristotelem in hoc excusare conentur, quod ipse tanquam Platonis sententias plures reposuerit in suis libris, prout ab illius discipulis quibusdam tales vulgatæ fuerant, atq; verba, non Platonis sensum reprobet. A Doctissimo quidem *Cottunio* Philosophiæ Primario in Patauina Academia Professore nu. 28. post. par. Pręfat. *in octo Libros Physicorum* laudatur Aristoteles, quod cum e Platonis, aliorumq; Philosophorum ambiguis, implicatisque verbi, possent multi in errores induci, ipse eos redarguerit, erroremq; amouere

contenderit. *Addunt tamen* alij; ex gratitudine saltem in Pręceptorem debuisse significare, illum plura, quę oppugnant, à Platone dicta fuisse allegoricè, analogicè &c. Quod cum ipse non præstiterit, haud mirandum, quod absonum, ac peiorem sæpe sensum ambiguis Aristotelicis vocibus tribuant alij, præsertim Platonici nonnulli, illiusq; verba, non verum oppugnent sensum. *Si tamen id vniuersim significauerit*, venia dignus est Aristoteles; licet plerumq; id non pręstaret, Platonis, aliorumq; placita proponens. Hinc omnes sententiæ, quæ tanquam Platonicæ, ab Aristotele asseruntur, seorsim reponendę forent simul cum Aristotelicis Obiectionibus: *Videndumque exactè, An illa omnes*, & quęnam cum Platone consentiant; *An obiectiones*, quæ germanas Platonis sententias oppugnarent, benè, vel euidenter concludant. Idē pręstandum circa illos, qui ex consilio, vel incidenter contra Platonis dicta scripserunt. 4. *Intelligat Platonem*, tum ante Christum natum fuisse habitum, tanquam *Philosophorum Deum*, siue Homerum, illiusque doctrinam cæteris pręlatam; tùm etiam post Christum natum ab antiquissimis Patribus, alijsque fidei Catholicæ assertoribus per mille, & amplius annos primas inter Philosophos cæteros partes illi fuisse tributas, illiusq; doctrinam valde affinem nostrę fidei Principijs iudicatam fuisse; imò & nonnullam cognitionem magis sublimium nostrę Religionis Dogmatum illi tributam, ac nominatim *Misterij Sanctissimæ Trinitatis*, quam tamen hausisse ex Diuinis literis, vel ex Hębreis multi censent. Hinc qui in minori pretio illum habent, Sanctissimorū Virorū sensui, qui fuit etiam Ecclesiæ spatio decem, & amplius sęculorum communis, apertè repugnat. 5. *Comparationem vitet* inter Platonem, & Aristotelem; nam vt bene *Viues* in c. 12. lib. 8. de *Ciuit.* Dei, *Odiosum est de Platonis, & Aristotelis comparatione disserere, quoniam studijs variorum res in magnam inuidiam adducta*. Haud dubiè fuit pręstantissimus vterq; eorum, & dignus, quem tota posteritas admiretur. Nimia Platonis laus Aristotelis Vituperationi admixta fuit causa, vt Peripatetici aliqui Vitia quædam in Platonis Doctrina curiosè inuestigauerint, eaque publicarint &c. Nimia Aristotelis laus causa fuit, vt plures quam re vera forsan fuerint errores, tributi fuerint illius doctrinæ; & crimina etiam quædam in illius moribus obseruata, ac publicata. Habet quidem vterque suos Patronos, eosq; magnę Auctoritatis Viros: & Antiquioribus quidem sęculis tum ante, tum post Christum natum Principatus videtur delatus Platonis in Philosophicis; in posterioribus communiter Aristoteli. *Aristotelis* doctrina pręstat in ordine, siue methodo tradendę scientię, & in plurium comprehensione, quę ad res Naturales spectant. Plato excellere videtur in quodam faciliori, & accommodatiori Iuuenum captui, qui Disciplinis informari volunt, metho-

methodo; & in ijs, quę ad *Deum, Intelligentias, Animam Rationalem,* aliaque Diuina, & humanis non peruia sensibus spectant. Circa *Rhetoricam*, ac *Dialecticam* quo ad præcepta in actu exercito antecellit Plato, in actu signato Aristoteles. Circa *Moralia* in ijs, quæ attinent ad Definitiones, Diuisiones &c. Virtutum, vitiorum &c. Primus debetur Aristoteli locus; Primus verò Platoni in ijs, quæ ad salubre Ciuitatum, siue Populorum, ac Publicum Regimen pertinent: & abijt quidem in Prouerbium *Respublica Platonis*. Elegantissimè, ac scitissimè vterque dicitur locutus; nec desunt in Aristotelis oratione suauitas, copia, & ornamenta dicendi, teste ipso quoque Tullio in *lib. de Orat. initio Topic. ad Trebat.* & 1. *de Fini.* si Gręcus illius euoluatur Textus, vt *Perer. lib.* 5. *Phys. capite* 1. habet. *Atticum* quidem sermonem videtur sectatus Plato (quem maximè æmulatus est Philo Platonicę etiam sectator Philosophię) *Laconicum* Aristoteles. Hinc Platonicæ studiosus Philosophiæ suas laudes, ac meritas tribuat Aristoteli, qui & *Mens*, & *Philosophus veritatis* dictus fuit à Platone ipso; quem tamen tanto fuisse habitum in pretio ab Aristotele meminerit Peripateticæ etiam studiosus Philosophiæ, vt viginti annorum spatio ab illo in Academia audiendo nō destiterit. Erit quidem opportunum valde laudes, quę Platoni ab ipsismet Peripateticis (quorum nonnulli magis videntur Platonica probasse dogmata, vt *Ammonius, Simplicius, Philoponus, Eustrathius &c.*) tributæ sunt, vnà colligere; & quę ab Academicis Aristoteli. 6. *Quamuis plures* Aristoteli fuerint tributi errores, quam Platoni, tum à Patribus, tum ab alijs Catholicis viris; nouerit tamen, ab erroribus non immunem iudicatum fuisse Platonem, & à Patribus, nominatimq; *Tertulliano*, ac *Chrysostomo*, & ab alijs, in Moralibus etiam, quorum aliquos nonnulli etiam in Platonem beneuoli excusare non audent. *Perpendat quidem*, An Naturali lumine vt sic supernaturali non adiuto, tanquam probabiles, nec leui innixæ rationi potuerint à Platone quędam proponi opiniones, quę modò à Catholicis fidei Principijs innixis tanquam erroneæ damnantur. 7. *Animaduertat*, An conciliari re vera Aristoteles, & Plato possint. Multi quidem de hoc argumento libros promiserunt; at non ediderunt; Nonnulli quoque ex his dicuntur perijsse. Legi possunt ad id inter cæteros *Sebastianus Foxius*, *Gabriel Buratelius*, *Iacobus Mazonius*, *Felix Accorombonus*, *Iacobusq; Carpentarius*. Quibus aliqui addunt nominatim *Franciscum Vicomercatum*, *Franciscum Diacesium*, *Simphorianum Campegium*, *Augustinum Steuchum &c.* Vtilis quoq; poterit ad id iudicari lectio *Cardinalium Trium* Bessarionis, Cusani, & Aliacensis; *Francisci* Patritij, *Georgij Trapezuntij*, *Io: Baptista Bernardi*, *Georgij Gemistiæ*, qui Plethon dictus, *Bernardini Donati &c.* Si Aristoteles voluisset consulto à Platonis sententia in multis discrepare, quod in multis sal

tem

tem probabiliter præstare potuit, haud foret æquum illi consentientem effingere. 8. *Quæ à Platone Aristoteles* acceperit, tum in Physicis, tum in Moralibus, obseruet peculiariter. Verum simul quoque obseruet, In ijs *Quæ ad Diuina* pertinent, quæ Plato ab *Orpheo, Hesiodo, Heraclito, Zoroastro*, ac *Magis*, præsertimq; à *Mercurio Trismegisto*, ac *Pythagoricis*, nominatimq; *Locro*, nec non ab *Hæbreis* acceperit: An verò multa e librorum ipsorum *Moysis* lectione, an verò ab his, qui eos legerant, aut excepissent ab illis, qui eos legerant, cum statui non posse videatur, in alijs operam ponat; satis sibi esse iudicans scire, non pauca Platonis Decreta esse sacris conformia literis: Ea ergo colligat, & cõferat, attendens maximè in quibus discrepent. Obseruet præterea, *In ijs, quæ ad Naturalia* pertinet, quæ acceperit etiã à *Parmenide, Archelao, Democrito, Talete, Hippocrate &c.* ac in *Moralibus*, quæ à *Socrate* (hunc audijsse viginti annos fertur) *Solone*, alijsq; nominatim *Septem Græciæ Sapientibus*, qui omnes, excepto *Talete*, Morali Philosophię fuere addicti, ac potissime e *Sacris* literis siue immediatè, siue mediatè acceperit. Et multis quidem dignus esset laudibus, qui Veritates naturales omnes, siue Physicas, siue Morales, in quas Sapientiores omnes à mundi initio ad nostra vsque tempora consenserunt vnanimiter, simul seponeret; nam hæ non poterunt non existimari certę. 9. *Sicuti persuadere* sibi debet Peripateticus, se in Pilosophia etiam Peripatetica perfectum esse nõ posse, nisi excultus sit etiam Platonica (quod præstantissimi quoque Peripatetici, nominatimq; Albertus Magnus, ac Piccolomineus, disertè pronunciant) ita eumdẽ de Peripatetica sensum habeat Platonicus. 10. *Animaduertat Platonem* exhibere se *Grammaticum* in Cratylo: *Rhetorem* in Phœdro: *Oratorem*, & *Rhetorem* in Gorgia, in Exordijs Phœdri, Timæi, Parmenidis, Critiæ; *Logicum* in Parmenide, vbi reperiendarum propositionum artificium declarat; Vti autem *Sillogismo Demonstratiuo* in Tymeo, Parmenide, Phœdone, Philebo, Sophista, in 10. Legum, in 2. Reipublicę; *Sillogismo* verò *Captioso* in Euthydemo: *Methaphysicum*, siue de Rebus abstractis, ac Diuinis agentem in Sophista, Politico, Phœdone, Philębo, Tymeo, Simposio, Phœdro, in libris de Republica, & Legibus, in Epistolis, sed maximè in Parmenide; *Philosophum Moralem* in Philebo, in libris de Reipublica, & Legibus, Euthiphonte, Apologia, Critone, Theętero, Menone, Hippia, Vtroque Alcibiade, Simposio, Phœdro, Menexeno, Prothagora, Lysi. *Physicum* in Tymæo; quem Dialogum ne dum multi fecerunt sanctissimi Religionis nostrę Proceres Christianę Sapientię semina in eo conspicientes, verum etiam pręter bis Jenos supra tricenos à Proclo recensitos, elucidarunt, & Commentarijs illustrarunt Crantor, Aristocles, Ptolomęus, Bercyllides, Atticus, Plutarcus, Galenus, Ficinus, aliq;

plures

plures Antiqui, ac Recentiores enumerati à *Paulo Benio Eugubino* Sacræ Theologiæ Doctore in Patauina Academia quondã illuſtri Rhetoricæ Profeſſore in libro Romæ edito 1594. cui Titulus *In Platonis Tymaum, ſiue in Naturalem omnem, atq; Diuinam Platonis, & Ariſtotelis Philoſopiam Decades Tres*; In 5. autem lib. dec. 1. comparat prius Ariſtotelem, & Platonem in Naturalis Philoſophiæ inſtituto, ac materia; tum verò in Phyſica Oeconomia, & artificio, ſimulque oſtendit, vter ad Chriſtianam Philoſophiam congruentiùs iecerit fundamenta. In hoc volumine *Benij* Pietas, Eruditio, Ingeniumque non equidem vulgare, ac mediocre elucent: *Mathematicum* adeo inſignem ſe ſæpe Plato oſtendit, vt *Theon* ſummus Mathematicus, cum opus de quatuor Mathematicis Diſciplinis edidiſſet, *Compendium* in *Platonis libris* inſcripſerit, quaſi ea dumtaxat in his libis continerentur, quæ Plato in ſuis libris attigiſſet. Rei Literariæ commodis ille faueret multum, qui Mathematica Platonis explicaret loca, vt aliqui circa Ariſtotelica noſtris pręſtiterunt temporibus: At multo magis, qui Logica, Phyſica, ac Metaphyſica è Platone collecta iuxta ordinem Ariſtotelicum diſponeret; vna enim e præcipuis ſaltem cauſis, propter quas ſola in Scholis, & Academijs regnat Ariſtotelis Philoſophia, eſt Ordo, quem in ſua habet Philoſophia. 11. *Exploratum habeat*, Quinam ſint Platonis Dialogi; nam aliqui ſunt ſpurij: Ex illis autem perpendat, *Alios* eſſe ex Quintil. lib. 2. c. 15. Inſt. ad coarguendos, qui contra diſputant; *Alios* ad pręcipiendum compoſitos: Siue *Alios* eſſe Drammaticos, *Alios* Exegeticos, *Alios* Mixtos. In legendis autem illis (niſi melior occurrat) hic ſeruari poterit Ordo. Legatur 1. Theages; Amatores; ac Thęetetus 2. Sophiſta; Eutydemus; Prothagoras; ac Hippias Minor. 3. Tymæus, ſiue de Natura, & Vniuerſitate; Critias; Parmenides; Conuiuium; Phœdrus, ſiue de Pulchro; Hippias maior. 4. Euyphon; Apologia Socratis; Creto; Phœdo. 5. Philebus; Meno; Alcibiades primus. 6. Alcibiades ſecundus; Charmides; Lyſis; Hipparchus. 7. Menexenus, Politicus; Minos. 8. Libri de Republica; libri de Legibus; Epenomis. 9. Cratylus: Gorgias: Io. 10. Epiſtolæ. Non accedat autem ad eorum lectionem Mathematicarum, ac pręſertim Geometrię Ignarus. 12. *Modum tradendi Philoſophiam* per Dialogos à Platone vſurpatum ne vituperari permittat: *tum quia* ille miſcet vtile dulci: *tum quia* erat facilior iuuenibus, qui ante per Dialogos ſaltem inter Auditorem, & Magiſtrum pręexercebantur, & hic modus vſurpandus erat in diſputationibus cum alijs Philoſophis, ac Sophiſtis; *tum quia* cum ex conceſſis ad Concluſiones procedatur in Dialogis, exactiſſimæ Concluſiones ſunt; *tum quia* Dialogi ſunt ſimillimi ratiocinationi mentis noſtrę; *tum quia* voluit imitari Mercuriũ Triſmegiſtum, cuius

opera

opera in Ægypto vidit; *tum quia* modus ille fuit opportunissimus ad Sophistarum superbiam frangendam, detegendamque ignorantiam; & Iuuenum mentes inanibus Sophistarũ disciplinis deprauatas corrigendas &c. 13. *Perpendat haud verum* esse; quod Plato in libris suis nihil affirmet, sed solum in vtramque disputet partem; Præterquam enim id falsum omnino deprehenditur nominatim in *Tymæo*, *Critone*, *Phædone*, *Apologia*, in *libris de Republica*, ac *Legibus*, in cęteris etiam contentiosis alteram sępissimè partem infirmat, alteram probat, ac sequitur; nec potest non Socrates multa concludere, & affirmare ex rebus ab aduersarijs concessis &c. vt bene contra Tullium, aliosque euincit *Benius* lib. 1. ad obiect. 9. 14. *Notas habeat Academicorum sectas*; quarum Prima dicta fuit *Vetus*, in qua fuit Plato, postea *Speusippus*, *Xenocrates*, post eos; *Polemo & Crates*, *Crantorque*. Secunda *Noua*, in qua fuit *Arcesilas*, *Lacides*, *Egesinus*: Cuius auditor *Carneades* *Tertiam*, siue *Mediam* instituit, quam propagauit postea *Clitomacus &c.* & post *Speusippum* quidem ex nouis Academicis trecentas ferme opiniones, siue sectas emersisse ex Varrone plures referunt. *Qua ratione illæ Tres* pręcipuę inter se discreparint, perspectum habeat. 15. *Quinam in quacumque ætate fuerint* Sectatores, ac Interpretes Platonis, animaduertat, eosque ex Ordine legat, simul cum Peripateticis, & alijs, qui Platonica conuellere Dogmata conati sunt: Nunquam tamen dicacitatem nonnullorum Peripateticorum, vel Platonicorum imitetur, imò cęteris paribus hos semper in minori doctrinæ prætio habeat. Catalogum ex ordine Alphabeti interpretum texit satis luculentum *Ant. Posseu.* e docta Societate Iesu in *Appar. ad Phil. tractat. 2. c. 11.* 16. *Illos, tanquam minùs genuinos*, Platonis Sectatores, ac Interpretes admittat, qui tot allegorijs, symbolis, siue potius portentis, ac fabulis Platonis doctrinam cumularunt, vt nouum quasi Proteum Platonem effingere visi sint, eaque cum audacia fidei nostrę mysteria Platonicis decretis miscent, vt Platonem magis reconditam misticam Theologiam, quam S. Dionysium Areopagitam, scripsisse ex illorum pronunciatis colligatur. *Vtinam* hęc culpa fuisset solummodò antiquiorum, & nõ recentiorum etiam, vt *Ficini*, *Diacesij &c.* Si aliquas abstrusas notiones videtur sectatus in *Phædro*; at non in omnibus. Inuenta sunt illa Interpretum, qui ingenij alicuius compotes, at iudicij expertes sunt; & malè merentur de Platone, eo etiam nomine, quod multi inde ab illius lectione retrahantur, haud ea percipientes mysteria, vel e Platonis libris ea non colligentes. 17. *Ne Sinat* vituperari Platonem, ex eo quod aliquando *allegorias fabulas &c.* reponat; hę enim cum nouitate admirationem, cum festiuitate voluptatem afferant, Iuuenum maximè animis miram afferunt alacritatem ad intima Philosophiæ arcana penetran-

netran-

netranda, quæ sub illis latent. Et mos quidem fuit antiquorum Græcorum sapientū sub illis Philosophiam occultare, sicuti Ægyptiorum sub Hieroglyficis. Hæ quidem explicandæ, sicuti non semel fecit Aristoteles. 18. *Sit Græcæ linguæ* Peritissimus; secus eas dotes, quas in illius oratione suspexerunt semper omnes, & ad miraculum vsq; prædicarunt, assequi non poterit. Ex eius quidem Schola extiterunt *Demostenes, Isæus, Æschines, Hiperides* excellentissimi Oratores; ac Prothagoram latinę donasse linguę Cicero ipse fertur: Si sit etiam valde huius linguæ peritus, poterit multas corrigere interpretationes, aptiores aliquas reddere, sensusq; aliquos magis habere perspectos. Si Imperitus sit, aut non satis peritus, celebriorem aliquem interpretem adhibeat; si quid dubij emergat, cum peritissimis, maximè natione Græcis, conferat. 19. *Non habeat fidem Versionibus* Platonis, quæ passim circumferuntur, etiam editis à Viris doctis; non paucę deprauatæ sunt ea etiam de causa, quod exemplaria Græca perfecta non habuerint. Aliqua ex his sunt adeo inepta, ac mendosa, vt sine stomacho legi nequeant. Minor quidem suspicio de fidelitate librorū Platonis, quam Aristotelis rationabilis esse potest; nam non solum e Strabone, & Plutarco habetur, eos à rudibus hominibus *Apellicone Teio, & Tyrannione Grammatico* restitutos pluribus in locis &c Verùm etiam & Simplicius, ac Philoponus sæpè testantur ab *Aspasio* homine in Philosophia non vsque adeo instructo multa Aristotelis loca immutata, restituta &c. 20 *Cum Perillustris*, ac *Excellent. Fortunius Lycetus* ortus in Genuensi Vrbe ob viros, quos Armis, Sciētijs, Dignitatibus maximè Ecclesiasticis insignes semper protulit laudatissima, Primus Theor. Med. in Gymnasio Patauino Professor eruditè satis pro more libellum conscripserit de *Pietate Aristotelis*; Videat, an e publico literarię Respublicæ bono foret similem de *Platonis Pietate* conscribere. Minoribus certè fuisse videtur notatus vitijs Plato, quam Aristoteles, ac illustriora ex illius dictis pietatis semina videntur posse colligi, quam Aristotelis. Certè *Sotus*, & *Catharinus* illum non esse damnatum non imprudenter existimari posse, iam scripserunt. 21. *Cum Alcinous* Isagogen in Platonem conscripserit, quam e Gręco versam *Dionysius Lambinus* prę alijs accuratius, Scholijs illustrauit, & tamen *Possev.* afferat, id quod nos quærere, ac pręnosse de eodem Platone debemus, non omninò suppeditare; *secum discutiat*, an illi addenda sint nonnulla, quæ etiam faciliorem Platonis intelligentiam nobis subministrent. 22. *Platonis vitam legens*, peregrinationesq; nominatim susceptas in *Megariam, Cyrenem, Ægyptum, Italiam, Persiam*, vt humanæ copos fieret sapientię, *noscens* indignetur secum ipso, si graues in patria, vel in vicina patrię Vrbe degenti nimis sibi videantur labores in decurrendo Scientiarum, Virtutumq;

O stadio.

stadio. Ad hanc rem aptè nonnulla *Quintil.* in fine *lib.* 2. & 12. *Instit.* 23. *Peculiariter attendat* loca illa in Platone, e quibus *Philo, Origenes, Eusebius, Arriamq;* & alij dicuntur suas hęreses, suosq; errores hausisse; obseruetq; An ex praua eorum intelligentia, An ex nimia ergà Platonem beneuolentia id ortum habuerit. Quare vel bene ipse loca illa interpretur ad mentem Platonis, aut illi nunquam sit adeò addictus, vt in dissonos Veritatibus Catholicis sensus abeat. Studiosum se Platonis exhibebit, si cum probabilem re vera expositionem habent illius dicta, ostendet illum Veritatibus Catholicis non dissentire: minùs verò studiosum Catholicę Fidei se exhibebit, si Platoni perfectam, quam nos Christiani, Trinitatis notitiam cōcesserit. Nunquam pœniteat illum instar S. *Augustini* nimis Platoni adhęsisse. 24. *Ita Platonis sit* addictus sectę, vt nulli infensus sit, nisi Sophistarum instar Platonis; imò ex vnaquaq; optima, si tamen Platonicis conformia Principijs (quę exactissimè teneat) dum Platonica desunt, illi adiungat. 25. *Legat*, quę *tract.* 2. in *App. ad Phil. per* 13. *cap. de Platonica Philosophia* tradit *Posseu.* licet non omnia approbanda, & maximè dum *cap. postremo* vult, ab optimis quibusque, ac verè doctis magnifieri *Io. Baptistæ Crispi* de *Platone* Iudiciū; aliquos enim errores saltem immeritò hic tribuit Platoni. *Multa* certè dicta Opusc. 2. de *Philosophia*, ac *Textu Aristotelis* c. 8. ac 10. opportuna valde hic esse poterunt.

Ad. Reu. e Religiosissima Capuccinorū Familia P.F.
IOANNI FRANCISCO SCOTO PLACENTINO
Qui muneribus in suo Cœtu honorificentissimis perfunctus
Nouitiorum Magistri partes iam diu summa cum laude sustinet;
Suæq; præclaro Vitæ Instituto Virtutes referre nititur,
Tum S. FVLCI Scoti Episcopi Placentiæ, postea Papiæ,
Ex Antiquiss. atque Sanctiss. *Canon. Regul. Lateran.* Ordine,
Cuius dies Festus in *Martir.* *Rom.* 26. Octob. reponitur;
Tum BERNARDINI Scoti S.R.E. Cardinalis
Archiepiscopi Tranensis, demum Episcopi Placentiæ,
Cuius Summæ Probitati, Prudentiæ, ac Sapientiæ
Post Primos Quatuor Parentes Primogeniti *Clerici Regulares*
Felicissima Suæ Religionis Primordia adscribunt;
Tum Præstantium e suo Ordine Virorum,
Quibus (dempta Pietate, ac Verecundia) persimiles
A *Iusto Lipsio* dicuntur fuisse *Stoicorum Antesignani*:
Et Perillustri, Excellentissimoq; Domino
M. AVRELIO GALVANO FERRARIENSI
In Pat. Gymn. in Primi Paritate Loci Iur. Ciu. Profess.
Quem instar Sapientiss. Parentis *Alexandri* 39 annis C.I. Lect.
(Hic quidē 18. agens annū I.C. adhuc Auditor in Patria Acad.
Ense Armatus *l. Gallus ff. de lib & posth.* explicauit,
In eamq; Librū scripsit *Gallus Rediuiuus* inscriptū, ter editum)
E Moralis Philosophiæ, ac *Stoicæ* præsertim, Pronunciatis
Cæsarearum Legum Cognitionem hausisse,
Vel satis comprobat de *Vsufructu* Liber nuper euulgatus:
Animaduersiones Vigintiquinque
PRO STOICÆ PHILOSOPHIÆ STVDIOSO
IVLIVS CLEMENS SCOTVS
Placentinus Comes &c.
Alterius Consanguinei Pietatem,
Alterius Amici Doctrinam Suspiciens
D. D. D.

Caput Duodecimum.

1 ANte Cæteros Cælites veneretur S. Pantænum (cuius dies Festus in *Martirologio Romano* reponitur 7. *Iulij* virum Apostolicum, & omni Sapientia ornatũ, Philosophum Stoicum; tum *S. Hieronymum*, qui peculiariter *Stoicos* Christiano *Dogmati in plerisq; concordare in c.* 11. Isaię affirmat; postea S. *Carolum Borromæum*, qui sępè fassus est, se *Epicteti* libris impulsũ fuisse ad Humanarum Rerum Contemptum Diuinarumque Amorem. 2. *Si qua Stoicorum* Dogmata contineant Catholicę Fidei aduersantia, vel non satis congrua, reijciat, & contra Stoicos Catholicam tueatur Veritatem. Nunquam verò rationes (nisi eas quoq; soluat) pro Stoicorum effatis contra Catholica Dogmata excogitet. 3. *Cum Arnobius*, ac *Tertullianus* Stoica sæpe laudauerint Dogmata, Platonicis, & Aristotelicis potius infensi; & S. Pantænus ob præcipuam eruditionis gloriam in Indiam missus, vt Christũ apud Brachmanas, illiusq; gentis Philosophos prædicaret, Alexandriam reuersus ibi plurium spatio annorum nobili præfuerit Scholæ (legi possunt quæ de hoc Sãctissimo Viro nobili e Stoicis Philosopho tradunt inter cæteros *Euseb lib.* 5. *c.* 10. & ad annum 181. *ac Baron. tom.* 2. *Ann. Eccl. ad annum* 185. ac *in Notis ad Martirol.* 7. *Iulij*) in qua Stoicam profitebatur Doctrinam, & *Clemens Alexandrinus* (de quo inter cæteros *S. Hier. Ep. ad Magnum* inquit, *Clemens Alexandrinus Presbiter Ecclesiæ, meo Iudicio omnium eruditissimus*, quid *non in illius libris eruditum, imo quid non e media Philosophia* !) S. Pantęni in Schola successor, se Stoicum & in Schola docens, & libros euulgans exhibuerit, Stoicorumq; Dogmata Christianis accõmodauerit, quibus esse valde affinia *maximus quoq; in interpretãdis Scripturis Ecclesiæ Doctor* apertè pronunciauerit; adeoq; S. *Patres* priscis Ecclesiæ temporibus, sicuti in Naturali, & Contemplante Philosophia Platonicæ præ alijs, ita in Morali, & Actiua Stoicæ Philosophiæ prę cæteris videntur fuisse addicti: *Intelligat*, se à nullo posse meritò vituperari, si Moralis Philosophiæ Stoicæ studium ante cæterorum Moralem Philosophorum Catholicis suadeat Viris, in eoq; insudet quam maximè; imò sibi suadeat hinc à pijssimis, prudentibus, ac Sapientibus Viris summas potiùs laudes reportaturum. 4. *Norit*, multorum spatio annorum, vel vna cum *Platonica*, vel solam quoq; primas obtinuisse sedes Stoicam Philosophiam, ac nominatim M. *Antonini* æuo, *qui Apollonij*, *Sexti*, *Iunij Rustici*, aliorumq; Stoicorum Disciplina excultus ea *Sapientia* (quam præferunt quoq; illius libri) *Fortuna* etiam in Bellis celeberrimis, ac *Probitate* fuit, vt aurea Saturni sæcula retulisse censeretur, nemoq; cum funus illi duceretur, plangendum putauerit, certis omnibus (sic habet *Capitolinus*) quod a *Dijs commodatus* ad *Deos* redijsset. *Octauianus* quoq; *Augustus* Imperij Romani Formam ex Tyrannide in Regnum Conuertit, vbi cele-

celeberrimæ Stoicorum Disciplinæ sub *Athenodoro* Stoico se tradidit. Veteres etiam *Iurisconsultos* Stoicorum potiùs, quam aliorum Philosophorum, Doctrinis fuisse imbutos, eruditis perspectum est: & licet Stoici plures habuerint insectatores, nominatim ex Peripateticis, & Academicis, in omni tamen æuo, habuisse eorum Scholam semper illustres quoq; sectatores. Etiam Ciceronis tempore Stoicorum secta plerisque erat infensa; nam. 4 *Tuscul.* ait, *licet insectemur Stoicos metuo ne soli Philosophi sint.* Fieri potuit (quod etiam modo fieri potest) ne multi Stoicorum Disciplinam odio fuerint prosecuti, quod vitijs contaminati de Virtutibus illos altius prę alijs sentientes, ac differentes à se repulerint, ne Vitia tacitè Saltem illorum oratione sibi obijci viderentur, eosq; potius amplexati fuerint, qui in Contemplatione naturę tantum versabantur, & in superuacuis quibusdam subtilitatibus, ac Disputationibus tempus terebant, ac Sophistæ dicebantur; à quibus educari Iuuenes omninò vetuit *Anytus* apud *Platonem*, qui & insanissimas Ciuitates eas appellat, qui eos non expellit. Et tamen qui de moribus agunt, vel *Soli* (vt videtur etiam sentire Cicero præter alios) vel saltem *Pracipui* Philosophi sunt. 5. *Quamuis reliquas* Philosophorum Sectas, primarias saltem hoc est, Poeticam (sic Iustus Lipsius primam nominat) Ionicam, Eleaticam, Megaricam, Pythagoricam, Academicam, Epicuream, Scepticam, ac Peripateticam vna cum earum Principibus, præcipuisq; Asseclis, & multò magis cū singularum Principijs, per quę vna seiungitur ab alia, explorata habere debeat, vt possit certiùs cognoscere, *In quibus Stoica Philosophia* illis dissentiat, vel consentiat; *Quænam Stoici* ab antiquioribus acceperint, *Quænam* addiderint &c. in *Socratica* tamen, quę apud Platonem est, desudet potissimum; nam Stoica Paradoxa plerumq; Socratica sunt. Socrates autem fuit, qui Philosophiā pristinę laudi (nam antiquiores Sapientes, si excipiantur *Thaletes*, & *Archelaus*, potissimū Morali deditos fuisse, multi constare existimāt) summa cum approbatione restituit. 6. *Stoicæ Principis* sectæ, siue *Zenonis*, præcipuorūq; illius Sectatorum in omni æuo, Mores habeat notos, ex his enim non solummodo multorum calumnias cōtra Stoicam sectam reijciet facilè; verùm etiam agnoscet. *In quibusnam Stoici a Cynicis*, quorum Dux fuit *Antisthenes* Socratis Auditor, discrepent, & *Quinam* e Successoribus insequentibus sæculis minus præcipuis Stoicis conformes fuerint, & quorum causa Stoicorum nomen apud aliquos malè audierit. *Animaduertat* similiter, *Quænam Stoici posteriores* addiderint prioribus, & an in aliquibus ab illis discesserint; nam qui in principijs quibusdam dissenserint, licet in multis consentiant; haud simpliciter Stoici erunt appellandi. 7. Cum omnes Stoicorū libri, qui plurimi erant (si excipiantur *Senecæ*, & *Epicteti* aliquot) perierint, eorum Doctrina ex alijs,

apud

apud quos superest, Auctoribus colligenda. Euoluendi quidem præ cæteris Epictetus, ac Seneca, cum hi habuerint, habeantq; peculiares in Stoica Philosophia laudes: Scholia quoque, Annotationes, ac Interpretationes, & Cōmentarios nonnullorum nominatim recentiorum in hosce libros (reiectis tamen semper ijs, quæ Catholicæ Veritatis, moribusque Christiano homine dignis repugnant) perlegere erit opportunum. Vt eosdem euoluant, hortetur huius Philosophiæ studiosus quoslibet; nam e nullis, quos Ethnici scripserunt, libris, nullus maiora, maximè ad *tranquillam*, inter aduersa etiam, ducendam *vitam*, reportabit commoda. 8. *Finem Stoicæ disciplinæ* attendat sedulò, qui fuit *Virtutibus, illisq; eximijs hominum animos exornare, vitijs prius relegatis, animi motibus temperatis*, siue *ad moderationem reuocatis &c.* cum tamen dicatur Peripateticæ doctrinę finis esse rerum naturalium cognitione mortalium animos imbuere: Quam tamen, sicut & cęteras Artes liberales, existimarunt sapientiores Stoici debere *rudimenta nostra*, non opera esse; *præparandum* illis ingenium, non detinendum; *tandiù* illis immorandum esse, quandiù nihil nouimus agere maius; *& solum* tanquam fręno coercendos Iuueniles animos, ne alijs distraherentur; hominumq; verè sapientum esse illas non discere, sed didicisse, ac se in ijs exercere, cū vellent nihil agere; aut potiùs illis vacare, tanquam parergis. Quare licet huius Philosophię studiosus à se Physicarum, reliquarumq; Disciplinarum studium a se penitus remouere non debeat, nec alijs illud dissuadere; in ijs tamen, quæ ad Mores pertinent, tum primam, pręcipuamque collocet operam ipse, tum vt alij etiam collocent, curet. 9. *Perpendat* mirabilem esse apud Stoicos veros (nam Chrysippus, & alij à Zenone, & Cleanthe in plerisq; dissentientes pugnantia dixerunt) rerum contextū; respōdent enim extrema primis, media vtrisque, omnia omnibus, vt fassus est etiā *Academicus Piso*, imò & *Cato* apud Ciceronem: quod non est facilè in alijs Philosophis reperire, vnde in varias, quæ Aristoteli ipsi opponuntur, Incōsequentias, in variasq; Peripatetici abiere sententias. *Primum illorum Axioma*, seu *Decretum*, ex quo reliqua quæ docent, videntur fermè omnia consequi, teneat, mentiq; habeat fixum, Hoc est, *Summum Bonum esse Virtutem*, seu *Honestum*; nomine autem *Virtutis* intelliguntur omnes virtutes, quę iuxta Stoicos sunt ita inter se connexe, vt alia seorsim ab alijs haberi nequeat. 10. *Attendat*, Stoicos veteres non indulsisse eloquentię, vt obseruat quoque *Quintil. lib.* 10. *c.* 1. qui addit *lib.* 12. *c.* 2. illis defuisse copiā, nitoremq; eloquentię; adeoque etiam ipse potissimum insudet, vt oratio sua sit perspicua, non valde sollicitus quibusnam vocibus suos explicet sensus; *Solent eos, qui hærent in vocabulis*, & in ijs *sunt occupati, res ipsas effugere*, legatur *Clem. Alexand.* 1. *&* 2. *strom.* 11. *Quæ* Peripateticorum

rum

rum, Academicorumq; imò & ipsius Platonis, ac Aristotelis moribus, ac doctrinæ à pluribus solent obijci, nota habeat; vt si quando quędam Stoicis, eorumq; disciplinę à Platonis, Aristotelisq; sectatoribus obijcerentur, similia illis obijci possint. Rationes quas illi afferunt ad tuendum Platonem, Aristotelemq; in pluribus, eędem propugnare queũt Stoicos; quorum tamen singulorum omnia dicta, factaq; excusare nolit. Cum tamen Seneca fuerit inter, Stoicos primarius, acerrimusq; Vitiorum insectator, si quę illius moribus illatæ calumniæ immeritò, vindicare conetur: Illius tamen orationem oratori haud imitandam suadeat. *Quintil lib.* 12.c.10. dicendi genus Senecæ vituperat acriter, eo quod adolescentes remouere cuperet ab eo vitioso & corrupto dicendi genere ibi commemorato. *Quod aut Puerilibus sententiolis lasciuit, aut immodico tumore turgescit, aut inanibus locis baccatur, aut Casuris, si leuiter excutiantur, flosculis nitet, aut præcipitia pro sublimibus habet &c.* cõtra quod etiam deliniens praua quadam voluptate puerilia ingenia, & hoc gratius, quo propius, scripserat lib.2.c.5. 12. *Quæ Peripatetici*, alijq; opposuerint Stoicis Placitis exploratissima habeat. Nouerit pleraq; malè ab his intellecta, nõ integrè prolata, dissonũ planè sensum illis tributũ, & cum in definitionibus multis, siue acceptionibus terminorum discreparint, haud esse mirandum quod in Conclusionibus dissentiant. Ex suppositionibus quibusdam factis arguitur benè contra Stoicos: At illæ nõ sunt Stoicorum, sed ipsorum arguentium. 13. *Notet* ea, in quibus cõueniunt Peripatetici Academici, Stoici &c. Hęc enim quam maximè ad veritatem accedent, nisi Fidei repugnent. 14. *Verus Stoicus* nunquam Academiæ, vel Licæo tribuat, dicta, factaque nonnullorum, qui se Platonicæ, aut Peripateticæ sectæ asseclas professi sunt, vel profitentur, dum e legitima Platonis, vel Aristotelis doctrina prauè gesta, aut dicta haurire non potuerunt: Secus Stoa Stoicorum quorumcumq; vitia illi tribuent: si autem illi etiam adhuc tribuerint, eos haud imitetur. Vindicet potiùs & hosce, & alios a multorum calumnijs imitatus Senecam, qui Epicurum ipsum *Sancta, & recta præcipere,* & si *propriùs accesseris, tristia* aperte docet. In *Iucunditate* orta ex prudentia, alijsq; virtutibus *summum ipse bonum* collocauit, vt liquet ex illius *Epist ad Menæceum &c* 15. *Ethicos Aristotelis libros* ad Nicomachum (animaduersis tamen illis, in quibus dissentiunt Stoici) diligenter euoluat; nulli enim antiquiorum libri meliora ipso in ijs, quę ad naturam morum, & originem spectant, afferunt. Ea forsan hausit à *Socrate* (si fides habenda *Ammonio* scribenti *Aristotelem* triennio *Socratis* fuisse Auditorem) quem ipsemet Aristotelis docet fuisse primum, qui de Moralibus virtutibus vniuersè definire laborauerit. In his quidem non sistat, sed ad virilem Stoicorum Sapientiam vltrò

progre-

progrediatur. 16. *Secutus* ex ipsismet Stoicis *Epictetum*, ac *Senecam* non tantùm ipse vni se alliget e Stoicis; verum etiam in Platone, Xenophonte, Aristotele, Cicerone, Plutarco, Laertio, Luciano, Stobæo, Philone &c. & maximè in Sacris literis, S. Patribus, Christianis Doctoribus, ac Theologis Catholicis quæcumq; ad ingenerandum animis virtutis amorem, morbosque & affectus animi persanandos prodesse poterunt, studiosissimè conquirat; apesque imitatus quęcumq; ex diuersa lectione congesserit, adhibita ingenij cura in vnum saporem varia hęc libamenta confundat, vt etiamsi apparuerit vnde sumptum sit, aliud tamen esse, quam vnde sumptum est, appareat. 17. *Secum accuratè perpendat*; An e re literaria, communiq; Christianarum mentium commodo foret, *Stoicæ Doctrinæ Corpus quoddam conficere* iuxta Methodum à *Comite Gaspare Scioppio* propositum in libro, cui Titulus, *Gasparis Sciopij Elementa Philosophiæ Stoicę Moralis &c.* impresso Moguntiæ anno 1606. dicatoq; *Cynthio Aldobrandino* Cardinali S. Georgij. Liber hic à Probis, ne dum Eruditis Viris, euoluendus esset accuratè; Nam licet libri alij iam editi, ac edendi (quorum sicuti & cæterorum omnium hęredem vniuersalem instituit sibi amicissimum Perillust. ac Excell. D.D. *Io. Michaelem Pieruccium*, in cuius domo plurium spatio annorum vitā traduxerat) non superessent modò; satis Inuidię, Malignitatis, Detractionisq; summę coargui apertè cognoscerent illos, qui purum Grammaticum fuisse Comitem Scioppium affirmarent, literarum Monopolium penes se tantum esse iniquissimis artibus contendentes, vt facilius suo quosuis regerent imperio; solùm enim illi, quibus in Scioppium maleuolentia, ac liuor Veritatis lucem abstulit, pernegare queunt, illum fuisse pluribus imbutum scientijs, ac in Morali Philosophia nominatim instructissimū. Ex hoc etiā libro pateret singularis *Scioppij* Pietas, acerrimumq; illius in Catholicæ Ecclesiæ commoda studium cum *summa in Romanam Ecclesiam propensione*, pro qua ne dum pluriū, iam editorum quoq; conscribendorum librorum laborem suscepit contra nonnullos illius oppugnatores, verū & apertum mortis discrimen adijt Matriti 21. Martij 1614. Vndecim hominibus non Catholicis ob vulgatum pro *Romano Pontifice* librum vulnera illi per se lęthalia infligentibus; de quo modo etiam processus Hispanicè scriptus authenticus, firmatusque Matriti 12. Iulij eodem anno testimonio quatuor scribarum Regiorum apud eumdem Excell. *Pieruccium* Pandectarum nunc in Patau. Acad. Lectorem extat. Notū esse scripsit quidē *Ferdinandus* Austriæ Archidux literis Pragæ datis 26. Septembris 1610 *Quam instanter, &* feruidè Sacrę Cęs. Maiest. & suus Consiliarius Gaspar Scioppius labanti Catholicæ Religioni a multis iam annis suppetias tulerit, & quantū interea suis in lucem editis libris, & lucubrationibus fructum

in Republica Christiana fecerit &c. & huiusmodi propositum etiam porro continuare *statuisse &c.* Qui addit, illum *Ob singularem Doctrinam* (non Grammaticam tantum) *& qualitates* haud *vulgares omnibus beneficijs dignum esse.* Idem Imperator electus in literis Viennæ Scriptis 22 *Septembris* 1628. eumdem Scioppiũ (quem in literis etiam ibidem 3. *Martij* 1632. appellat *sibi, & Imperij Dilectum, fidelem &c.*) dilucidè affirmat, *Vitam, & studia sua in quiete, & Diuini Cultus frequentatione* finire solummodo desiderasse &c. Hæc, aliaq; in Scioppij laudem est legere in integris literis pluribus Virorum omni exceptione maiorum descriptis in *Horto Crusiano* à pag. 139. ad 146. edito Francofurti 1648. à Religiosissimo, Doctissimoq; P. D. Romano Hay ex Benedictino Ordine: Inter has autẽ reponitur Epistola ad eumdem data ab Adm. Reu. P. D. Gabriele Bucelino ad eumdem P. Romanum Vueingart. 6. Ianu 1640 (modò hic integerrimus, ac eruditissimus Vir Venetijs moratur in Monasterio S. Nicolai de Littore, scriptioni plurimorum voluminum, quorum Indicem iam emisit, vacans) in cuius initio hęc leguntur. *Mirati sunt* omnes nostri, qui Ecclipsin Soli moliantur: Ego vitium oculorum interpretor, & impingentibus ad tanti Astri radios condoleo, nunquam, nisi persanato oculo, illuminandis. *Manduconem Vueingartensem quod attinet* (quidam in edito libro Gasparem Scioppiũ, qui in Monasterio Vueingartensi in Suecia aliquamdiu moratus fuerat pro studiorum suorum prosecutione rogante Arehiduce, ac postea Imperatore Ferdin. II. *Ordinis Benedictini Manduconem* appellauerat) *etsi Manducones* huiusmodi plurimos aluerit S. P. Benedictus, hoc tamen, de quo loquimur, illi vix aluit magis sobrium, vt admirationi religiosissimis quibusq; esset; tanta in homine sæculari sobrietas, frugali contenta prandio, *cęna integrum annum nulla, vix frigidæ sub noctem haustu, & solo panis modico, admissis.* Hæc ille. Vtinam inter Catholicos nulli, & maximè illi, qui se peculiariter ad oppugnandos Lutheranos electos esse arbitrarentur, illorum, similiumq; hominum morem amplectantur, *fallaciter*, & *insidiosè quicquid ipsis accommodatum, causęque suæ vtile videtur, effingentes*, vt contra eosdem Lutheranos idem Scioppius agens in Concl. pag. 153. eiusdem libri Elem. Stoic. Phil. habet. Vtinam nulli ex ijs præcipuè, qui tenentur Christi vestigijs insistere præcęteris, *plumbeas gerant iras*; quod Crimen eò perniciosius foret, magisq; scandalosum, quò sub Caritatis, & in Ecclesiam amoris specie velaretur, idq; apud parum prudentes, & qui mores hominum, ac nominatim illorum, qui se Spirituales dicunt, recensitos peculiariter in lib. inscripto, *Inganni della Vita Spirituale*, P. Francisci Staderę ex ingeniosissima Societate Iesu, haud notos habent. Sapienter enimuerò *P. Henricus VVagnereck* ex eadem inclyta Soc. Iesu in *Vin-*

dic.

dic. Polit. Dilingæ impressis 1636. in Dedicatoria ad Cardinalem Bentiuolum ait, *Nullam Capitaliorem* improbitatem esse, quam eorum, qui tum, cum maximè fallunt, id agunt vt boni viri esse videantur, & seu patrociniū, seu suffragiū apud illos dolo malo sibi cōparent, *quib. si intus, & in cute noti essent, nigrum theta procul dubio referrent.* Addit in Præf. *Nouum non est, homines improbos virtutis specie, vel eruditionis fama, ac fallaci sæpe præiudicio, patrocinium, & commendationem sibi comparare.* Hi enimuerò homines non Christiana tantum, ac Stoica verum qualibet alia morali Philosophia se destitutos declararent. Purgante eorum Flauam, Atramque Bilem medicamento illi equidem indigerent De his satis. Iste *Scioppij* quidem liber ad Piorum, Eruditorumq; hominū vtilitatē esset recudendus. 18. *E libris*, quos legit, ac nominatim Philosophorū, & ex his præcipuè illorum, qui se Academicos, vel Peripateticos profitentur, laudes Stoicorum colligat simul cum illorum Vituperationibus, ac dicterijs in illorum Philosophiam, hisque respondeat, & quandoq; ad hominem. Si asserant v.g. Stoicis infensi, Stoicorum dicta, esse *Spinas*; illa ipsemet appellet *Roseta*, quæ præclarissimorum documentorū rosas includunt: *At spinæ sint*; pungunt, stimulantque animum ad virtutem semper; An non etiam Aristotelis dicta Spinę etiam nominari poterunt? Si *obscura* esse illi affirment; *At* subdat, hebeti ingenio hominibus, & qui Sapientiam e Cælis suo illabi animo absq; vllo labore cuperent. Nonne *obscurus* etiam Aristoteles à multis censetur adeò, vt similis Oraculo dicatur? Patent omnibus, quæ de Aristotelici styli obscuritate censuerint *Trebat.* apud *Cicer.* initio *Top.* Rodulphus apud Ioannem Visorium in Proem. Top. Cic. Themistius ipse 1. Phy. &c. Si *Breuia* sunt *Stoicorum dicta*; An non etiam Aristotelis? Philosophia haud est populare artificium, vel ostentationi paratum; in rebus, non in verbis est. Hæc illustranda sunt ab interprete. Haud illi à republicę administratione homines remouent, sed potiùs optimis consilijs magistratus imbuunt, homines que idoneos ad eos ineundos excitant. Volunt frequentari fores potentium, cum ratio id postulat pro patria, amicis &c. Eorum amicitiæ semet *applicare* sapientem, non *implicare* &c. Haud abhorrent à vestitu, victuq; cuiuslibet statui congruo: delitias solum quasdam reijciunt: Haud reddunt Stoicorum effata homines asperos, aut acerbos, aut boni communis osores; seueros quidem illos faciunt, nō molles, vero, sinceroq; amore prosequentes humanum genus, communibusque bonis attentos. Haud *Eutrapeliam* vituperant; imò docent conuiuari (infra tamen ebrietatem) conuiuia hilariter agitare, lyra, siue cythara canere, facetijs in loco vti, quodam vrbanitatis lepore orationem condire, saltare, esse gratiosum, iucundum, allicientem homines ad amicitiam suam &c. Si illorum, quæ nonnulli

obijciunt Platonis, & Aristotelis doctrinæ, habenda esset ratio, eorumq; mens non sedulo exploraretur; plura possent illis maiori digna reprehensione adscribi, quam quæ Stoicis. 19. *Ne putet*, Stoicos in sola Ethica fuisse prçcellentes. *In Logica* illi valde excelluerunt, & ita vt *Crisippea* Aristoteleæ prælata fuerit, ac nullum in colligendo, ac probando quç instituisset, aut probando acrius, aut concludendo subtilius Stoicis præpositum fuisse multi asserant. Legatur *Quint. lib.* 10. *c.* 15. *& lib.* 12. *c.* 2. Certè S. August. lib. 1. contra Crescon. c. 12. ait. *Libri Stoicorum nos Dialecticè disputare docuerunt*: ac Stoicos *Logicam sibi vindicare* scribit S. Hier. lib. 1. adu. Ruf. In *Naturali* Philosophia suas etiam habent laudes. Comparari etiam videntur posse cum Platone circa illa, quæ tradunt de Deo, ac Diuinis. Nemo quidem de *Fato, Prouidentia, similibusq; Diuinis* subtilius, vberius, verius scripsisse à compluribus existimatur præ Stoicis. *Est* verissimum quidem, quod illi in sua Philosophia tradenda sibi tantum habeant vltimò propositum *Honestum*, propositam *Virtutem*. Vt ergo quis totius Stoicæ Philosophiæ peritiam habeat, studium quoque impendat in illis, quæ circa Rationalem, ac Naturalē Philosophiam tradiderunt, eaq; vel ipse ex eorum libris colligat, vel ex aliorum collectione iam facta habeat. Colligere hæc, ne dum Stoicorum Paradoxa interpretari (quod circa multa etiam prçstitit Comes Scioppius) conatus est multa cum laude eruditissimus hoc çuo *Iustus Lipsius*. Asserendum quidem est, huiusmodi Philosophię partes fore mancas, mutilasque, nisi simul quoque addantur, quæ Plato, & Aristoteles, ac alij Philosophorum Duces tradiderunt; quos Stoicus pro merito laudare debet, suamq; dignitatem cuiq; tribuere. In quibusdam præstat Stoica Academicæ, ac Peripateticæ sectę; in quibusdam hę prę Stoica excellunt. 20. *Ea quæ pertinent* ad Passiones, Affectusq; animi, eorumq; singulorum *Moderationem*, e Stoica disciplina haurire studeat quam maximè. Non diù versetur in tractanda eorum definitione, diuisione, ac numero; sed potius in percipiendo, *Qua ratione* Animi Affectus curandi sint, si malitiam contraxerunt, ab eaue præseruandi: *Officium* potius virtutū, vitiorumq; proprietates, quam eorum Definitiones scire satagat: *Mediorum*, quç ad Honestum necessaria, vel opportuna sunt consequendū, quam Honesti vt sic, potius notitiam assequatur. In definitionibus tamen, Diuisionibus, Numero Affectum, Virtutum &c. Stoicorum etiam sententiam amplectatur, ac tueatur. 21. *Stoicorum Paradoxa* omnia in vnum colligat, eaque interpretari iuxta illorum mentem, veritatemq, ibi latentem manifestare ex eorum præcipuè dictis enitatur. Inopinata sunt illa, sed non falsa. Eorum intelligentia haud humile, abiectumq; ingenium exigit. Intimam illorum doctrinam ex aliorum, siue Poeta-

rum

rum, siue Philosophorum dictis, imò & exemplis, confirmandā curet. Sunt illa veluti Stoicæ Philosophiæ Elementa; Vocantur Decreta, Scita, Placita, Axiomata, quæ si quis satis assequatur vnà cum Stoicorum ipsorum Præceptis (hæc distinguenda sunt à Decretis; Vtraque autem necessaria) Philosophia Ethica Stoica satis informatus erit. Illa Philosophiæ huius Moralis Pars, quæ tradit Decreta, & Paradoxa de *Æstimatione* finis, seu extremij; Bonorum, Malorum, & Indifferentium; Honestorum, ac Turpium; Virtutum, & Vitiorum: *De Appetitione*, & Auersatione: *De Sapiente*, hoc est, de Rectè æstimante, & appetente; dicitur *Dogmatica*. Quæ Continet Præcepta de Appetitionum, siue Affectuum Medicina Purgante, ac Præseruante, De Officijs, & Actionibus, dicitur *Parænetica*, *& Pædagogica*. 22. *Amplificare conetur Stoicam Philosophiam*, non solum eam debitis extollendo laudibus, verum & scriptis Annotationibus, Librisque etiam in eorum doctrinam. Commendabile foret, vt quis eam ex Verbo Diuino scripto, & ex S. Patrum auctoritate confirmaret; & vnumquodq; Paradoxum aliquo Scripturæ loco, & alicuius S. Patris auctoritate muniret; sed hoc nemo præstabit ritè, nisi in euoluendis sacris Codicibus, Sanctorumq; Patrum libris studium impendat. Optimè autē de Philosophia Stoica merebitur ille, qui vel Iustiananęum Ius, vel Canonicum Ius, aut aliquam horum Iurium partem Stoicorum effatis illustrare conabitur. 23. *Vocum quarumdam significationem*, ac energiam in Stoicorum effatis inclusam ab ijsdem Stoicis accipiat. Quosdam peculiares animi sui sensus, eosq; reconditos, quibusdam vocibus occultant quidem, sed minùs sapientibus, minusque versatis in eorum Principijs. In verbis quidem solum discrepant à cæteris Philosophis sæpè, imò in præcipuis quibusdam quæstionibus. 24. *Cum non raro Stoici* in suis effatis mortales videantur docere, quædam humanam exuperantia naturam, & quæ ab vno vel altero dumtaxat ad summum perfici posse videntur; *Intelligat*, eos imitari Chori magistros, qui tonum leuiter excedunt, vt reliquos reuocent ad concentum; ac esse instar illorum qui auem v. g. arbori insidentem sclopeto occidere cupientes illius ictum altius collimant. Aristoteles etiam eam Demonstrationis naturam tradidit, vt plerique fateantur, nullam adhuc afferri posse, quæ ab illo allatas conditiones perfectissimè assequatur: Sic etiam Plato eam Reipublicæ formam describit, quæ nunquam futura est in terris. Spirituales etiam Viri hortantur, vt homo ad perfectionem tendens ad summum perfectionis culmen aspiret. Hinc fit, vt qui primas occupare partes præsignatas haud potest, in secundis saltem consistat. Stoicorum Philosophia non fœminarum, sed virorum est; non mollium, sed fortissimorum. Acceperunt illi quidem ex huiusmodi Effatis nonnulla à *Cynicis*,

e qui-

e quibus originē traxerunt, & à quibus videntur solū in vita, & cultu aliquantū discrepasse: Quare grati Stoici munus erit quoq; Cynicos à quibusdam illis iniquè appositis notis liberare, eorumque rectos, probosque manifestare mores, vt præstitit Epictetus, ac Seneca.

25. *Cum iuxta Socratem* (qui post Archelaum primus de Cælo ad terras Philosophiam deuocasse dicitur) summa Sapientia sit, *Bona, Malaque distinguere*; e Stoicorum disciplina percipiat, *Quanam* sint re vera *Bona, Malaque* dicenda, & *Quæ Adiaphora*, siue *Indifferentia*; atque in assequendis bonis illis, quæ simpliciter talia sunt, illorumq; amplificanda possessione operam quam maximè impendat, vt non minùs *Moribus*, quam *Doctrina* verus sit Stoicus. Legitimos quidem Stoicorum mores amplectatur, vt faciliùs ad Stoicæ Philosophię studium homines allicere queat: At multo maiori prosequatur studio Mores a *Christiana* propositos *Disciplina*; Quibus exornatus Tranquillam pro viribus Vitam degat in Terris, Tranquillissimam, omnisque perturbationis expertem ducturus *in Cælis*; In quod *institum Christiani hominis Intelligentiæ Lumen suadet, vt præcipuæ cogitationes dirigantur Primò, omes verò collimem Vltimò.*

Laus Deo, Christo Crucifixo, B. V. SS. Angelis Custodibus (sub quorum patrocinio hæc Opuscula fuerunt inchoata, ac tandem perfecta) S. Iulio, S. Clementi, S. Fulco, S. Sebastiano, ac S. Bernardo.

ERRATA, SIC CORRIGE.

In 1. Opusc. pag. 21. l. 11. *omninus* omnibus 31. l. 27. *borore* honore 41. l. 22. *e cana bora* & cænæ hora 48. l. 21. *expositure* expositum 50. l. 7. *salubrimq;* salubriumq; 51. l. 32. *ludricos* ludicros 60. l. 22. *sæpis* sæpius 65. l. 8. *scholas schola* 70. l. 25. *paruo nullo* paruo, aut nullo 73. l. 24. *multos à multas* à multis 81. l. 18. *qua in illa* quanta in illa 82. l. 25. *scripto* scriptos 92. l. 27. *inferet* inferret 95. l. 32. *quicumque* cuicumque 96. l. 10. *non propugnaße* non propugnasset l. 40. *delebat* debebat 101. l. 11. *omenis* omnis 102. l. 40. *cur non (*cur non 107. l. 16. *nonnullum* nonnullorum 113. l. 40. *fuerit* fuerint 122. l. 25. *experientiam* experientia 123. l. 12. *piepati* pietati l. 28. *partes* partis l. 34. *Iurisdictionis* Iurisdictioni 130. l. 5. *exponantur* exponunt 135. l. 2. *Hæresis* Hæresi 137. l. 23. *iure* iuri 140. l. 38. *documenta illas fuiße scriptas)* documenta) illas fuisse scriptas l. 40. *Generalis* Generali 141. l. 36. *obiße* obesse l. 36. *videtur* videntur 153. l. 35. *Cauendam* Cauenda 167. l. 12. *voluerit* cupierit 169 l. 34 *forent* foret 182. l. 38. *habilitatem* habilitate 189. l. 17. *Collegium* Collegij l. 18. *Collegij* Collegio 200. l. 16 *libris* liberis 206. l. 8 *Dux huic* Dux fuit 220. l. 42. *odeunt* oderunt 224 l. 17. *ad* 300. ad 1400. 227. l. 27. *poteßet* posset 228 l. 8. *gestas* gesta l. 41 *Honori* Honorum 230. l. 5. *in delicij* in delicijs 233. l 33. *fuerit* fuerint 241. l. 20. *si quis* si qui 244. l. 2. *fale* facile 248. l. 15. *Qua rationes* Qua ratione 251. l. 31. 1629. 1628. 252. l. 7. *eodem anno* dele *eodem*.

In 2. Opusc. pag. 3. l. 1. *pecuriarisq;* peculiarisque 5. l. 2 *est Deô* est apud Deum 10. l. 30 *versione* versiones 14. l. 5. *Creationi* Creatori 22. l. 37. *p'sta* postea 24. l. 18. *vndeque* vndique l. 36. *Quima* Quinam 29. l. 41. *Genrali* Generalis 30 l. 14. *approbationum* approbationem 31. l. 32. *alij* alijs 45. l. 16. *exaret* extaret 52. l. 33. *exeßit* excessit 57. l. 1. *exaggerato non contra ius verbis* non contra ius verbis exaggerato 75. l. 6. *Commutatesq;* Communitatesque l 29. *maxima* maximam 76. l. 28 *suius* suis 81. l. 40. *faciliobus* facilioribus 82. l. 25 *paucißimam* paucissimas 85. l. 19. *apparient* appareant 100. l. 18. *infallibi* infallibili. 109. l. 13. *Quondam* Quodnam 119. l. 39. *borit* horum 123. l. 7. *Iustianæas* Iustinianæas l. 26 *Ecclesiasticos* Ecclesiastico 140. l. 42. *jubiecti* iubiectis 147. l. 25. *Romæ* Rotæ 163. l. 23. *ingularis* singularis l. 25. *pespectum* perspectum 164. l. 35. *Regibus* Regulis 167. l. 18. *diregere* dirigere l. 27. *Axiomata* Axioma l. 31. *Quid ad* Qui ad 168. l 7. *alij* alijs l. 41. *Sedet &* Sed & 173. l. 39 *te tueri* se tueri : *valdißimæ* validissimæ 177. l. 10. *ignorantis* ignoratis 178. l. 16. *Philosophica* Philosophicas 191. l. 23. *à Quænam* & Quænam 211. l. 7 *agitare* agitari 233. l. 21. *habebat* habeat.

In 3. Opusc. pag. 4. l. 12 *selectas* selecta 6. l. 14. *poßit* possint 12. l. 4. *dominum* dominium 16. l 23. *tiquus* aut quus l. 24. *prælictuuri* præiectu-

ie&tu-

ERRATA SIC CORRIGE.

lecturus l. 33. *omittentes* omittens 19. l. 34. *scientias* Scientia 23. l. 29. *contentionem* c⟨o⟩n⟨te⟩nsionem 24. l. 1. *hoc duo* hæc duo l. 29. *liottra* littora 27. l. 7. *Auctoribus* Auditoribus 39. l. 9. *parcuit* parsit 40. l. 28. *licentias* licentius 41. l 30. *mutione* mutatione 45. l. 3. *rationi* ratione l. 13. *adnonet* adnotet 49. l. 14 *priuatio* priuato 59. l. 37. *Arguentes* Arguente 91. l. 17. *cum periti* cum peritis 94. l. 9. *proria* propriæ 95. l. 9. *vtatur* vtantur l. 16. *effunderint* effuderint 96. l. 25. *e disputationi* e disputationis. 99. l. 41. *verbi* verbis 100. l. 38. *Platonis* Platoni 102. l. 12. *pertinet* pertinent l. 34 *de Reipublica* Republica l. 42. *alique* alijque 103. l. 13 *libis* libris 105. l. 27. *Respublicę* Reipublicæ 111. l. 6. *veritatis* veritati.

In 3. Opusc. Dedic. pag. 37. l. 13. *vitutis* virtutis *inrfimat* infirmat l. 20. *Pouida* Prouida 65. l. 1. *Ordinis* Ordine 97. l. 5. *Satis* dele.

Leuiora, vt interpunctiones multæ, vel omissę, vel suæ non appositæ loco; literarum detractiones, vel additiones, vel transpositiones, vel immutationes nonnullæ &c. aliorum more omissa. Si quæ etiam animaduersis errata grauiora fuerint deprehensa, Prudens, Beneuolusque Lector facilè veniam dabit, excusabitque, tum Auctorem, tum illum, qui caracteres simul coegit ad prælum B. N. maximè cum pleraq; folia in nonnullis, quę hic adnotata fuere, sint etiam alijs emendatiora, eo quod errores aliqui fuerint animaderfi, quo tempore illa imprimebantur, & in subsequentibus folijs correcti.

